

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk
språk og litteratur

Våren 2022

«Den høye tilliten gir oss superkrefter»

*En kritisk analyse av metaforer og andre stilistiske trekk i den norske
helsepolitiske diskursen om koronaepidemien*

Kjersti Hartveit Ure

Førord

Først og fremst vil jeg takke Torodd Kinn for stødig veiledning gjennom hele prosessen! Jeg kom til deg med en vag idé om å skrive om «noe om metaforer», men takket være dine grundige tilbakemeldinger, både på språk og innhold, ble mine første vaklende analyseutkast til slutt en ferdig skrevet oppgave. Tusen takk! Jeg vil også takke Helga Mannsåker for litteraturtips og nyttige innspill underveis.

Takk til mine blide medstudenter på lesesal 402 for alle koselige lunsjpauser i sofakroken. En spesiell takk til Ranveig, Sofie og Ragnhild for å ha gjort studietiden i Bergen så bra, for alle sårt tiltrengte (og til tider ufortjent lange) pauser på kafé, og for at dere alltid heier på meg.

Takk til mamma og pappa for støtte og oppmuntring gjennom hele studietiden og i livet ellers, og for at jeg alltid har kunnet komme hjem en tur for å koble av litt.

Og til sist: Takk til Rhys, for at du tålmodig roer meg ned når stressnivået er høyt, og for at du får meg til å le hver dag.

Alle feil og mangler i oppgaven er jeg selv ansvarlig for.

Kjersti Hartveit Ure

Bergen, 19. mai 2022

Tabeller og figurer

Tabeller

Tabell 1: Tilordninger for DISKUSJON SOM EN REISE

Tabell 2: Nøkkelinformasjon om tekstene

Tabell 3: Tilordninger for TILTAK SOM DUGNAD

Tabell 4: Tilordninger for EPIDEMI SOM KRIG

Tabell 5: Tilordninger for SMITTE SOM BØLGE

Figurer

Figur 1: Begrepsmetaforer

Innhold

Forord	iii
Tabeller og figurer	iv
1 Innledning	1
1.1 Introduksjon av tema	1
1.1.1 Diskurs	2
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.3 Disposisjon for oppgaven	5
2 Bakgrunnskapittel	6
2.1 Kort om kapitlet	6
2.2 Fakta om koronaviruset SARS-CoV-2 og sykdommen covid-19	6
2.3 En kommentar til min bruk av termene <i>pandemi</i> og <i>epidemi</i>	7
2.4 Epidemiens utvikling i Norge	7
2.5 Rollefordeling og ansvar i epidemiberedskap	9
2.6 Helse- og omsorgsminister Bent Høie	9
3 Teori	11
3.1 Kort om kapitlet	11
3.2 Kognitiv lingvistikk	11
3.3 Kognitiv metafor teori	13
3.3.1 Forskjeller mellom tradisjonelt og kognitivt metaforsyn	13
3.3.2 Hva er en metafor?	14
3.3.3 Om metonymi	15
3.3.4 Ulike typer metaforer	16
3.3.5 Konvensjonelle metaforer	17

3.3.6	Metaforer kan skjule og framheve	18
3.3.7	Innramming	18
3.4	Metaforer i diskurs	19
3.4.1	Forholdet mellom kognitiv metafor-teori og diskursorientert metaforforskning	20
3.4.2	Diskusjonen om <i>Deliberate Metaphor Theory</i>	20
3.5	Kritisk metaforanalyse	22
3.6	Om stilistikk	23
3.6.1	Stilmarkører og stilfigurer	24
3.6.1.1	Gjentakelser	24
3.6.1.2	Bruk av pronomen og possessiv	25
3.6.1.2.1	Om <i>vi</i>	26
3.7	Grunnleggende retoriske perspektiver	27
3.8	Tidligere forskning	29
4	Materiale og metode	33
4.1	Kort om kapittelet	33
4.2	Materiale	33
4.2.1	Utvelgelsesprosessen	34
4.2.2	De ulike tekstene	36
4.3	Valg av analysemetode og tilpasninger	37
4.3.1	Kritisk metaforanalyse	37
4.3.2	Stilmarkører	41
4.4	Endelig framgangsmåte	41
5	Metafortolkning	43
5.1	Identifisering og tolkning av metaforer	43
5.2	Begrepsmetaforer med TILTAK som måldomene	45
5.2.1	TILTAK SOM DUGNAD	45

5.2.2 TILTAK SOM JAKT	47
5.2.3 TILTAK SOM BYRDE	48
5.3 EPIDEMI SOM KRIG	50
5.4 Begrepsmetaforer med VIRUS OG SMITTE som måldomene	52
5.4.1 SMITTE SOM BRANN	52
5.4.2 SMITTE SOM BØLGE	54
5.4.3 VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR	55
5.5 TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT	57
5.6 PASIENTER SOM PRESS	59
5.7 MYNDIGHETER SOM PERSONER MED HENDER	61
5.8 Oppsummering	62
6 Retorisk og kritisk (metafor)analyse	64
6.1 Disposisjon for kapittelet	64
6.2 Retorikk og kontekst	64
6.2.1 Hva er den retoriske situasjonen for tekstene?	65
6.2.2 Bruk av gjentakelser: anaforer og epiforer	68
6.3 Bruk av pronomer og possessiv	71
6.3.1 Bruk av inklusivt og eksklusivt <i>vi</i>	71
6.3.2 Veksling mellom <i>vi</i> og <i>de</i>	74
6.4 Hva slags forståelse av samfunn og sykdom kan metaforene skape i folket?	76
6.4.1 Følelse av fellesskap og solidaritet	77
6.4.1.1 Et nærmere blikk på dugnadsmetaforen	77
6.4.1.2 TILLIT gjør Norge til et «annerledesland»	79
6.4.1.3 Myndighetenes styrende rolle	80
6.4.2 Holdninger til koronavirus og sykdom	81
6.4.2.1 EPIDEMI SOM KRIG og VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR	81

6.4.2.2 SMITTE SOM BRANN og BØLGE	83
6.4.2.3 PASIENTER SOM PRESS og TILTAK SOM JAKT	84
6.5 I hvilken grad er metaforbruken overlagt?	86
6.6 Oppsummering	87
7 Avslutning	88
7.1 Kort om kapitlet	88
7.2 Sentrale trekk ved metaforene	88
7.3 Stilmarkørens retoriske funksjoner	89
7.4 Hva slags syn på samfunn og sykdom tar metaforene sikte på å skape i folket?	90
7.5 Forbehold og videre forskning	91
7.6 Konklusjon	92
Litteratur	94
Vedlegg	101
Sammendrag	116
Abstract	117
Profesjonsrelevans	118

1 Innledning

1.1 Introduksjon av tema

I mars 2020 førte det verdensomspennende utbruddet av sykdommen covid-19¹ til at Solberg-regjeringen innførte de mest inngripende tiltakene i fredstid, og de fleste av Norges innbyggere fikk en annerledes hverdag. Som i kriser flest ble myndighetenes kommunikasjonsstrategi viktig for å bevare tillit, både innbyggerne imellom og mellom befolkningen og styresmaktene – ikke minst for å sikre at befolkningen fulgte de råd og regler som ble gitt. Dette gjør det interessant å se nærmere på språkbruken til politiske aktører i denne perioden. Gjennom pandemien har vi for eksempel kunnet lese om hvordan daværende statsminister i Italia, Giuseppe Conte, snakket om italienere som «kjempet i sykehusenes skyttergraver», og om Storbritannias statsminister, Boris Johnson, som kalte seg selv «en leder i krigstid» (Panzeri, Di Paola og Domaneschi, 2021, s. 1). Metaforiske framstillinger av pandemien som en krig har vært utbredt blant statsledere, og de har også blitt kritisert for å øke frykt og angst i befolkningen. Ifølge Elena Semino (2021, s. 51) er det ikke rart at en pandemi, som forårsaker sykdom og død på verdensbasis og krever rask og kraftig respons fra myndighetene og befolkningen, blir snakket om metaforisk.

I denne oppgaven vil jeg undersøke hvordan daværende helse- og omsorgsminister Bent Høie bruker metaforer og et utvalg andre stilmarkører når han omtaler koronasituasjonen. I kraft av sin stilling holdt han mange pressekonferanser om temaet, og han er derfor en interessant politisk aktør å se nærmere på. Hvordan bruker Høie metaforer for å appellere til befolkningens følelse av fellesskap og solidaritet? Hva slags forståelse av samfunn og sykdom ligger til grunn for metaforbruken, og hva slags forståelse kan den skape i folket? Dette er spørsmål jeg ønsker å sette søkelys på i oppgaven min.

At metaforer ikke bare er eksklusive virkemidler i storslagen lyrikk, men også kan forme vår forståelse av verden rundt oss, har blitt slått fast av blant andre psykologene Thibodeau og Boroditsky (2011, s. 9). I undersøkelsen deres fikk to grupper forsøkspersoner lese hver sin tekst om den økende kriminaliteten i en fiktiv by, hvor det eneste skillet mellom de to tekstene var om kriminaliteten ble metaforisk framstilt som et virus eller et villdyr. De to gruppene foreslo ulike tiltak mot kriminaliteten, i tråd med metaforen de hadde blitt eksponert for. Deltakerne som fikk presentert kriminalitet som villdyr, var opptatte av fengsling og

¹ På norsk oftest kalt «korona».

strengere straffer for å redusere kriminaliteten. Gruppen med virusmetaforen foreslo mer forebyggende tiltak for å få bukt med de underliggende årsakene – som å heve utdanningsnivået og bekjempe fattigdom (Thibodeau og Boroditsky, 2011, s. 2). Det finnes flere andre eksempler på studier som viser hvordan metaforer kan påvirke folks politiske holdninger, for eksempel i sammenheng med innvandringsdebatten (Askeland og Agdestein, 2019, s. 76).

Metaforbruk kan ha utilsiktede effekter dersom metaforene oppdages, påpekes og kritiseres. Den 11. mars 2020 uttalte Høie at: «Nå trenger vi en dugnad i det norske samfunnet» (Høie, 2020a). Dugnadsmetaforen har blitt kritisert for å underkommunisere hvordan koronarestriksjonene rammer innbyggerne i svært ulik grad og slik kan øke de sosiale forskjellene, men den kan også skape legitimitet for inngripende smitteverntiltak.

De metaforiske uttrykkene må tolkes i kontekst, og derfor har jeg valgt ut flere teoretiske perspektiver for å belyse problemstillingen. I utgangspunktet ønsket jeg kun å analysere metaforer, men underveis i prosessen med å velge ut tekster (se 4.2.1) oppdaget jeg at det også var andre språklige virkemidler som ville være interessante å ta tak i. For å sette metaforbruken inn i en større sammenheng, ønsker jeg dermed å se på den retoriske situasjonen i hver av tekstene i primærkildematerialet mitt, i tillegg til å undersøke hvordan stilmarkørene *gjentakelse* og *pronomen og possessiv* brukes av Høie. Stilmarkørene er ikke nødvendigvis metaforiske, men de kan bidra til å støtte opp under bruken av metaforer, og vil derfor bli inkludert i analysen.

1.1.1 Diskurs

Oppgaven tar altså sikte på å analysere metaforer og et utvalg andre stilistiske trekk i *den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien*.² Først og fremst er det nødvendig med en avklaring av begrepet *diskurs*.

Semino (2008, s. 1) skriver at *diskurs* kan ha fagspesifikke betydninger, men i all enkelhet betyr det autentiske tilfeller av skrift eller tale, som blir produsert og tolket i bestemte situasjoner og for bestemte formål. *Diskurs* vil altså si *språket i bruk*. Selv om man kan hevde at denne forståelsen er ganske vid, har jeg valgt å bruke den som grunnlag i oppgaven min.

² Se 2.3 for en avklaring av forskjellen mellom *pandemi* og *epidemi*.

Tekstene jeg analyserer, er et resultat av autentisk språkbruk, og de er produsert og tolket i en bestemt situasjon og for bestemte formål.³

Mer spesifikt ønsker jeg å se på metaforer i *den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien*. *Helsepolitikk* betyr ‘politikk som har med folkehelsen å gjøre’ (NAOB, under *helsepolitikk*). I Norge er det Helse- og omsorgsdepartementet som har det overordnede ansvaret for helsepolitikk, folkehelse og ikke minst det nasjonale ansvaret for helseberedskapen i landet (NOU 2021: 6, s. 60). I spissen for dette arbeidet står helse- og omsorgsministeren, som fram til stortingsvalget i 2021 var Bent Høie. Sentrale mål med myndighetenes kommunikasjonsstrategi⁴ i koronaepidemien var blant annet å «gi håp og vise vei gjennom og ut av krisen», «skape trygghet, tillit til myndighetene og mobilisere fellesskap», «gi befolkningen kunnskap og motivasjon for atferd som minsker smittespredningen» og «skape realistiske forventninger til krisens varighet, omfang, graden av usikkerhet [...]» (NOU 2021: 6, s. 177).

Med utgangspunkt i disse avklaringene vil *norsk helsepolitisk diskurs* i denne oppgaven bety autentisk språkbruk formidlet av helse- og omsorgsminister Bent Høie, som omhandler koronasituasjonen, og som har som formål å skape trygghet, tillit og fellesskap, i tillegg til å informere befolkningen om hva slags krise de står overfor. Det er viktig å analysere denne språkbruken, fordi det kan bidra til å kaste lys over hvordan man forstår fenomenene som omtales. Metaforer er ikke nøytrale måter å framstille virkeligheten på – de er derimot betydningsfulle kommunikasjonsverktøy når formålet er å overtale og overbevise. Det er imidlertid nødvendig å påpeke at ikke all metaforbruk trenger å være bevisst. Jeg vil derfor være forsiktig med å si for mye om motivene bak språkbruken som analyseres i oppgaven. Innsikt i bruken av metaforer kan uansett føre til en økt bevissthet rundt språket og et kritisk blick på hvordan det brukes. Å være *kritisk* til språkbruk i denne oppgaven, vil si å gjøre implisitte holdninger og motivasjoner eksplisitte (Charteris-Black, 2004, s. 31), men disse trenger ikke nødvendigvis å være negative. I min oppgave diskuterer jeg også positive sider ved språkbruken hos Høie.

³ Se 4.2.2 for mer informasjon om tekstene i primærkildematerialet.

⁴ Koronakommisjonens rapport (se kapittel 2) har et eget kapittel der de kartlegger kommunikasjonen som en del av hvordan myndighetene håndterte pandemien, og om befolkningens atferd og respons (NOU 2021: 6, s. 175–185).

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

I oppgaven ønsker jeg å besvare følgende problemstilling: **Hvordan bruker Bent Høie metaforer og andre stilmarkører i den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien, hvilken forståelse av samfunn og sykdom kan de tolkes som uttrykk for, og hvilken forståelse av samfunn og sykdom tar de sikte på å skape i folket?** For å svare på problemstillingen har jeg formulert fem forskningsspørsmål:

(1) Hvilke metaforiske uttrykk kan man identifisere i analysematerialet om ...

- virus og smitte?
- koronaepidemien?
- smitteverntiltak?
- myndigheter og befolkning?

(2) Hvilken forståelse av virus og smitte, epidemi, smitteverntiltak, myndigheter og befolkning kan metaforene tolkes som uttrykk for hos Høie og myndighetene?

(3) Hvilke retoriske funksjoner har bruken av stilmarkørene *gjentakelser* og *pronomen og possessiv*?

(4) Hvordan kan metaforene tenkes å forme befolkningens følelse av fellesskap og solidaritet?

(5) Hvordan kan metaforene tenkes å forme befolkningens holdninger til smitte og sykdom?

For å svare på disse spørsmålene skal jeg i hovedsak benytte kritisk metaforanalyse, som jeg omtaler i 3.5 og 4.3.1. Forskningsspørsmål (1) handler om *hvilke* metaforiske uttrykk innenfor avgrensingen som finnes i primærkildematerialet, og (2) handler om hvilke begrepsmetaforer de identifiserte metaforiske uttrykkene fungerer som språklige realiseringer av. Det vil altså ikke bli foretatt en fullstendig analyse av alle metaforiske uttrykk i primærkildematerialet – mange metaforiske uttrykk som ikke er relevante for problemstillingen og forskningsspørsmålene, vil falle utenfor analysen. Forskningsspørsmål (3) handler om stilmarkører som ikke er metaforiske, men som likevel inkluderes i analysen ettersom de er med på å sette metaforbruken inn i en retorisk kontekst. Spørsmål (4) og (5) handler i mindre grad om *hvilke* metaforer som finnes i primærkildematerialet, men mer om hvilke diskursive funksjoner de har. En viktig distinksjon er også at spørsmål (2) handler om forståelse hos Høie og resten av styresmaktene, mens (4) og (5) handler om følelser og holdninger som

språkbruken kan bidra til å fremme i befolkningen. Forskningsspørsmålene er relatert til hverandre ved at (1) og (2) utgjør kapittel 5 i oppgaven, mens (3), (4) og (5) utgjør kapittel 6.

Til sist skal jeg kommentere kort hvilken betydning *samfunn* har i denne oppgaven, ettersom begrepet brukes litt forskjellig i ulike fagdisipliner.⁵ *Bokmålsordboka* lister også opp flere betydninger, blant annet: ‘1 gruppe av folk med felles tro, meninger, formål osv.’ og ‘2 folk i en stat’ (*Bokmålsordboka*, under *samfunn*). Når jeg skriver at jeg vil diskutere hvordan språkbruken former forståelsen av *samfunn* og sykdom, er det i hovedsak det norske samfunnet jeg sikter til – altså Norges befolkning, de som bor i Norge eller i alle fall er en del av tilhørerne når Høie omtaler koronasituasjonen i offentligheten.

1.3 Disposisjon for oppgaven

Kapittel 2 inneholder bakgrunnsinformasjon om koronaviruset og epidemiens utvikling i Norge, en kort innledning om Bent Høies politiske karriere og til slutt et avsnitt om rollefordeling og ansvar i epidemiberedskap. Dette er nyttig for å gi en mest mulig ryddig framstilling av innholdet i de ulike tekstene, og å avklare termer som blir brukt. Kapittel 3 danner det teoretiske bakteppet for analysen og diskusjonen. Her forklarer jeg sentrale premisser i kognitiv lingvistikk, teori om begrepsmetaforer og et knippe stilistiske og retoriske perspektiver som er relevante for oppgaven. Kapitlet avrundes med en kort gjennomgang av noen tidligere studier av metaforer i diskurser, og om studier av språkbruk om koronasituasjonen. Kapittel 4, metodekapitlet, er todelt. I den første delen redegjør jeg for prosessen med å velge ut primærkildemateriale, i tillegg til en omtale av tekstene som analyseres. I den andre delen beskriver jeg framgangsmåten ved selve analysen mer detaljert. I kapittel 5 kan man lese om metafor- og metonymiidentifisering og -tolkning, og jeg kommer også inn på hvilken forståelse av måldomenene som kommer til uttrykk i begrepsmetaforene. I kapittel 6 trekker jeg inn den retoriske situasjonen for tekstene for å analysere dem i et litt bredere perspektiv, i tillegg til at jeg diskuterer hvordan gjentakelse og pronomen og possessiv brukes av Høie. Kapitlet inneholder også den kritiske analysen av metaforene, og jeg diskuterer hvordan de kan bidra til å forme tilhørernes forståelse av fenomenene som omtales av Høie. I kapittel 7 følger en avsluttende diskusjon av hovedfunnene fra analysen, forbehold og forslag til videre forskning, og en oppsummering og konklusjon.

⁵ Se <https://snl.no/samfunn>.

2 Bakgrunnskapittel

2.1 Kort om kapittelet

I dette kapittelet vil jeg presentere relevant informasjon om koronapandemien, smitteutviklingen i Norge og avklaring av enkelte termer som blir brukt i oppgaven. Her bruker jeg offentlige informasjonskilder som Folkehelseinstituttet (FHI), regjeringen.no og Koronakommisjonens første rapport om myndighetenes håndtering av koronapandemien.⁶ Jeg regner Bent Høie for å være avsender i tekstene som utgjør primærkildematerialet, og derfor har jeg også inkludert et utvalg biografiske fakta om Høie, hentet fra nettsiden til Stortinget i perioden før Jonas Gahr Støres regjering ble utnevnt i statsråd den 14. oktober 2021.

2.2 Fakta om koronaviruset SARS-CoV-2 og sykdommen covid-19

Koronavirusfamilien omfatter mange ulike virus som kan gi luftveisinfeksjon, og alvorlighetsgraden av infeksjonen varierer fra lett forkjølelse til alvorlig sykdom og død (Folkehelseinstituttet, 2022). Det nye koronaviruset SARS-CoV-2⁷ ble identifisert i januar 2020, kommer trolig fra flaggermus og smittet til mennesker i slutten av 2019, enten direkte eller via et annet dyr. Smitteoverføring skjer fortrinnsvis ved nær kontakt med en smittet person ved at man blir eksponert for store eller små dråper som inneholder virus fra luftveiene (Folkehelseinstituttet, 2022).

Sykdommen covid-19 kan gi alt fra ingen symptomer til alvorlig sykdom og i sjeldne tilfeller dødsfall (Folkehelseinstituttet, 2022). Vanlige symptomer ved covid-19-smitte er luftveissymptomer og mer generelle symptomer som sykdomsfølelse, feber og muskelsmerter. Som ved andre virus skjer det små endringer i arvematerialet (RNA) til viruset når det formerer seg, også kalt mutasjoner. Dermed oppstår det varianter av viruset. Symptomene er noe forskjellige ved de ulike variantene (Folkehelseinstituttet, 2022).

⁶ Regjeringen Solberg oppnevnte ved kongelig resolusjon den 24. april 2020 Koronakommisjonen for å få en gjennomgang og evaluering av myndighetenes håndtering av pandemien (NOU 2021: 6, s. 30). Etter å ha levert sin første rapport den 14. april 2021, ble det besluttet at de skulle fortsette arbeidet. Kommisjonen la fram sin andre rapport den 26. april 2022 (Meisingset, 2022).

⁷ Videre kalt *koronaviruset* eller bare *viruset*.

Den 30. januar 2020 erklærte Verdens helseorganisasjon (WHO) at utbruddet av koronaviruset er en global folkehelsekrise, og den 11. mars 2020 ble det klart at de også erklærte utbruddet for en pandemi (Sfrintzeris, 2020).

2.3 En kommentar til min bruk av termene *pandemi* og *epidemi*

Ordene *pandemi* og *epidemi* har begge gresk opphav og kommer fra medisinsk fagspråk (Språkrådet, 2021). Det gammelgreske adjektivet *epidemios* betyr ‘som er blant folk’, slik smittsomme sykdommer jo er. Det tilhørende substantivet er *epidemia*, og dette er opphavet til ordet *epidemi*, som vi bruker i dag. Forstavelsen *epi-* kan oversettes med *på*, men den kan også bety ‘(nær) ved’ og ‘i tillegg til’. Elementet *-demi* i de to ordene kommer av gresk *demia*, som er avledet av substantivet *demos* ‘folk’. Vi finner det samme elementet i for eksempel ordet *demokrati* ‘folkestyre’. Forstavelsen *pan-* i *pandemi* er en form av det greske ordet *pas* ‘all, hel’. Tolket vi uttrykket ordet bokstavrett, er altså en pandemi noe som rammer alle mennesker (Språkrådet, 2021).

En *epidemi* er et sykdomsutbrudd som sprer seg raskt over kort tid i en befolkning (Kvam, 2021). En *pandemi* er derimot en epidemi som sprer seg til et større geografisk område, og som påvirker en betydelig del av verdens befolkning i flere verdensdeler (Kvam, 2021). *Pandemi* er også det begrepet som brukes av Høie i tekstene i primærkildematerialet.

Selv om utbruddet av koronaviruset er karakterisert som en global pandemi, har den status som en epidemi innenfor Norges grenser (Baisotti, 2021). Jeg kommer derfor til å bruke termen *epidemi* når jeg refererer til koronautbruddet i Norge, og *pandemi* når jeg refererer til koronautbruddet i et globalt perspektiv.

2.4 Epidemiens utvikling i Norge

I det følgende skal jeg gi en kort beskrivelse av koronaepidemiens utvikling i Norge mellom mars 2020 og oktober 2020. Jeg begrenser gjennomgangen til denne perioden, ettersom tekstene i primærkildematerialet ble skrevet i løpet av disse månedene. Oversikten er ikke fullstendig – hensikten er å gi et inntrykk av hvordan epidemien utviklet seg i grove trekk, ettersom det kan være relevant for å forstå den retoriske situasjonen i tekstene (se 3.7).

Som allerede nevnt erklærte Verdens helseorganisasjon utbruddet av koronaviruset for en pandemi den 11. mars 2020. På dette tidspunktet hadde Norge også fått smittetilfeller som ikke kunne spores tilbake til utlandet (NOU 2021: 6, s. 17). Dagen etter innførte myndighetene i Norge de strengeste og mest omfattende tiltakene siden andre verdenskrig – skoler og barnehager ble stengt, og det samme ble en rekke bedrifter og servicenæringer. Grensene ble stengt i dagene som fulgte (NOU 2021: 6, s. 139). Bortvisningsforskriften, som innebar at utlendinger uten oppholdstillatelse kunne bortvises på grensen av hensyn til folkehelsen, ble fastsatt i statsråd den 15. mars 2020. Utenriksdepartementet frarådet også reiser til alle land i hele verden. Med noen få unntak var dermed Norges grense mot utlandet i praksis stengt (NOU 2021: 6, s. 139). Smitteverntiltakene fikk umiddelbart omfattende konsekvenser for norsk økonomi og næringsliv og førte til en massiv økning i arbeidsledighet og permitteringer (NOU 2021: 6, s. 27–29).

Den 5. april 2020 publiserte Folkehelseinstituttet beregninger som viste at reproduksjonstallet⁸ nå var kommet under 1, slik at utbruddet var slått ned (NOU 2021: 6, s. 128). Etter hvert som det ble klart at smittespredningen var under kontroll, begynte regjeringen å planlegge for en gradvis gjenåpning (NOU 2021: 6, s. 190). De mest inngripende tiltakene skulle slippes opp og erstattes med tiltakene testing, isolasjon, sporing og karantene – forkortet til TISK (NOU 2021: 6, s. 190).

Den 7. mai 2020 la regjeringen fram sin langsiktige plan for gjenåpning (NOU 2021: 6, s. 128). Strategien var nå å ha kontroll på smitten og slå ned lokale utbrudd med lokale tiltak. Den 15. juli åpnet regjeringen for innreise til Norge for personer bosatt i land i EØS/Schengen-området, så lenge regionene hadde en «tilfredsstillende smittesituasjon» (Statsministerens kontor, 2020a).

På sensommeren 2020 økte antall smittetilfeller i Norge, med flere omfattende, lokale smitteutbrudd, som førte til at regjeringen bestemte seg for å bremse gjenåpningen (NOU 2021: 6, s. 171). Den 10. september kom Statsministerens kontor med en pressemelding om at regjeringen også vurderte nye nasjonale og lokale smitteverntiltak for å redusere risikoen for store lokale utbrudd, ettersom flere kommuner i Norge slet med høye smittetall (Statsministerens kontor, 2020b). Den 26. oktober meldte daværende statsminister Erna

⁸ Strategien for å håndtere smitte i befolkningen er tett knyttet til reproduksjonstallet, eller smittetallet, «R». R måler hvor mange nye en smittet person i gjennomsnitt smitter (NOU 2021: 6, s. 150).

Solberg om at Norge hadde det høyeste antall innlagte pasienter med koronavirussykdom siden mai samme år, og nye innstramminger ble innført (Statsministerens kontor, 2020c).

2.5 Rollefordeling og ansvar i epidemiberedskap

Smittevernarbeidet i Norge er hovedsakelig regulert i smittevernloven (NOU 2021: 6, s. 255). Loven inneholder blant annet bestemmelser om smittesporing og plikter for personer som er smittet, inkludert tvangstiltak i visse tilfeller. Til forskjell fra andre helselover er hensikten med smittevernloven ikke bare å beskytte pasientens helse, men også å bidra til å unngå spredning av sykdom. Smittevernloven inneholder dessuten bestemmelser om håndtering av mer krisepregete situasjoner – den gir kommuner og stat mulighet til å fatte vedtak og gi forskrifter om omfattende og inngripende tiltak. Smittevernloven har særlige regler for sykdommer som regnes for å være ‘allmennfarlige smittsomme sykdommer’, som covid-19 ble forskriftsfestet som den 31. januar 2020 (NOU 2021: 6, s. 255).

Helsedirektoratet skal gi råd, iverksette vedtatt politikk og forvalte regelverk (NOU 2021: 6, s. 227). Under kriser har direktoratet et stort ansvar for helseberedskapen, i kraft av sin myndighetsrolle, mens Folkehelseinstituttet på sin side skal være en kunnskapsprodusent.⁹ Helsedirektoratet kan innføre smitteverntiltak i hastesituasjoner, men ifølge Koronakommisjonen er det i utgangspunktet regjeringen som formelt sett skal treffe vedtakene i statsråd (NOU 2021: 6, s. 146).

2.6 Helse- og omsorgsminister Bent Høie

Bent Høie, født i 1971, er en tidligere norsk politiker for partiet Høyre (Stortinget, u. å.). Høie har grunnfag i rettsvitenskap fra Universitetet i Bergen og har også fullført et toårig studium i hotelladministrasjon ved Norsk Hotellhøgskole. Han kom inn i politikken som leder av Rogaland Unge Høyre i 1990 og ble leder i Stavanger Høyre i 2000. Etter å ha vært vararepresentant nummer 1 for Rogaland siden 1997 ble han innvalgt som fast representant i 2001. Høie ledet Stortingets helse- og omsorgskomiteé fra 2009 til 2013, og var også helse- og omsorgsminister i Erna Solbergs regjering fra 2013 til 2021 (Stortinget, u. å.). Den 1.

⁹ I sin rapport påpeker Koronakommisjonen at rollefordelingen mellom Helsedirektoratet og FHI har vært uklar gjennom pandemien, og at FHI innledningsvis beveget seg for nær myndighetsrollen da de var ute og gjorde strategiske vurderinger i offentligheten (NOU 2021: 6, s. 228–229).

november 2021 tiltrådte Høie i stillingen som statsforvalter i Rogaland, en jobb han fikk i 2018, men hadde hatt permisjon fra grunnet at han var innvalgt på Stortinget (Walmsness og Vestly, 2021).

Som daværende helse- og omsorgsminister holdt Høie mange pressekonferanser om koronasituasjonen, og hans språkbruk er derfor interessant å undersøke nærmere. Det er selvsagt flere andre aktørers språkbruk som også kunne vært aktuelle å ta utgangspunkt i, men i denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på én enkelt person. Da er det etter mitt syn naturlig å trekke fram Høie, som kan regnes som en av de mest profilerte politikerne gjennom epidemien.

Kommunikasjonsforeningen, en faglig interesseorganisasjon for kommunikasjonsmedarbeidere, har i artikkelen «Lær av Ernas nærmeste» intervjuet Høyres tidligere kommunikasjonssjef Rune Alstadsæter (Revaa, 2020a). I Solberg-regjeringen var det Alstadsæter og hans kolleger som samordnet kommunikasjonen fra ulike statsråder. Jeg regner altså med at taleskrivere står bak skrivingen av mange av tekstene i primærkildematerialet, men som jeg forklarer nærmere i 4.2, regner jeg likevel Høie for å være avsender av tekstene.

3 Teori

3.1 Kort om kapittelet

I dette kapittelet presenteres perspektivene som vil danne det teoretiske grunnlaget for utførelsen av analysen. Først vil jeg gjennomgå sentrale trekk ved kognitiv lingvistikk og kognitiv metafor-teori, før jeg går over til å gjøre rede for metaforer i diskurs. Her kommer jeg også inn på kritisk metaforanalyse (KMA) slik den presenteres av blant andre Charteris-Black (2004). Selv om jeg ikke utelukkende ser på metaforer i analysen, vil de metaforene som inkluderes, bli behandlet slik de blir i en kritisk metaforanalyse. Derfor er det naturlig at jeg trekker inn KMA i det teoretiske grunnlaget. Deretter vil jeg forklare noen grunnleggende prinsipper i stilistikk og stilanalyse, før jeg presenterer et utvalg retoriske perspektiver som er relevante for oppgaven. Til sist kommer en gjennomgang av eksempler på tidligere forskning på metaforer og annen språkbruk i politiske diskurser, og noen studier som er gjort på språkbruk gjennom koronapandemien.

3.2 Kognitiv lingvistikk

Kognitiv lingvistikk vokste fram på 1970-tallet som en motreaksjon til mer formelle tilnærminger til språket (Evans og Green, 2006, s. 3). Kognitiv lingvistikk (heretter kalt KL) blir gjerne beskrevet som en bevegelse eller en tilnærming, ettersom den ikke består av én bestemt teori, men heller et sett av prinsipper og perspektiver som har ført til flere utfyllende, overlappende og av og til konkurrerende teorier. Det finnes likevel noen fellesnevne. Sammenhengen mellom språk og tanke står sterkt i KL, og man søker å forklare språkets systematikk, strukturer og funksjoner, og hvordan disse blir realisert i det språklige systemet (Evans og Green, 2006, s. 5). Utgangspunktet er at språk reflekterer tankemønstre, og at man gjennom å studere språk også får innsikt i hvordan tanker og ideer er organisert.

KL har to nøkkelmålsettinger (*key commitments*): generaliseringsmålsettingen og den kognitive målsettingen (Evans og Green, 2006, s. 27). Generaliseringsmålsettingen går ut på at prinsippene man finner, skal være gjeldende for alle deler av språket. Det finnes felles struktureringsprinsipper som gjelder for ulike aspekter ved språket, og et viktig mål for lingvistene er å finne disse. Den kognitive målsettingen representerer synet om at lingvistiske strukturer bør reflektere det vi vet om menneskelig kognisjon fra andre disipliner, særlig kognitive disipliner som filosofi, psykologi, kunstig intelligens og nevrovitenskap (Evans og Green, 2006, s. 40–41).

Et viktig prinsipp i KL er *embodiment*, som kan oversettes til kroppsforankring¹⁰ (Mannsåker, 2017, s. 48). Vi har et artsspesifikt syn på verden – det vil si at måten kroppen og hjernen vår fungerer på, begrenser hvilke erfaringer vi kan gjøre oss. Mennesker har andre kroppsdelene enn andre arter, og dette, i kombinasjon med det fysiske miljøet vi er omgitt av, gjør at vi forstår verden gjennom denne kunnskapen. Et eksempel på dette er opplevelsen av tyngdekraft – selv om tyngdekraften er et objektivt fenomen som er felles for alle, vil den oppleves annerledes for mennesker enn for eksempel for fugler (Evans og Green, 2006, s. 46). Det at våre erfaringer i verden delvis er strukturert av kroppene våre, får også konsekvenser for kognisjonen vår. Vi kan bare snakke om begreper og fenomener som vi kan oppfatte og skape, og det vi kan oppfatte og skape, er utledet fra kroppsliggjorte erfaringer. Et eksempel på hvordan kroppsliggjorte erfaringer manifesterer seg på det kognitive nivået, er såkalte bildeskjema (Evans og Green, 2006, s. 46). Abstrakte begreper som KONTAKT, BEHOLDER og BALANSE gir mening på bakgrunn av våre kroppslige erfaringer med for eksempel fysiske beholdere. Vi kan bygge mer abstrakt kunnskap rundt slike sensoriske erfaringer, såkalt begrepsprojeksjon (*conceptual projection*). Vi kan for eksempel snakke om å være *i godt humør* eller *utenfor* samfunnet. Følelser og sosiale miljøer er abstrakte fenomener som her blir strukturert og forstått gjennom et grunnleggende begrep, nemlig en beholder (Evans og Green, 2006, s. 46). Kroppsliggjorte erfaringer kan hjelpe oss til å strukturere og forstå mer komplekse begreper og ideer.

KL kan deles inn i to hovedgrener: kognitiv semantikk og kognitiv grammatikk (Evans og Green, 2006, s. 48). Mens de mer formelle tilnærmingene til språket vektlegger grammatikk, er kognitive lingvister mer opptatte av hvilken rolle meningen (semantikken) har i språket. Kognitiv grammatikk kan forstås i lys av kognitiv semantikk, fordi grammatikken i seg selv er et meningsbærende system, ifølge KL. Kognitive lingvister er opptatte av mening i alle deler av språket, og derfor kan ikke grammatikken forstås atskilt fra semantikken. I kognitiv semantikk er det relasjonene mellom erfaring, begrepssystemet og den semantiske strukturen i språket vårt som undersøkes. På samme måte som at KL ikke kun består av én teori, men heller en tilnærming bestående av flere perspektiver og prinsipper, kan kognitiv semantikk regnes som en tilnærming med fire hovedprinsipper (*guiding principles*) (Evans og Green, 2006, s. 157–162; Mannsåker, 2017, s. 48). Nedenfor følger en beskrivelse av disse hovedprinsippene.

¹⁰ Dette er også den anbefalte norske termen (Språkrådet, 2018a).

- 1. Begrepsstrukturen vår er styrt av kroppslige erfaringer.** Det er våre kroppslige erfaringer og vårt sanseapparat som styrer språket vårt. Et eksempel er som nevnt bildeskjema – altså begreper som vi lærer i førkonseptuell alder, og som danner grunnlaget for utvikling av mer abstrakt kunnskap. Både konkrete og abstrakte begreper blir dannet ved hjelp av vår erfaring med omverdenen.
- 2. Semantisk struktur er en refleksjon av begrepsstruktur.** Språket refererer til objekter i verden *via* begreper i sinnet til språkbrukeren, det refererer ikke direkte til objekter i verden. Vi har mange flere tanker og ideer i hodet enn det vi har ordforråd som kan dekke disse tankene og ideene. Det vi kan uttrykke gjennom språket, er bare en del av den begrepsstrukturen vi har.
- 3. Meningsrepresentasjon er ensyklopedisk.** Ords betydning og mening er basert på kunnskapen vi har om verden. Når vi hører eller leser et ord, aktiveres all den kunnskapen vi har om det aktuelle begrepet. Det er tilnærmet umulig å forstå et ord uten å ta i bruk dette kunnskapslageret.
- 4. Meningskonstruksjon er konseptualisering.** Et ords betydning er konstruert på begrepsnivået. Å konstruere mening skjer på et konseptuelt nivå og er en dynamisk prosess som skjer fortløpende, der vi henter bakgrunnskunnskap.

Den kognitive lingvistikken er altså opptatt av hva som skjer inni hodet til den enkelte språkbrukeren (Mannsaker, 2017, s. 49). George Lakoff, en av grunnleggerne i KL, var særlig interessert i hvordan metaforen er en refleksjon av kognisjon, gjennom såkalt kognitiv metafor-teori.

3.3 Kognitiv metafor-teori

3.3.1 Forskjeller mellom tradisjonelt og kognitivt metaforsyn

I grunnleggende metafor-teori finner vi først den tradisjonelle forståelsen av metaforer, som beskrives av Kövecses (2010, s. x). Her pekes det på fem grunnleggende karakteristikk ved metaforer: De er et språklig fenomen, de har kunstneriske og retoriske funksjoner, de er basert på en likhet mellom de to enhetene som sammenlignes, bruken av dem er bevisst, og metaforer er språklige uttrykk som vi kan klare oss uten. De brukes først og fremst for spesielle effekter, og er ikke en uunnværlig del av hverdagslig kommunikasjon.

Dette synet på metaforer står i kontrast til den kognitive metafor-teorien, som først ble presentert av Lakoff og Johnson i boka *Metaphors We Live By* (1980).¹¹ Her forstås ikke metaforer bare som måter å snakke eller å skrive på, men måter å tenke på (Kövecses, 2010, s. x). Lakoff og Johnson var uenige i det tradisjonelle synet på metaforer og hevdet at metaforisitet er en egenskap ved begreper, ikke ord. Metaforer hjelper oss til å forstå begreper bedre, de har ikke bare estetiske eller kunstneriske funksjoner. Metaforer er tvert om ofte *ikke* basert på likhet. Det er heller ikke bare spesielt talentfulle mennesker som kan mestre bruken av metaforer, de blir brukt ubevisst i dagligdags kommunikasjon. Til sist brukes ikke metaforer først og fremst for å oppnå en spesiell effekt – de er en uunnværlig del av menneskelig tenkning og resonnement (Kövecses, 2010, s. x). Hvis man legger denne forståelsen av metaforer til grunn, kan man få innsikt i hvordan mennesker tenker, ved å studere metaforisk språkbruk. Vi snakker i metaforer fordi vi tenker i metaforer.

3.3.2 Hva er en metafor?

Metaforer er altså ikke bare lyriske virkemidler, men kan hjelpe oss til å forstå noe nytt og ukjent ved å knytte det til noe kjent. Men hva er egentlig en metafor?

Hvis vi tar utgangspunkt i KL, kan metaforbruk defineres som det å forstå et begrepsdomene gjennom et annet begrepsdomene (Kövecses, 2010, s. 4). Vi kan for eksempel forstå diskusjon som en reise eller sykdom som en krig. Her vil det være nyttig å avklare forskjellen mellom metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer. For eksempel vil de metaforiske uttrykkene *å tape kampen mot kreften* eller *immunforsvaret* begge være uttrykk for den underliggende metaforen SYKDOM SOM KRIG. Den underliggende metaforen, heretter kalt begrepsmetaforen, viser hvordan vi bruker kildedomenet KRIG til å forstå det mer abstrakte måldomenet SYKDOM. Kildedomenet er domenet vi henter kunnskap og erfaringer fra, og måldomenet er domenet som beskrives med en metafor. *Domene* kan defineres som et område eller et kunnskapsfelt, og viser til all den kunnskapen vi har om et emne (Askeland og Agdestein, 2019, s. 18). I eksempelet DISKUSJON ER EN REISE bruker vi altså kunnskapen vi har om reising, til bedre å forstå hva en diskusjon er.

I analyser med utgangspunkt i KL blir gjerne navnet på domenet og begrepsmetaforen skrevet med store bokstaver for å skille dem fra det språklige nivået (Mannsaker, 2017, s. 54). Formen A ER B (for eksempel DISKUSJON ER EN REISE) er den mest vanlige, der A er måldomenet og B er kildedomenet. Jeg har isteden valgt å bruke formen A SOM B, av samme

¹¹ I oppgaven bruker jeg andreutgaven av boka, utgitt i 2003.

grunn som pekes på hos Mannsåker (2017) – nemlig at «Metafor inneber å snakke om måldomenet *som om* det var kjelddomenet, t.d. FORSTÅING framstilt *som* SYN, ikkje å påstå at måldomenet **er** kjelddomenet» (Mannsåker, 2017, s. 54). Jeg mener ikke å påstå at diskusjon rent faktisk *er* en reise, men at begrepsmetaforen framstiller diskusjon *som om* det er slik.¹²

Overføringen fra kildedomenet til måldomenet har ulike betegnelser i faglitteraturen (Askeland og Agdestein, 2019, s. 18). På engelsk brukes for eksempel *mappings* (Kövecses, 2010, s. 7), mens på norsk er termen *kobling* den anbefalte (Språkrådet, 2018b). For å illustrere tilordningene mellom domenene kan man sette opp egenskapene til kildedomenet og måldomenet i en tabell:¹³

Tabell 1: Tilordninger for DISKUSJON SOM EN REISE

KILDEDOMENE: reise		MÅLDOMENE: diskusjon
reisefølge	→	personer som deltar i diskusjonen
reisen	→	selve diskusjonen
lengden på reisen	→	lengden på diskusjonen
hindringer (motbakker osv.)	→	utfordringer i diskusjonen

3.3.3 Om metonymi

Som nevnt bruker metaforen et begrep fra et kildedomene for å aktivere forståelsen av et begrep i et annet domene – for eksempel i begrepsmetaforen DISKUSJON SOM EN REISE. Her er det snakk om to ulike domener. I metonymi bruker vi derimot begrep fra et kildedomene til å aktivere forståelsen av et begrep i det samme domenet (Kövecses, 2010, s. 175). Hvis noen for eksempel sier at de har lest Jo Nesbø, er det selvsagt ikke personen det siktes til, men bøkene han har skrevet. Metonymibruk er basert på en nærhet mellom de to enhetene, slik som i eksempelet ovenfor, hvor den som har produsert noe (i dette tilfellet forfatteren), er relatert til produktet (i dette tilfellet bøkene).

Et annet eksempel er fra analyse materialet i denne oppgaven, nemlig bruken av ordet *sykehus* (se 5.6). Når vi snakker om press på *sykehusene*, er det gjerne ikke sykehusene i seg selv det refereres til, men behandling av pasienter på sykehusene. Likevel er det en sammenheng

¹² Jeg bruker formen A ER B i de tilfellene der kilden jeg refererer til gjør dette.

¹³ Eksempelet DISKUSJON ER EN REISE trekkes også fram hos Askeland og Agdestein (2019, s. 19).

mellom *sykehus* og *behandling av pasienter på sykehus*, fordi sykehusbygget er involvert i behandlingen, altså kan det forstås som metonymi av typen OBJEKT INVOLVERT I HANDLING FOR HANDLING (Kövecses, 2010, s. 181). I oppgaven min vil ikke begrepsmetonymier være hovedfokuset, men det forekommer enkelte interessante tilfeller av metonymi i primærkildematerialet mitt.

Det er imidlertid viktig å påpeke at skillet mellom metafor og metonymi ikke alltid er så skarpt som man kan få inntrykk av i avsnittet ovenfor. Metafor og metonymi kan i noen tilfeller interagere med hverandre (Mannsåker, 2017, s. 92). Louis Goossens er en sentral person i den sammenheng – han har sett på hvordan grensene mellom metafor og metonymi i enkelte tilfeller viskes ut. Et eksempel er uttrykket «'Oh dear', she giggled, I'd quite forgotten» (Goossens, 2009, s. 356). En mulig tolkning er at snakkingen og fnisingen pågikk samtidig, men at bare den ene lyden er omtalt – altså metonymi av typen DEL FOR HELHET. Man kan også tolke uttrykket metaforisk, i den forstand at hun snakket *som om* hun fniste – og da går vi fra ett domene til et annet, slik som i en metafor. Denne tolkningen er ifølge Goossens et eksempel på metafor fra metonymi (Goossens, 2009, s. 357).

Et annet viktig funn hos Goossens er tilfeller av metonymi inni en metafor (Goossens, 2009, s. 363). Her bruker han eksempelet «bite one's tongue off», som i betydningen at man angrer på noe man har sagt. Å bite av seg tunga kan tolkes som en form for å straffe seg selv for å ha gjort noe man anser som feil. Det er derimot en svært usannsynlig og overdreven måte å straffe seg selv på – altså kan det ifølge Goossens ses på som en hyperbol og dermed metaforisk. Tolker vi utsagnet som at tunga står for taleevnen generelt, er det metonymi (Goossens, 2009, s. 364).

3.3.4 Ulike typer metaforer

Når det gjelder metaforers kognitive funksjon, som er sentralt i kognitiv metafor-teori, kan man dele metaforer inn i tre grunnleggende kategorier (Kövecses, 2010, s. 37). Disse er strukturelle metaforer, ontologiske metaforer og orienteringsmetaforer.

I strukturelle metaforer har kildedomenet en relativt rik kunnskapsstruktur som kan overføres til måldomenet (Kövecses, 2010, s. 37). Den kognitive funksjonen til strukturelle metaforer blir da at man kan forstå måldomenet ved hjelp av strukturene til kildedomenet. Et eksempel fra analysen er begrepsmetaforen SMITTE SOM BØLGE (se 5.4.2). I ontologiske metaforer er ikke hensikten å gi måldomenet en ny struktur, men heller å gi en ny ontologisk (eksistensiell) status til generelle kategorier av abstrakte måldomener (Kövecses, 2010, s. 38). Det vil si at

det abstrakte blir mer håndterbart for oss gjennom for eksempel å forstå sinnstilstander eller følelser som beholdere (å være *i* godt humør). Personifikasjon er også en form for ontologisk metafor, fordi menneskelige egenskaper blir overført til ikke-menneskelige entiteter (Kövecses, 2010, s. 39). Et eksempel fra eget analysemateriale er personifikasjonen TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT (se 5.5). TILLIT er et abstrakt fenomen, men gjennom å forstå det som noe menneskelig, oss selv, kan vi forstå det bedre.

Den siste hovedkategorien av metaforer er orienteringsmetaforer (Kövecses, 2010, s. 40). Deres kognitive funksjon er å gjøre et sett med flere måldomener sammenhengende i vårt konseptuelle system. Som navnet indikerer, handler ofte orienteringsmetaforer om menneskers romlige orientering, som opp–ned, senter–periferi og lignende. Med *sammenhengende* menes det at flere av måldomenene er konseptualisert på en enhetlig måte, for eksempel at MER ER OPP, MINDRE ER NED (*høy* tillit, *lav* smitte) og GLAD ER OPP, TRIST ER NED (humøret er *på topp*, han føler seg helt *på bunn*). Orientering oppover brukes ofte når vi vurderer noe som positivt, slik som i ‘humøret er *på topp*’, mens orientering nedover ofte brukes negativt (å føle seg *på bunn*) (Kövecses, 2010, s. 40).

3.3.5 Konvensjonelle metaforer

Metaforer er en ressurs i kommunikasjon mellom mennesker, og som språkbruker har man valget mellom å skape nye formuleringer eller å benytte seg av dem som allerede er nokså etablerte i språket (Charteris-Black, 2004, s. 17). Avhengig av dette vil en metafor være mer eller mindre konvensjonell. Konvensjonelle metaforer er blitt så vanlige i språket at man ikke nødvendigvis registrerer at det er snakk om metaforisk språkbruk, men heller tenker på dem som bokstavelige. Skillet mellom konvensjonelle og ikke-konvensjonelle metaforer er ikke alltid like tydelig, ettersom det til en viss grad kommer an på individets subjektive erfaring med språket (Charteris-Black, 2004, s. 17).

Semino (2008) har også funnet ut at politikere ofte bruker konvensjonelle metaforer fra brede kildedomener, for eksempel VEI og REISE (s. 92). Noen ganger lager de nye metaforer for å få fram poengene sine. Disse kreative metaforene blir ofte sitert i media og av andre politikere, de har en humoristisk effekt, og de utnytter metaforenes vaghet og flertydighet (Semino, 2008, s. 84–85).

I arbeidet med analysen har jeg funnet flere metaforer som kan regnes som konvensjonelle – for eksempel blir ofte smitteverntiltakene omtalt som *tunge*, og at de gjør hverdagen *tyngre* for innbyggerne (se 5.2.3). Tiltakene fører til situasjoner som gjør befolkningen nedstemte, og

dette føles som å bære på noe tungt. Ifølge Kövecses er EMOTION IS BURDEN en av de mest typiske konvensjonelle metaforene vi har i språket (2010, s. 108). Selv om de ikke nødvendigvis oppleves som nye eller kreative metaforer, kan slike metaforiske uttrykk være interessante.

3.3.6 Metaforer kan skjule og framheve

Hver gang vi skal uttrykke oss om noe, står vi overfor ulike valg. Når vi velger å uttrykke oss på en bestemt måte, framhever vi noe og utelater samtidig noe annet. En viktig tanke i begrepsmetaforteorien handler nettopp om det å skjule og å framheve; når måldomenet blir framstilt som et bestemt kildedomen, vil dette framheve (*highlight*) enkelte aspekter ved måldomenet og samtidig skjule andre aspekter (Evans og Green, 2006, s. 303–304). Et eksempel er begrepsmetaforen DISKUSJON ER EN KRIG. Når diskusjon blir forstått som en krig, blir konfliktspektet ved diskusjoner framhevet, mens det faktum at diskusjoner også kan føre til progresjon og framgang mellom partene som diskuterer, skjules. Motsatt kan begrepsmetaforen DISKUSJON ER EN REISE framheve framskrittspektet og skjule at diskusjonen også har et element av konflikt og konfrontasjon i seg (Evans og Green, 2006, s. 304).

Måldomener kan være så abstrakte og kompliserte at det vanskelig lar seg gjøre å framstille dem på en helhetlig måte ved hjelp av én metafor. Vi kan tenke oss at koronasituasjonen er og var ny, uoversiktlig og krevende for mange å forstå – metaforene som brukes, vil ikke kunne få fram alle aspekter ved måldomenet. Som forklart i 5.4.3 vil metaforiske uttrykk som framstiller virus og smitte som et vilt dyr, framheve det farlige og uforutsigbare ved koronaviruset. En nærliggende løsning kan være at vi må stenge det inne for å hindre skade og i verste fall død. Det at viruset derimot ikke beveger seg rundt på egen hånd, men faktisk blir overført fra menneske til menneske gjennom sosial kontakt, kan være et eksempel på et aspekt ved måldomenet som skjules ved den typen begrepsmetafor.

3.3.7 Innramming

Det å velge bestemte ord for å kommunisere et gitt tankeinnhold innebærer også valg av ramme (Mannsaker, 2017, s. 83). Det er vanskelig å skulle ordlegge seg fullstendig nøytralt – å uttrykke seg vil si å velge perspektiv. Evans og Green (2006, s. 222) kaller dette *framing*-teorien, og skriver at rammer er detaljerte kunnskapsstrukturer som dannes gjennom erfaringene våre.

I artikkelen ««Not Soldiers but Fire-fighters» – Metaphors and Covid-19» (2021) har Semino sett på metaforbruk i forbindelse med koronapandemien, og argumenterer for at brannmetaforer bør foretrekkes framfor krigsmetaforer når vi snakker om koronaviruset (s. 56). Dette henger sammen med nettopp innrammingseffekten. Å snakke om pandemien som en krig framhever det alvorlige og farlige ved pandemien, og kan slik tenkes å forsterke innbyggernes tilbøyelighet til å følge restriksjoner. Samtidig har studier av krigsmetaforer i forbindelse med kreftsykdom funnet at de kan skape skam og skyldfølelse hos personer som ikke blir friske (Semino, 2021, s. 52). Dette er et velkjent problem ved metaforiske framstillinger av pasienter som «krigere». Selv om det for enkelte pasienter kan gi en følelse av styrke og motivasjon, vil mangel på bedring eller dødsfall bli framstilt som et tap eller nederlag. Overført til koronapandemien kan for eksempel statsledere som Boris Johnson og tidligere president Donald Trump bli framstilt som «for sterke» til å bli «slått» av viruset.¹⁴ Dette kan absolutt tenkes å forsterke oppfatningen om at det å bli frisk avhenger av innsats og karakterstyrke, framfor faktorer som ikke kontrolleres av enkeltindividet (som for eksempel kvaliteten på den medisinske behandlingen, demografiske faktorer og genetikk) (Semino, 2021, s. 52). En gruppe forskere søkte sammen på Twitter i mars 2020 og startet det såkalte *#ReframeCovid*-initiativet – hvor hensikten var å finne alternativer til krigsmetaforene (Semino, 2021, s. 53). Gjennom å bruke andre metaforer kan innrammingen av koronapandemien endres ved at man framhever og skjuler andre aspekter ved måldomenet enn det som er tilfellet med krigsmetaforer.

En mulig innvending er at det her dreier seg om to ulike former for krig. Å kjempe mot å bli smittet av en sykdom er ikke det samme som å kjempe mot en sykdom man allerede har fått, som for eksempel kreft. Man kan dermed hevde at de problematiske tilordningene ved krigsmetaforen ikke automatisk er overførbare til koronasituasjonen, men som jeg forklarer videre i 6.4.2.1, kan krigsmetaforer fremdeles være problematiske.

3.4 Metaforer i diskurs

Til nå har jeg gjort rede for hva kognitiv lingvistikk er, og hvordan kognitiv metaforteori handler om at vi bruker metaforiske uttrykk fordi vi tenker i metaforer. Hovedfokuset i KL og

¹⁴ Den britiske statsministeren Boris Johnson ble innlagt på sykehus i april 2020 med covid-19, men kom seg til hektene (Kristensen og Wernersen, 2020). Tidligere USA-president Donald Trump ble smittet i oktober 2020, og skal ha vært så dårlig at legene vurderte tilkobling til pustemaskin. Trump innrømte aldri selv å ha vært alvorlig syk, og etter å ha blitt utskrevet, rådet han alle til ikke å være redde for viruset (Hotvedt, 2021).

i kognitiv metafor-teori ligger dermed på metaforer som et kognitivt fenomen. En kritikk mot KL har derimot vært at den ikke tar i betraktning relasjonen mellom språk, makt og ideologi (Fairclough, 1992 referert i Machin og Mayr, 2012, s. 4). Flere har derfor tatt til orde for å undersøke metaforer i offentlig politisk diskurs – for eksempel Charteris-Black (2004, 2005), Goatly (2007) og Semino (2008).

Språklige framstillinger av ulike fenomener innebærer alltid at man som språkbruker tar valg. Som tidligere nevnt kan metaforer brukes til å framheve og skjule enkelte aspekter ved måldomenet – og i tillegg innebærer det å uttrykke seg også å velge et perspektiv, såkalt innramming (*framing*). Når man undersøker metaforer i autentisk språkbruk, er man gjerne opptatt av *hvorfor* de enkelte metaforene blir brukt, og hva slags virkning det kan tenkes å ha på tilhøreren eller leseren.

3.4.1 Forholdet mellom kognitiv metafor-teori og diskursorientert metaforforskning

Når vi analyserer metaforer i diskurser, er det metaforer og deres funksjon i autentisk språk som er forskningsgjenstanden. Tanken er at språkbruk kan gi innblikk i underliggende tankestrukturer, og at tankestrukturene kan avdekkes ved å analysere metaforene som brukes. Dette er en såkalt *diskursorientert* tilnærming til metaforer (Askeland og Agdestein, 2019, s. 32). En diskursorientert tilnærming til metaforer har kognitiv metafor-teori som grunnlag og ser på metaforen som en kognitiv størrelse som reflekteres gjennom språklige ytringer. Den diskursorienterte tilnærmingen er mer en metode enn en teori, og har vokst fram parallelt og i dialog med kognitiv metafor-teori. Den diskursorienterte analysen konsentrerer seg om de metaforene som kan påvises i teksten, og betrakter dem som uttrykk for tekstens tenkemåte (Askeland og Agdestein, 2019, s. 173–174). I diskursorientert metaforforskning ser man gjerne først på metaforiske uttrykk slik de forekommer i autentisk språkbruk, og deretter forsøker man å sortere de metaforiske uttrykkene som uttrykk for forskjellige begrepsmetaforer (Charteris-Black, 2004, s. 37–38). Den diskursorienterte tilnærmingen er dermed mer en del av kognitiv metafor-teori enn et alternativ til den.

3.4.2 Diskusjonen om *Deliberate Metaphor Theory*

Mange metaforer kan virke konvensjonelle og være et resultat av ubevisste tankeprosesser, slik KMT har som utgangspunkt. Noen metaforer er imidlertid brukt med overlegg, og spørsmålet blir dermed *når* metaforer er brukt på denne måten – og ikke minst hvordan man kan fastslå dette. *Deliberate Metaphor Theory* (heretter DMT) er en teori om metaforer i språkbruk og diskurs som har utviklet seg over flere år, med nye ideer og justeringer

underveis (Steen, 2017, s. 1). Det er stor uenighet om hva det egentlig betyr at en metafor er «deliberate», og hvorvidt denne kategorien av metaforer er overflødig. Tilhengere av DMT hevder at metaforer ikke bare handler om språk og tanke, men at det er nødvendig med et tredje perspektiv som også tar kommunikasjon i betraktning (Steen, 2008a, s. 57). En metafor er «deliberate» når den blir brukt intensjonelt *som* nettopp en metafor mellom avsender og mottaker. Ifølge Steen skjer dette når språkbrukerne «draw their addressee’s attention to the source domain as an alien domain in the local discourse, and instruct the addressee to consider some aspect of the target domain from that perspective» (2008a, s. 60). Som eksempel trekker han fram en tekst som sammenligner utfordringene mellom systemutviklere og kundene deres med lignende problemstillinger i en lege-pasient-relasjon. Her presenteres leseren for et nytt domene hvor han eller hun kan se de aktuelle aspektene fra det forrige domenet i et nytt lys (Steen, 2008a, s. 52–53). I slike eksempler blir det signalisert at metaforen er brukt som et kommunikasjonsredskap (og dermed er «deliberate») og det er dette det tredje perspektivet på metaforer i DMT inkluderer.

Kritikere av DMT hevder på sin side at det ikke er noe nytt i at metaforer i enkelte tilfeller brukes med intensjon om å overbevise, og at dette kan påvirke hvordan metaforene blir forstått hos tilhøreren (Gibbs, 2015, s. 78–79). Problemet er at det ikke finnes empirisk grunnlag for å slå fast at folk faktisk utleder bestemte typer betydninger relatert til den overlagte metaforen (Gibbs, 2015, s. 86). Man kan formulere hypoteser, men det lar seg vanskelig gjøre å observere hvilke oppfatninger og forståelser som råder hos avsender og mottaker når metaforene blir brukt – i alle fall er ikke hypotesene troverdige bevis på hvilken effekt metaforene har i den aktuelle konteksten. I tillegg hevder kritikerne at det ikke er noe som tyder på at forståelsen forsterkes eller endres dersom metaforene tydelig er brukt med overlegg – tvert imot skriver Gibbs (2015, s. 86) at i hans undersøkelse koblet folk lettere tilordningene mellom domeneene i konvensjonelle metaforer, enn når metaforene tydelig ble signalisert som «deliberate» (som for eksempel ved bruk av *similer*¹⁵) (Gibbs, 2015, s. 86). Dette kan ha flere forklaringer. Det kan tenkes at bruken av pragmatiske symboler som *similer* og uttrykk som *for å si det slik* impliserer en form for nøling eller forbehold fra avsenders side. Det kan tolkes som en indikasjon på at det finnes andre og fullgode måter å formulere utsagnet på, og dette kan redusere den retoriske effekten til metaforen. En annen forklaring er at «people’s strong association of conceptual cross-domain mappings with conventional metaphors may be strong enough to outweigh any benefits that a pragmatic

¹⁵ *Simile*: ‘sammenligning av én ting med en annen, oftest med *som* eller *lik* (*Bokmålsordboka*, under *simile*).

signal may have in highlighting the cross-domain mapping for the listener» (Gibbs, 2015, s. 86). De konvensjonelle metaforene er «nok» i seg selv, og pragmatiske signaler forsterker ikke folks tolkning og forståelse.

Debatten om DMT har pågått over lengre tid, og er mer omfattende enn skissert ovenfor.¹⁶ I 6.5 diskuterer jeg i hvilken grad bruken av metaforer hos Høie kan sies å være overlagt, uten at jeg kan komme med et klart svar på dette.

3.5 Kritisk metaforanalyse

En analysemetode som kombinerer metaforanalyse med innsikter fra retorikk og pragmatikk, er kritisk metaforanalyse (Askeland og Agdestein, 2019, s. 32). Charteris-Black kombinerer den kognitive metafor-teorien med pragmatiske perspektiver, hovedsakelig fordi det pragmatiske perspektivet får fram noe som gjerne er underkommunisert i KL og kognitiv metafor-teori, nemlig at metaforer ikke bare er en «unconscious reflex» (Charteris-Black, 2004, s. 11).¹⁷ Metaforer kan tvert om benyttes for å overtale tilhøreren ved hjelp av kognitive og språklige ressurser.

Charteris-Black trekker inn kritisk diskursanalyse som en innledning til kritisk metaforanalyse (2004, s. 30). Som språkbruker står man overfor en rekke mulige måter å formulere et utsagn på. I kritisk diskursanalyse er man opptatt av *hvorfor* de aktuelle ordene blir valgt, og hva slags intensjoner som ligger bak. Slik kan man se på kritisk metaforanalyse som en kombinasjon av kritisk diskursanalyse og den diskursorienterte tilnærmingen til metaforer. Gitt det normative aspektet ved innramming, framheving og skjuling (3.3.6 og 3.3.7) er det naturlig å se på hvordan bruken av metaforer kan være et bevisst språklig valg for å påvirke mottakeren i en bestemt retning. Gjennom å identifisere metaforene, kan man avdekke implisitte holdninger. Metaforer spiller altså en viktig rolle når det handler om å forme og påvirke både holdningene og handlingene våre (Charteris-Black, 2004, s. 30).

¹⁶ Steen (2017) tar opp det han selv mener er feilaktige antagelser i kritikken av DMT – for eksempel peker han på at begreper som *kommunikasjon* og *bevissthet* ofte forstås ulikt hos forskjellige forskere, noe som fører til misforståelser (s.1).

¹⁷ DMT kan virke overlappende med Charteris-Black sin kritiske tilnærming til metaforer. Ifølge Steen skiller de to seg fra hverandre ved at man i DMT er opptatt av hvorvidt en metafor faktisk blir *brukt* som en metafor, mens Charteris-Black fokuserer på hvordan ulike retoriske mål kan oppnås ved hjelp av metaforer (Steen, 2008b, s. 234).

Kritisk metaforanalyse vurderer metaforene normativt i forhold til sosiale maktrelasjoner. Det er ofte språket til dem som sitter med makten i samfunnet, som undersøkes og ses i lys av metaforens overtalende og retoriske funksjon (Mannsaker, 2017, s. 88). En viktig del av metaforanalysen er å undersøke hvilke aspekter ved kildedomenet som *ikke* tilordnes måldomenet (Charteris-Black, 2004, s. 42). Metaforer kan som nevnt ramme inn et fenomen på en bestemt måte, og dette kan utnyttes retorisk.

Den kritiske metaforanalysen til Charteris-Black (2004) består av tre deler: identifisering av metaforene, tolkning og forklaring av dem. En utdypende beskrivelse av de tre stegene er å finne i 4.3.1.

3.6 Om stilistikk

Som nevnt innledningsvis er det også interessant å se på hvilke andre språklige virkemidler enn metaforer Høie bruker i innleggene sine. Per Lagerholm (2008) har skrevet om stilistikk i betydningen «læren om stil» (s. 10). Den praktiske tilnærmingen til stilistikk er stilanalyse, hvor man forsøker å besvare spørsmål om forholdet mellom innhold, form og virkning og hva i språket som bidrar til en gitt stil. Stilistikken har sitt utspring i retorikken, men stilistikkens historie er gjennomsyret av ulike oppfatninger om metode, materiale og stilistikkens formål. Tilsvarende finnes det flere forslag til hva stilistikken skal innrette seg på, og hvordan stilforskning skal bedrives. Hvilke emner stilistikken skal hente stoff fra, er avhengig av hva som er målet med undersøkelsen, og derfor finnes det heller ikke et objektivt og entydig svar på dette (Lagerholm, 2008, s. 20–21). I det følgende skal jeg likevel forsøke å beskrive noen grunnleggende prinsipper i stilistikken.

I stilistikken utnyttes grammatisk, fonetisk, semantisk, pragmatisk og retorisk kunnskap for å svare på spørsmål som: Hvordan har avsenderen forsøkt å oppnå målet med det som blir sagt? Hvordan er forholdet til tilhøreren og til emnet? Hvilken effekt har språkbruken på tilhøreren? (Lagerholm, 2008, s. 23). For å svare på disse spørsmålene kan man i en stilanalyse se på komposisjonen i det som sies, ordstilling, fonetisk nivå som rytme og rim, hva slags ord som brukes, og andre stilistiske virkemidler. En fellesnevner er altså at språket analyseres på språket sine ulike nivåer, med hensikt å forklare hvordan det har blitt formet av en gitt kontekst, og hvorfor vi påvirkes på en gitt måte. Det er imidlertid ikke alltid enkelt å sette en tydelig grense mellom stilistikk og for eksempel argumentasjonsanalyse eller retorisk analyse (Lagerholm, 2008, s. 24–26).

Det er forholdet mellom språkets ulike former, innhold og effekter som skaper det vi kaller stil (Lagerholm, 2008, s. 43). Det kan være relativt enkelt å se hvilken generell stil en tekst har, men skal man i detalj forklare hva i språket som har bidratt til å skape en gitt stil, trenger man ifølge Lagerholm mer utdypende stilistiske kunnskaper.

3.6.1 Stilmarkører og stilfigurer

En stilmarkør er en språklig konstruksjon som har bidratt til en stilistisk egenskap, og kunnskap om stilmarkører kan derfor hjelpe oss til å forklare hva i språket som bidrar til en gitt stil (Lagerholm, 2008, s. 67). At de har bidratt til en gitt stil, vil si at de er *stilistisk relevante*. Stileffekter kan skapes på alle språkets nivåer, og dermed finnes det et stort mangfold av ulike stilmarkører man kan undersøke. Metaforer beskrives som en av de vanligste stilmarkørene i språket (Lagerholm, 2008, s. 157), og i tillegg til metaforer har jeg valgt ut gjentakelser og pronomenbruk som de stilmarkørene jeg ønsker å undersøke i oppgaven. Ettersom metaforen allerede er grundig forklart tidligere i kapittelet, skal jeg isteden gjøre nærmere rede for henholdsvis gjentakelser og pronomenbruk.

3.6.1.1 Gjentakelser

Gjentakelse er et eksempel på en form for stilmarkør som Lagerholm kaller stilfigur (2008, s. 153). Selv om det språklige resultatet har en gitt effekt eller virkning, er ikke denne effekten alltid bevisst fra språkbrukerens side. Det finnes likevel språkbruk hvor avsenderen mer bevisst vil skape en spesiell effekt og derfor opererer med enkelte språklige uttrykk som er egnet til dette. Ett av retorikkens hovedelementer, *elocutio*, handler om nettopp det å velge ut uttrykk etter hva man ønsker å oppnå eller framheve. Slike uttrykk kalles i retorikken for troper og figurer, men ettersom det ikke alltid lar seg gjøre å skille de to, bruker Lagerholm begrepet *stilfigur* om begge (Lagerholm, 2008, s. 154). Her er det viktig å understreke at jeg ikke påstår å vite med sikkerhet hva Høie mener når han tar i bruk språklige virkemidler i innleggene sine, eller mener å påstå at språkbruken nødvendigvis er et resultat av et bevisst språklig valg for å påvirke.

Enkelte stilfigurer oppnår sin effekt gjennom ulike typer repetisjoner, hvor intensjonen er at det som blir gjentatt, skal være særlig salient i teksten og «feste seg» hos tilhøreren (Lagerholm, 2008, s. 163). To hyppig brukte former for gjentakelse er anafor og epifor (Kjeldsen, 2015, s. 206–207). I anaforen begynner flere setninger eller setningsdeler med samme ord, mens i epiforen slutter setningene eller setningsdelene med samme ord. Dette

grepet er regnet som vanlig i retoriske taler, men også i andre sammenhenger, som i skjønnlitteratur og personlig skrevet sakprosa (Lagerholm, 2008, s. 163).

Formålet med gjentakelser er at det som gjentas, skal få ekstra oppmerksomhet hos tilhøreren. I primærkildematerialet er det mange eksempler på bruk av anaforer, men også epiforer. Hva som gjentas, henger tett sammen med den retoriske situasjonen i tekstene. De retoriske perspektivene utdypes mer i avsnitt 3.7.

3.6.1.2 Bruk av pronomener og possessiv

Noen ord viser tydelig hva slags forhold avsenderen har til mottakeren, og hvilken grad av nærhet det legges opp til (Lagerholm, 2008, s. 112). Det finnes ulike typer pronomener og possessiv,¹⁸ og hver og en har sin spesifikke funksjon. Ifølge Lagerholm må derfor ulike pronomener behandles hver for seg i en analyse. Noen av de mest åpenbare måtene å synliggjøre seg selv på som avsender er førstepersonspronomener og possessiv som *jeg*, *vi*, *min*, *vår*, *meg* og *oss* (Lagerholm, 2008, s. 112). Med disse pronomener og possessivene har avsenderen tatt et steg fram og markert et personlig forhold til innholdet. Dersom andrepersonspronomener og possessiv også brukes, som *du*, *dere*, *deg*, *din* og *deres*, har avsenderen dessuten gjort tilhøreren personlig delaktig. Dette er vanlig i uformelt og personlig språk der avstanden mellom avsender og mottaker er liten.

Ifølge Lagerholm har vi hatt en tendens til intimisering i vår offentlige kommunikasjon, med et mer ledig språk, en mer avslappet holdning og mer personlig tiltale (2008, s. 113). Det kommer til syne i medier, brev fra myndighetene og i salg og reklame. Richard Sennett hevdet i boka *The Fall of the Public Man* (1977) at offentligheten er i forfall fordi skillet mellom det private og det offentlige er blitt oppløst. Vi skaper personlig mening i det som burde være upersonlig, for eksempel ved at «image» eller karisma stadig blir viktigere i politikken. Dette skaper imidlertid ikke den ønskede nærhet, men derimot et «intimitetstyranni» (Sennett, 1992, s. 142–143).¹⁹

¹⁸ Lagerholm bruker den svenske termen *pronomener* videre enn det som er vanlig i moderne norsk grammatikk. Jeg har derfor valgt å bruke *pronomener* og *possessiv* når jeg skriver om denne stilmarkøren.

¹⁹ I oppgaven refererer jeg til et oversatt utdrag fra Sennetts bok, utgitt i 1992.

3.6.1.2.1 Om *vi*

Jeg vil hevde at det er særlig bruken av førstepersonspronomenene *vi* og *oss* og tredjepersonspronomenene *de* og *dem* som er interessant å analysere i oppgaven. I den forbindelse er begrepet *klusivitet* relevant.

Klusivitet er en språklig distinksjon mellom såkalt *inklusivt* og *eksklusivt vi* (Chen, 2006, s. 1). Inklusivt *vi* refererer til avsender, mottaker og kanskje flere personer. Eksklusivt *vi* betyr avsender og en eller flere andre personer, men ikke mottaker (Kinn, 2005, s. 132). Dette i seg selv åpner for en rekke muligheter for hva *vi* refererer til, siden det kan variere hvem avsender sikter til utenom seg selv. Det er lett å vandre mellom den inklusive og den eksklusive formen for *vi*, og dette kan utnyttes retorisk (Kinn, 2005, s. 133).

Semino (2008) har analysert flere av talene til tidligere statsminister i Storbritannia, Tony Blair, og i ett av eksemplene sier han: «We've never been here before. We've never come this far. Never governed for so long» (Semino, 2008, s. 93). Blair sikter her til det faktum at partiet hans, Labour Party, for første gang på hundre år har sittet ved makten sammenhengende i over seks år. *Vi* kan indikere at det har vært et kollektivt ansvar å nå dette målet, og at suksessen dermed også er felles – men det framgår ikke alltid like tydelig hvem som egentlig er inkludert når *vi* brukes i for eksempel politiske taler (Wodak et al., 1999 referert i Semino, 2008, s. 93).

I tillegg til at man kan velge mellom inklusivt og eksklusivt *vi*, finnes det eksempler på bruk av *vi* som kan regnes som metonymisk (Kinn, 2005, s. 133). I metonymisk *vi* beveger språkbrukeren seg bort fra de typiske betydningene til *vi*, som for eksempel når en lege spør en pasient «Hvordan har vi det i dag?». De fleste vil forstå at *vi* egentlig kun refererer til pasienten, altså er det verken inklusivt eller eksklusivt *vi*, men metonymisk *vi*. Når pronomen blir brukt metonymisk på denne måten, er den «normale» betydningen og den faktiske betydningen i spill samtidig. Dette kan være retorisk effektivt, avhengig av i hvilken grad tilhøreren er bevisst på dette (Kinn, 2005, s. 133).

Flertydigheten i *vi* skaper sjelden misforståelser i vanlig, muntlig kommunikasjon (Høigård, 1978, s. 46). Sammenhengen gir vanligvis mottaker holdepunkter nok til å vite hvilken *vi*-gruppe det dreier seg om, og i tvilstilfeller kan mottaker spørre hvem avsender egentlig sikter til. I enveiskommunikasjon har derimot ikke mottaker mulighet til å spørre om dette, og dersom det ikke benyttes forklarende tillegg til *vi* og *vår*, vil kontekst og den enkelte mottakers innstilling til avsender avgjøre tolkningen (Høigård, 1978, s. 46). I denne oppgaven

er tekstene i primærkildematerialet eksempler på slik enveiskommunikasjon, noe som kan gjøre det vanskelig for tilhørerne å tolke hvem *vi* egentlig refererer til.

3.7 Grunnleggende retoriske perspektiver

At evnen til å overbevise kan læres og oppøves, ble slått fast allerede av Aristoteles (Kjeldsen, 2015, s. 11). I antikken var det dette retorikk handlet om – læren om hvordan vi skulle tale overbevisende. En retorisk ytring er skapt av mennesker for mennesker. Det er vanskelig å skulle definere begrepet på en klarere og mer avgrenset måte som alle er enige i (Kjeldsen, 2015, s. 15). I dag er retorikkbegrepet mer utvidet, slik at ikke bare verbale ytringer (som taler) er inkludert, men også ikke-verbale ytringer som populærmusikk, film og drama. Man ser også på hvordan personer taler og skriver når de skal overbevise tilhørerne, også når kommunikasjonen ikke nødvendigvis er bevisst og intensjonelt overbevisende (Kjeldsen, 2015, s. 18). En ny akademisk retorikk som ikke er fullt så innrettet på å lære mennesker å tale eller å skrive, men mer på å forske på forutsetninger for menneskelig kommunikasjon, ble etablert på midten av 1900-tallet.

Det er mange ulike momenter innen retorikk som kan være interessante å ta for seg i en analyse, men i denne oppgaven er det hovedsakelig *den retoriske situasjonen* som vil bli trukket inn. Dette er relevant, fordi den retoriske situasjonen kan bidra til å kaste lys over den konteksten tekstene i primærkildematerialet ble til i.

Begrepet *retorisk situasjon* framkommer først i artikkelen «The Rhetorical Situation» (1968) av Lloyd F. Bitzer (Kjeldsen, 2015, s. 79). Bitzer skriver at visse situasjoner har mangler, utfordringer eller problemer og derfor inviterer til forandring. Det finnes noe i disse situasjonene som krever at noen reagerer eller på annen måte forsøker å endre situasjonen til det bedre. Hvis denne endringen kan settes i gang helt eller delvis ved hjelp av tale eller skrift, altså ved å kommunisere, er det snakk om en retorisk situasjon.

Alle retoriske situasjoner består av tre elementer: *det påtrengende problemet*, *publikum*, og *de retoriske vilkårene* (Kjeldsen, 2015, s. 79–80). Nedenfor følger en beskrivelse av de tre elementene.

Det påtrengende problemet handler om at situasjonen må innebære et problem som ikke kan løses på andre måter enn gjennom kommunikasjon (Kjeldsen, 2015, s. 81). Det finnes en mangel eller en ufullkommenhet som krever handling. Det trenger ikke å være et problem i

negativ forstand – for eksempel vil det å motta en pris ofte medføre en forventning om at vinneren kommenterer og takker for prisen. Når det er gjort, oppløses det påtrengende problemet, og denne retoriske situasjonen slutter å eksistere. Dessuten består det påtrengende problemet av et *faktisk forhold* og en relasjon til en *interesse*. Det faktiske forholdet er en hendelse, en sak eller et tema, som for eksempel strømpriser. At det finnes strøm, og at strømmen har en gitt pris, er et helt nøytralt, faktisk forhold. Uten noen *interesse* knyttet til dette faktumet er det heller ikke et påtrengende problem som kan løses retorisk. Derimot kan det oppstå en *interesse* dersom man synes at prisen er for høy, og man ønsker å påpeke dette og skape en debatt – som kanskje til og med medfører lavere strømpriser. For å utgjøre et påtrengende problem må altså det faktiske forholdet knyttes til en *interesse* (Kjeldsen, 2015, s. 81–82).

Et *retorisk publikum* er mennesker som ved hjelp av retoriske ytringer kan påvirkes og overtales til å tenke eller handle på en bestemt måte, og som har mulighet og vilje til å skape den forandringen som kan avhjelpe situasjonens påtrengende problem (Bitzer, 1968 referert i Kjeldsen, 2015, s. 83–84). Et retorisk publikum kan ikke bestå av hvem som helst; det må være personer som kan påvirkes, og som kan bidra til forandringen. *De retoriske vilkårene* er de mulighetene og begrensningene som enhver taler må forholde seg til (Kjeldsen, 2015, s. 86). Hvor lydhøre taleren og tilhøreren er overfor det påtrengende problemet, avhenger av flere forhold. *Graden av interesse* hos potensielle tilhørere handler blant annet om sannsynligheten for at de faktiske forhold eksisterer eller vil inntreffe, og av hvor direkte og sanselig de kan erfares (Kjeldsen, 2015, s. 85). I framføringen av tekstene som utgjør primærkildematerialet, vil Høie for eksempel være avhengig av at tilhørerne faktisk anerkjenner at koronaepidemien eksisterer, og at den kan eller vil få negative konsekvenser dersom ingen foretar seg noe.

For det andre avhenger lydhørheten av *muligheten for å konfrontere og endre problemet* (Kjeldsen, 2015, s. 86). Jo mer tilhørernes respons på det påtrengende problemet har mulighet for å endre situasjonen, desto større er sannsynligheten for at tilhørerne er lydhøre og reagerer. For det tredje handler lydhørheten om *risiko* – hvor villig en person er til å besvare situasjonens påtrengende problem, avhenger av hvilken risiko personen løper. Et fjerde vilkår er *plikt og forventninger*. Sannsynligheten for at man som tilhører er lydhør og vil reagere, øker hvis man innser at man er i stand til det eller er forpliktet til det. Som vi skal se i avsnitt 5.2.1, kan dugnadsmetaforen bidra til å skape en slik følelse av forpliktelse.

Det femte vilkåret handler om *kunnskap og fortrolighet* (Kjeldsen, 2015, s. 86). Man blir mer lydhør dersom man har kunnskap om situasjonen og føler sikkerhet. Til sist skriver Kjeldsen at tilhørernes lydhørhet avhenger av situasjonens *krav til umiddelbar handling*. Det er større sjanse for tilbøyelighet til å følge smitteverntiltak dersom tilhørerne blir tilstrekkelig overbevist om at innsatsen deres må skje nå eller aldri.

De retoriske vilkårene er i utgangspunktet utenfor avsenderens kontroll – det avsender derimot kan styre, er hvilke virkemidler som tas i bruk for å formidle budskapet (Kjeldsen, 2015, s. 87). Disse elementene innenfor retorikken blir trukket inn fordi de etter min mening kan bidra til å styrke den kritiske og mer overordnede analysen. Den retoriske situasjonen er for eksempel relevant fordi den til en viss grad avhenger av hvordan smittebildet ser ut på det aktuelle tidspunktet. Elementene har til hensikt å supplere analysen, fordi de språklige virkemidlene skal tolkes i kontekst.

3.8 Tidligere forskning

Det er som nevnt blitt forsket på metaforer og annen språkbruk i politiske diskurser tidligere, innenfor temaer som innvandring, klimadebatten og kriminalitet. En fullstendig gjennomgang av all relevant forskning vil selvsagt ikke bli foretatt her, men jeg skal nevne noen relevante eksempler. Til sist skal jeg kommentere et utvalg studier som er blitt gjort på språkbruk i forbindelse med koronasituasjonen.

Charteris-Black har i en studie fra 2005 analysert metaforer brukt av amerikanske presidenter og britiske statsministre for å vise hvordan språkbruksanalyse kan hjelpe oss til å forstå hvordan politikere kan overtale andre (Charteris-Black, 2005, s. xiv). Winston Churchills, Martin Luther Kings, Margaret Thatchers og Barack Obamas bruk av metaforer i ulike sammenhenger er analysert her.

Andrew Goatly har gjort en omfattende studie i boka *Washing the Brain: Metaphor and Hidden Ideology* (2007) om hvordan metaforer former tanker og holdninger innen ulike felt, som arkitektur, utdanning, politikk, økonomi, medisin og innvandring. Et sentralt poeng er at det er en fare knyttet til metaforer som reduserer mennesker til dyr, maskiner eller varer (Goatly, 2007, s. 402). Metaforer framhever enkelte funksjoner på bekostning av andre funksjoner, og derfor er det desto viktigere å ha et mangfold av forskjellige metaforer. Når vi bruker metaforer, risikerer vi å overforenkle komplekse fenomener og overvurdere egen

forståelse av disse. Goatly argumenterer for at vi bør ha en grunnleggende skeptisk holdning til metaforer og språkbruk generelt – hvis ikke, kan det i verste fall føre til en «dangerous reductionism with fatal ideological implications» (Goatly, 2007, s. 402).

Elena Semino har i boka *Metaphor in Discourse* (2008) diskutert metaforer som et gjennomgripende språklig fenomen som er sentralt i alt fra dagligdags kommunikasjon til politiske taler. Semino har undersøkt hvilke metaforer som er brukt i ulike tekster og sjangre, som litteratur, politikk, vitenskap og reklame.

Det finnes også norske masteroppgaver på feltet – for eksempel har metaforer knyttet til vann og flom blitt analysert i masteroppgaven «*Den endeløse strømmen*». *Ein kritisk analyse av metaforar i ein politisk diskurs om innvandring* (Bredahl, 2018).

At myndigheter og organisasjoner bør ha en gjennomtenkt kommunikasjonsstrategi i krisetider, er ikke noe nytt, og det er dermed ikke overraskende at språkbruk i koronakrisen har fått oppmerksomhet. I podkasten «Metaforprat» har Magdalena Agdestein Wagner og Norunn Askeland en episode om metaforer i koronatiden (Askeland og Agdestein, 2021). I NRKs språkprogram «Språksnakk» tar panelet opp hva slags retorikk som preget koronasituasjonen (Sonstad, 2020). Kommunikasjonsforeningen (se 2.6) gir i artikkelen «11 råd til krisekommunikasjon» tips til alle som jobber med kommunikasjon under koronakrisen (Bergmann, 2020).

Når det gjelder studier om språkbruk og korona, har for eksempel Koenraad De Smedt undersøkt bruken av nye sammensetninger med *corona-* eller *korona-* som forledd i nyhetstekster på nettet over en periode tidlig i 2020, for eksempel *koronapasienter*, *koronatilfellet* og *koronarammede* (De Smedt, 2020, s. 59).

Som nevnt i 3.3.7 har Semino sett på metaforbruk i forbindelse med koronapandemien, spesifikt ved å sammenligne hva slags innrammingseffekt krigsmetaforer og brannmetaforer kan ha (Semino, 2021, s. 50). Med brannmetaforer blir for eksempel helsepersonell framstilt som brannkonstabler som kaster seg inn i flammehavet for å redde liv. Metaforen understreker risikoen helsepersonellet utsetter seg for, og kan samtidig bidra til å redusere følelsen av skam og skyld hos dem som blir smittet av koronaviruset (Semino, 2021, s. 50).

I artikkelen «Does the COVID-19 war metaphor influence reasoning?» stiller derimot Francesca Panzeri, Simona Di Paola og Filippo Domaneschi seg spørrende til om krigsmetaforenes negative påvirkning er så sterk som det har blitt hevdet (2021, s. 1). De har

undersøkt hvordan krigsmetaforene påvirker deltakernes oppfatning av koronaviruset, og fant at krigsmetaforenes innrammingseffekt er underordnet andre variabler, som politisk tilhørighet – for eksempel var høyreorienterte deltakere mer tilbøyelige til å foretrekke krigsmetaforer (Panzeri et al., 2021, s. 16–17). Schnepf og Christmann har gjort en lignende studie, hvor de undersøkte i hvilken grad bruken av militaristiske metaforer²⁰ faktisk påvirker tilhørernes oppfatning av trusselnivået til viruset, og dermed styrker oppslutningen om strenge smitteverntiltak (2022, s. 107). Et viktig funn var at krigsmetaforer er forbundet med at befolkningen tilskriver mer ansvar til styresmaktene sine, mens kampmetaforer (*concept of struggle*) utløser større grad av individuelt ansvar. En krig blir gjerne forstått som noe som angår nasjoner og regjeringer dem imellom, og ikke innbyggerne selv. Paradoksalt nok kan dermed krigsmetaforer virke mot sin hensikt, ved at personlig engasjement reduseres framfor forsterkes. Avslutningsvis pekes det på at metaforer som understreker sosialt samhold og solidaritet (*pull together*) kan tenkes å være mer effektive (Schnepf og Christmann, 2022, s. 122).

Charlotte Taylor og Jasmin Kidgell (2021) har undersøkt metaforer i tidligere influensapandemier, som spanskesyken, sammenlignet med koronapandemien. De fant ut at det er flere fellestrekk ved metaforbruken i ulike historiske kontekster, selv om det også forekommer nye og mer kreative metaforer (Taylor og Kidgell, 2021, s. 1).

Det er også blitt undersøkt hvordan kvinnelige og mannlige statsledere i ulike land, deriblant Norge, omtaler koronasituasjonen (Dada, Ashworth, Bewa og Dhatt, 2021, s. 1). I studien fant forfatterne ut at det var tydelige forskjeller mellom kvinnelige og mannlige leders retorikk. Mens alle lederne anerkjente de økonomiske konsekvensene av pandemien, la kvinnelige ledere mer vekt på konsekvenser for enkeltpersoner og familier, og framhevet pandemiens innvirkning på sårbare grupper i samfunnet. Mannlige ledere brukte oftere «aggressive» metaforer, som krigsmetaforer, mens kvinnelige ledere brukte en mer personlig og empatisk retorikk der de uttrykte medfølelse overfor innbyggerne. Som et eksempel på dette trekkes daværende statsminister i Norge, Erna Solberg, fram – sammen med enkelte andre statsråder holdt hun egne pressekonferanser for barn der hun uttrykte eksplisitt forståelse for at koronasituasjonen kunne oppleves som skremmende. Mens krigsretorikk kan føre til samhold

²⁰ Schnepf og Christmann bruker termen *militaristic metaphor* om metaforiske uttrykk med ulik grad av militaristisk konnotasjon, som *war* og *struggle* (2022, s. 107).

på grunn av frykt i befolkningen, kan den mer empatiske retorikken holde innbyggerne samlet basert på en medfølelse sosial samhörighet (Dada et al., 2021, s. 9–10).

I studien brukte både mannlige og kvinnelige ledere retorikk som appellerte til befolkningens følelse av ansvar og plikt til å følge myndighetenes retningslinjer (Dada et al., 2021, s. 7).

Det ble blant annet gjort ved å omtale det å følge smitteverntiltak som en jobb, eller å peke på de potensielt fatale konsekvensene det kunne få dersom man for eksempel møtte flere mennesker enn det som var i tråd med restriksjonene (Dada et al., 2021, s. 7).

4 Materiale og metode

4.1 Kort om kapittelet

Metodekapittelet består av to deler. I den første delen redegjør jeg for hvordan jeg har funnet fram til og valgt ut analysematerialet, i tillegg til en omtale av tekstene som analyseres. Den andre delen tar for seg analysemetoden som brukes i oppgaven, og forklarer det metodiske grunnlaget for denne. Framgangsmåten bygger i all hovedsak på den kritiske metaforanalysen slik den beskrives av Jonathan Charteris-Black (2004), men med noen tilpasninger. Jeg har også inkludert et utvalg stilmarkører (Lagerholm, 2008) og retoriske perspektiver (Kjeldsen, 2015). Til sist skal jeg oppsummere ved å beskrive den konkrete framgangsmåten og prosessen i arbeidet med analyse, tolkning og drøfting. Problemstillingen som ligger til grunn for dette, er: **Hvordan bruker Bent Høie metaforer og andre stilmarkører i den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien, hvilken forståelse av samfunn og sykdom kan de tolkes som uttrykk for, og hvilken forståelse av samfunn og sykdom tar de sikte på å skape i folket?**

4.2 Materiale

Målet med oppgaven er å si noe om hvordan Bent Høie som helse- og omsorgsminister bruker metaforer og et utvalg andre stilmarkører. Oppgaven min er en tekstbasert studie. Analysen har en kvalitativ tilnærming, ettersom jeg leser relativt få tekster. Dette er fordi jeg ønsker en grundig analyse av tekstene, med mulighet for å trekke inn kontekst, som *retorisk situasjon* (se 3.7) og stilmarkørene *gjentakelse* og *pronomen/possessiv* (se 3.6.1). Oppgaven tar dermed ikke sikte på å være representativ for hvordan politiske aktører i Norge snakker eller skriver om koronasituasjonen, eller å gi et overordnet bilde av språkbruken. Med et lite tekstutvalg er funnene også vanskelige å generalisere, men jeg kan sammenligne funnene mine med funn i andre studier, som for eksempel Semino (2021) og Taylor og Kidgell (2021) (se 3.8). Målet er snarere å kunne si noe om hvilken rolle metaforer og andre språklige virkemidler *kan* spille i en diskurs om koronaepidemien, og det kan man gjøre også med et lite utvalg.

Alt analysematerialet kommer fra Bent Høie, så funnene vil kun gjelde tekstene hans. Jeg antar at taleskrivere har hatt en sentral rolle i skrivingen av mange av tekstene, noe som betyr at tekstene ikke kan tolkes som rene uttrykk for Bent Høies språkbruk. Selv om den språklige utformingen antagelig delvis kommer fra andre, står han trolig inne for innholdet i det som

blir sagt. I kraft av sin stilling som helse- og omsorgsminister representerer han Solberg-regjeringen, og derfor vil jeg hevde at det er rimelig å anta at tekstene også gir uttrykk for regjeringens holdninger.

4.2.1 Utvelgelsesprosessen

Analysematerialet består av tre innlegg fra daværende helse- og omsorgsminister Bent Høie, holdt på pressekonferanser om koronasituasjonen, og én kronikk skrevet av Høie, publisert i avisen *Verdens Gang*. Alle tekstene er offentlig tilgjengelige på regjeringen.no, og inkludert som vedlegg i denne oppgaven. For å finne fram til potensielle tekster å analysere, har jeg brukt regjeringen.no, og under fanen «Regjering» finner man «Historisk arkiv», hvor pressemeldinger, nyheter, taler og annen informasjon fra tidligere regjeringer ligger. Her kan man velge innholdstype, regjering, departement og periode. Jeg valgte å huke av for taler og innlegg, regjeringen Solberg, Helse- og omsorgsdepartementet og årene 2020 og 2021, som ga et resultat på til sammen 122 tekster.

I den videre utvelgelsesprosessen var det flere faktorer jeg så etter. Jeg bestemte meg først for kun å se på tekster skrevet mellom mars 2020 og mars 2021, og det var også selvsagt en forutsetning at tekstene handlet om koronasituasjonen. Videre var det viktig at alle tekstene kom fra Bent Høie, og at han henvendte seg til Norges befolkning i alle tekstene. I prosessen med å velge ut materiale oppdaget jeg at flere av tekstene var redegjørelser for Stortinget, taler på helsekonferanser og lignende – altså situasjoner med et annet retorisk publikum. Et annet eksempel er fra pressekonferansen den 27. april 2020, da Høie takket ungdommen for innsatsen under koronaepidemien (Høie, 2020b). I disse tilfellene henvender Høie seg til andre og mer spesifikke grupper enn den generelle befolkningen i Norge, og slike typer tekster er derfor ikke inkludert i analysen. Videre bar flere av tekstene preg av å være rent informative innlegg, som for eksempel innlegg sentrert rundt praktisk informasjon om Smittestopp.²¹ Andre innlegg handlet i hovedsak om vaksineleveranser eller opplisting av praktisk informasjon som ikke er relevant for oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

Etter denne prosessen satt jeg igjen med et langt lavere antall tekster enn jeg begynte med, men fortsatt for mange i forhold til oppgavens rammer. Som en naturlig konsekvens av at jeg ønsket å trekke inn andre tekstlige momenter i tillegg til metaforiske uttrykk, måtte også

²¹ I april 2020 ble den norske mobilapplikasjonen Smittestopp presentert, som gir brukeren beskjed dersom vedkommende har vært i kontakt med en koronasmittet person (NOU 2021: 6, s. 196–197).

analyse materialet innskrenkes mer. Til slutt endte jeg opp med et materiale bestående av fire tekster på til sammen 4340 ord.

I den enkelte tekst valgte jeg ut enkeltpassasjer å analysere. Som tidligere nevnt, inneholder flere tekster gjennomgang av informasjon som kan regnes som mindre relevant for problemstillingen. Dette gjelder også deler av tekstene som utgjør analyse materialet. Hensikten med å velge ut tekstpassasjer er at jeg slik kan fokusere på språkbruk som er relevant for oppgaven, mens elementer av praktisk informasjon som for eksempel gjennomgang av nye smitteverntiltak uten utpreget metaforisk språkbruk kan legges bort. For å illustrere forskjellene mellom de tekstpassasjene som ble lagt bort, og dem som ble inkludert i analysen, skal jeg vise til to forskjellige utdrag fra ett og samme innlegg i primærkildematerialet:

«Den lange serien» – eksempel på passasje som ble lagt bort:

Den siste rapporten fra FHI viser at smittespredningen fortsatt er lav i Norge.

I uke 33 ble det meldt om 360 tilfeller.

Uken før ble det meldt om 370 tilfeller.

Smitten har altså flatet ut, selv om det har blitt testet langt flere.

Det er fortsatt flest smittede i aldergruppene under 40 år.

De vanligste smittestedene de siste to ukene er hjemme, på privat arrangement, på reise, på serveringssted, på jobb og universitet.

«Den lange serien» – eksempel på passasje som ble analysert:

Noen mener vi har rykket tilbake til start og bør gjøre det samme som vi gjorde i mars: Stenge grensene og stenge oss inne.

Men vi har ikke rykket tilbake til start.

I mars måtte vi stenge hele landet for å slå ned en smittespredning vi ikke hadde oversikt over.

Nå har vi bedre oversikt og mer kontroll.

Vi tar grepene som trengs for å slå ned smitten der den blusser opp.

Vi tar ikke grep som gjør hverdagen tyngre der det er liten eller ingen smitte.

4.2.2 De ulike tekstene

Jeg har altså til sammen valgt ut fire tekster, og disse er skrevet mellom mars 2020 og oktober 2020. I løpet av denne perioden utviklet koronaepidemien seg i Norge, og det var også tidvis store lokale variasjoner i antall smittede. Se ellers 2.4 for en nærmere gjennomgang av epidemiens utvikling i perioden.

Videre følger en omtale av hver av tekstene som utgjør primærkildematerialet i analysen, og jeg starter med den eldste teksten. Se tabellen nedenfor for en oversikt over nøkkelinformasjon om de forskjellige tekstene.

Tabell 2: Nøkkelinformasjon om tekstene

TEKSTMATERIALE			
Tittel	Sjanger	Dato	Lengde
T1: «Innkalling til dugnad»	Kronikk i VG	11.03.20	1052 ord
T2: ««Den lange serien»	Innlegg på pressekonferanse	20.08.20	1126 ord
T3: Norge er annerledeslandet»	Innlegg på pressekonferanse	23.09.20	1106 ord
T4: «Er det så farlig, da?»	Innlegg på pressekonferanse	21.10.20	1026 ord

Den 11. mars 2020 skriver Høie teksten «Innkalling til dugnad» under seksjonen MENINGER i avisen *Verdens Gang*. Teksten er 1052 ord lang, og i teksten oppfordrer Høie innbyggerne i Norge til å delta i en dugnad for å bremse smitteutviklingen. Kronikken ble publisert dagen før nedstengingen av landet, men myndighetene hadde allerede på dette tidspunktet kommet med en rekke smitteverntiltak. Han redegjør også for hvordan helsemyndighetene jobber for å øke behandlingsskapasiteten på sykehusene, og teksten avsluttes med å gjenta oppfordringen til befolkningen om å følge smittevernreglene.

Den andre teksten har tittelen «Den lange serien» og er fra pressekonferansen den 20. august 2020. Den er 1126 ord lang. Etter en sommer med relativt lave smittetall har det nå kommet utbrudd flere steder i Norge. Høie sammenligner koronaepidemien med en TV-serie med flere episoder og sesonger og påpeker at befolkningen vil måtte leve med tiltak over en periode

som er lang og uforutsigbar. Likevel understreker han at situasjonen ikke er den samme som i mars – nå har regjeringen mer oversikt og kan gripe inn ved lokale utbrudd.

Den tredje teksten heter «Norge er annerledeslandet» og er et innlegg fra pressekonferansen den 23. september 2020. Teksten er på 1106 ord, og Høie poengterer at Norge både har færre restriksjoner og lavere smittetall enn mange andre land. Han skryter også av at kommunene er flinke til å slå ned lokale utbrudd, og peker på tilliten innbyggerne har til myndighetene i Norge som en viktig årsak til at strategien har fungert så langt.

Den fjerde og siste teksten, «Er det så farlig, da?», er fra den 21. oktober 2020. I innlegget på 1026 ord løfter Høie fram spørsmålet om hvor alvorlig koronavirusykdommen er for personer utenfor risikogruppene,²² sammenlignet med hvor inngripende restriksjonene er. Han argumenterer for at alle, også unge og friske, er tjent med at samfunnet har et lavt smittenivå.

4.3 Valg av analysemetode og tilpasninger

Som allerede nevnt vil Jonathan Charteris-Black sin tilnærming til kritisk metaforanalyse utgjøre hovedgrunnlaget for analysen i oppgaven. Charteris-Black (2004, s. 30–31) bruker riktignok korpusbaserte analysetilnæringer i sitt arbeid, mens min analyse er kvalitativ. Istedenfor å bruke et stort korpus for å fastslå hvorvidt et uttrykk kan regnes som konvensjonelt, har jeg heller brukt ordbøker (*Bokmålsordboka* og *NAOB*). I tillegg ser jeg på enkelte andre språklige stilmarkører utenom metaforene, og jeg inkluderer også relevante retoriske perspektiver. Likevel tar jeg i bruk mange av metodene til Charteris-Black i analysen, om enn med noen tilpasninger. I det følgende skal jeg gi en mer utdypende beskrivelse av analysetilnærmingen som brukes i oppgaven, og om hvilke tilpasninger jeg har gjort underveis.

4.3.1 Kritisk metaforanalyse

Som nevnt i 3.5 har Charteris-Black utviklet kritisk metaforanalyse med utgangspunkt i kognitiv lingvistikk, for å undersøke metaforenes potensielt overtalende funksjoner. *Hvorfor* de aktuelle metaforiske uttrykkene brukes, er man opptatt av også i KL, men på det kognitive planet heller enn det retoriske (Charteris-Black, 2004, s. 9–10). I kritisk metaforanalyse inkluderer man pragmatiske perspektiver, altså ser man på hvordan avsender bruker de

²² WHO og ulike folkehelseinstitusjoner har utviklet retningslinjer for hvem som skal regnes for å ha økt risiko for alvorlig covid-19-sykdom, ofte referert til som *risikogrupper* (Johannessen, 2020).

kognitive og språklige ressurser vedkommende har tilgjengelig, for å overtale eller overbevise mottaker (Charteris-Black, 2004, s. 11).

Den kritiske metaforanalysen består av tre deler: identifisering, tolkning og forklaring. Identifiseringsdelen går ut på å finne de metaforiske uttrykkene i teksten og består av to steg (Charteris-Black, 2004, s. 35). Først skal man nærlese teksten for å identifisere potensielle metaforiske uttrykk, før man undersøker uttrykkene for å avgjøre hvorvidt de bør tolkes metaforisk eller bokstavelig (Charteris-Black, 2004, s. 35–36). En kjent framgangsmåte for å identifisere metaforer, er MIP-metoden (Pragglejaz Group, 2007, s. 2).²³ MIP står for *Metaphor Identification Procedure* og inkluderer fire trinn. Ifølge Pragglejaz-gruppa er dette en konkret metode for å identifisere metaforiske uttrykk i ulike diskurser på, og målet er at metoden skal være et fleksibelt verktøy som kan brukes i forskjellige forskningssammenhenger. Det er imidlertid viktig å understreke at MIP-metoden kun identifiserer metaforiske uttrykk – den tar ikke i betraktning hvilke begrepsmetaforer de metaforiske uttrykkene kan tolkes som, eller hvilken retorisk hensikt de har i teksten (Pragglejaz Group, 2007, s. 2).

Nedenfor følger en beskrivelse av stegene i MIP-metoden (Pragglejaz Group, 2007, s. 3):

1. Les hele teksten for å etablere en generell forståelse av meningsinnholdet.
2. Finn de ulike leksikalske enhetene i teksten.
3. (a) For hver leksikalsk enhet i teksten, avgjør den kontekstuelle betydningen (det vil si hvordan den henger sammen med en entitet, en relasjon, eller et attributt ved den situasjonen som er framkalt av teksten). Ta med i betraktning hva som kommer før og etter den leksikalske enheten.

(b) For hver leksikalsk enhet, avgjør om den har en mer grunnleggende betydning i andre kontekster enn den gitte. Grunnleggende betydninger kan for eksempel være:
 - Mer konkrete (lettere å forestille seg, se, høre, føle, lukte og smake)
 - Relatert til kroppslig aktivitet
 - Mer presise (i motsetning til vage)

²³ MIP har senere blitt utvidet til MIPVU: *Metaphor Identification Procedure VU Amsterdam* (Steen, 2008a, s. 46).

- Historisk eldre

Grunnleggende betydninger er ikke nødvendigvis de vanligste betydningene til de leksikalske enhetene.

(c) Hvis den leksikalske enheten har en mer grunnleggende betydning i andre kontekster enn den gitte, avgjør om den kontekstuelle betydningen står i kontrast til den grunnleggende betydningen, men kan forstås i sammenheng med den.

4. Hvis ja, marker den leksikalske enheten som metaforisk.

Man skal altså sammenligne betydningen hvert ord har i den aktuelle teksten, med den betydningen ordet har ellers. Dette kan illustreres med eksempelet «å holde hjulene i gang». I forbindelse med koronautbruddet og påfølgende nedstenging ble det hevdet at Norge er et av verdens mest digitaliserte land, som igjen gir gode forutsetninger for å *holde hjulene i gang* (Svendsen, 2020). Den grunnleggende betydningen til *hjul* er 'rund skive eller ring med eiker som snur rundt en aksel' (*Bokmålsordboka*, under *hjul*). Gitt konteksten forstår man som leser at den kontekstuelle betydningen til *hjul* er annerledes – *hjul* sikter til viktige samfunnsfunksjoner som opprettholdes som normalt. Den kontekstuelle betydningen står altså i kontrast til den grunnleggende betydningen, men kan forstås i sammenheng med den.

Selv om MIP er en kjent framgangsmåte for å identifisere metaforiske uttrykk, og dermed metoden jeg har tatt utgangspunkt i, har jeg ikke brukt den slavisk i egen oppgave. Jeg har fokusert på det mest essensielle for problemstillingen og forskningsspørsmålene mine, og som nevnt lagt bort de delene av hver enkelt tekst som ikke er relevante. Deretter har jeg brukt MIP-metoden på tekstplassene som faktisk er relevante for oppgaven. Jeg har brukt *Bokmålsordboka* og *Det Norske Akademis ordbok* (NAOB) for å sjekke hvilken grunnleggende betydning ordet har, og om den er forskjellig fra den kontekstuelle betydningen (men likevel kan ses i sammenheng med den). Dersom dette er tilfellet, har jeg markert ordet som metaforisk.

Tolkningsdelen innebærer en etablering av forholdet mellom metaforer og de kognitive og pragmatiske faktorene som styrer dem (Charteris-Black, 2004, s. 37). I denne delen skal man finne begrepsmetaforene som de metaforiske uttrykkene er språklige realiseringer av, og peke på erfaringsgrunnlaget og de kognitive årsakene for metaforene.

I min oppgave er jeg for eksempel opptatt av metaforer om koronaviruset og tiltak for å hindre smittespredning, og av hva slags forståelse av disse fenomenene som kommer til

uttrykk hos Høie. Siden jeg har et spesifikt mål med analysen, vil det være metaforiske uttrykk som blir identifisert, men ikke tolket og analysert nærmere – for eksempel metaforiske uttrykk med måldomener som faller utenfor problemstillingen, eller enkelte konvensjonelle metaforer som er vanskelige å unngå. Det vil likevel ikke bety at det ikke finnes konvensjonelle metaforer som kan være av interesse i analysen – for eksempel er begrepsmetaforen TILTAK SOM BYRDE (se 5.2.3) inkludert i analysen.

Det er dessuten ofte slik at man har et bestemt siktemål med analysen, og da er ikke alle metaforiske uttrykk nødvendigvis interessante. Askeland og Agdestein (2019, s. 176) skriver at det gjerne er mest hensiktsmessig å fokusere på de metaforene som er relevante for de spørsmålene vi undersøker.

Den siste delen av kritisk metaforanalyse går ut på å forklare de diskursive funksjonene bak metaforene (Charteris-Black, 2004, s. 39). *Forklare* har ulike aspekter og brukes noe forskjellig i ulike kontekster, for eksempel ‘gjøre tydelig og forståelig’ eller ‘greie ut, opplyse, kommentere’ (*Bokmålsordboka*, under *forklare*). I denne oppgaven vil *forklare* si at man trekker inn de retoriske og ideologiske motivene bak språkbruken, for eksempel hvordan den kan ha til hensikt å overtale tilhøreren. Charteris-Black gir ingen konkret framgangsmåte her, men han illustrerer med noen eksempler. I *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor* (2005) har han analysert Margaret Thatchers bruk av metaforer. En mye brukt begrepsmetafor her var POLITIKK ER KONFLIKT. Når politiske prosesser forstås som konflikt, blir politiske problemer som arbeidsledighet og kriminalitet fiender som må bekjempes, mens årsaken til problemene blir usynlige (Charteris-Black, 2005 referert i Askeland og Agdestein, 2019, s. 64). Hvilke metaforer man velger, kan bidra til å skjule eller å framheve ulike aspekter ved situasjonen (jf. 3.3.6).

Det er altså i forklaringsdelen av kritisk metaforanalyse at det kritiske perspektivet blir trukket inn, og at den retoriske hensikten til metaforene forklares. I min oppgave vil jeg i tillegg trekke inn andre momenter i den kritiske analysen, ved å se på den retoriske situasjonen og to ulike stilmarkører. Hensikten med denne framgangsmåten er å gjennomføre en detaljanalyse med fokus på metaforer, og en mer overordnet, kritisk analyse. I sistnevnte kan de retoriske og stilistiske perspektivene bidra til å sette språkbruken inn i en større kontekst.

4.3.2 Stilmarkører

Som nevnt i 3.6 finnes det ingen eksakt modell for hvordan en stilanalyse skal gjennomføres (Lagerholm, 2008, s. 236). I min oppgave er det to stilmarkører i tillegg til metaforer som inkluderes i analysen, nemlig gjentakelser og bruk av pronomen og possessiv. Etter å ha identifisert relevante metaforer har jeg gått inn igjen i materialet for å undersøke hvordan de to andre stilmarkørene kommer til syne i tekstene. Tilfeller av gjentakelser, pronomen og possessiv har så blitt markert. I kapittel 6 blir forskningsspørsmål (3) forsøkt besvart, hvor hensikten er å diskutere stilmarkørens diskursive funksjoner.

4.4 Endelig framgangsmåte

Nedenfor vil jeg beskrive den endelige framgangsmåten som har vært benyttet i kapittel 5 og 6 i oppgaven. Steg 1 og 2 utgjør kapittel 5, mens steg 3 utgjør kapittel 6.

1. *Identifisering av metaforiske uttrykk.* I denne delen har jeg brukt MIP-metoden for å identifisere metaforiske uttrykk om koronasituasjonen.
2. *Tolkning av metaforiske uttrykk.* Videre sorterte jeg de metaforiske uttrykkene i ulike begrepsmetaforer. Disse blir framstilt i figuren i 5.1. I dette og forrige steg skal tolkningen gi svar på forskningsspørsmål (1) og (2).
3. *Retorisk og kritisk (metafor)forklaring.* Jeg har valgt å sette parentes rundt «metafor», ettersom det ikke utelukkende er metaforer som forklares. I denne delen skal forskningsspørsmål (3), (4) og (5) besvares, ved at jeg først kommenterer den retoriske situasjonen og deretter diskuterer hvilke retoriske funksjoner gjentakelser og pronomen og possessiv har. Forskningsspørsmålene danner utgangspunktet for en diskusjon rundt hva slags forståelse av samfunn og sykdom metaforene tar sikte på å skape i folket. Her blir blant annet innrammingseffekten til metaforene viktig.

Oppsummert hviler oppgaven hovedsakelig på den kritiske metaforanalysen slik den presenteres av Charteris-Black (2004). Primærkildematerialet og problemstillingen har likevel gjort det nødvendig med noen tilpasninger. Jeg har ikke analysert alle metaforiske uttrykk i tekstene, men heller fokusert på dem som er relevante for problemstillingen, og brukt ordboksdefinisjoner for å begrunne tolkninger. I kapittel 6 kobles enkelte retoriske og stilistiske perspektiver til den kritiske analysen.

En slik analysemetode vil nødvendigvis til en viss grad være både selektiv og subjektiv. Dette er også noe jeg har vært bevisst på i analysen av tekstene. Selv om jeg ønsker å være så objektiv som mulig, vil egne holdninger sannsynligvis påvirke funnene til en viss grad. Men jeg påstår ikke å vite med sikkerhet hva Høie mener når han tar i bruk de språklige virkemidlene, og det er dessuten viktig å påpeke at ikke all språkbruk nødvendigvis er bevisst.

5 Metafortolkning

5.1 Identifisering og tolkning av metaforer

I dette kapittelet presenterer jeg identifiserte metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer fra primærkildematerialet. Flere av metaforene vil bli diskutert videre i kapittel 6, og det er også der de to andre stilmarkørene blir trukket inn, i tillegg til den retoriske og kritiske delen av analysen.

I noen av tilfellene presenterer jeg alle de metaforiske uttrykkene knyttet til den aktuelle begrepsmetaforen, men noen metaforer har så mange eksempler at jeg ikke kan nevne alle. Jeg har tatt ut korte utdrag fra tekstene i primærkildematerialet og plassert dem i egne tekstbokser som eksempler i selve oppgaven. De ordene eller uttrykkene som er grunnen til at jeg har valgt å trekke fram sitatet, er uthevet. I noen av tilfellene er ingen ord uthevet, og det er fordi jeg anser hele eksempelet for å være relevant.

Underveis vil det være nødvendig å referere til eksempler fra tekstvedleggene i primærkildematerialet. Alle eksemplene i tekstboksene er nummerert i hakeparentes. Etter eksempelet kommer en referanse som viser hvilket vedlegg det siktes til, i tillegg til linje(e) i teksten eksempelet er hentet fra. Linje 4 og 5 i vedlegg 1 vil derfor bli ført slik: (Høie, 1/4–5).

Gjennom analysen henviser jeg til *Bokmålsordboka* og i noen tilfeller *Det Norske Akademis ordbok* (NAOB). Ved å sjekke i ordbøkene kan jeg avgjøre om den kontekstuelle betydningen til ordet er forskjellig fra den grunnleggende betydningen, og dermed bestemme hvorvidt uttrykket bør regnes som metaforisk, i tråd med MIP-metoden (se 4.3.1). Som nevnt har jeg ikke brukt MIP-metoden slavisk for å trekke ut alle metaforiske uttrykk i tekstene. Isteden har jeg fokusert på det essensielle for min oppgave og funnet fram til de metaforiske uttrykkene som er relevante for problemstillingen. I dette kapittelet er det følgende forskningsspørsmål som blir forsøkt besvart:

(1) Hvilke metaforiske uttrykk om virus og smitte, epidemi, smitteverntiltak, myndigheter og befolkning kan man identifisere i analysematerialet?

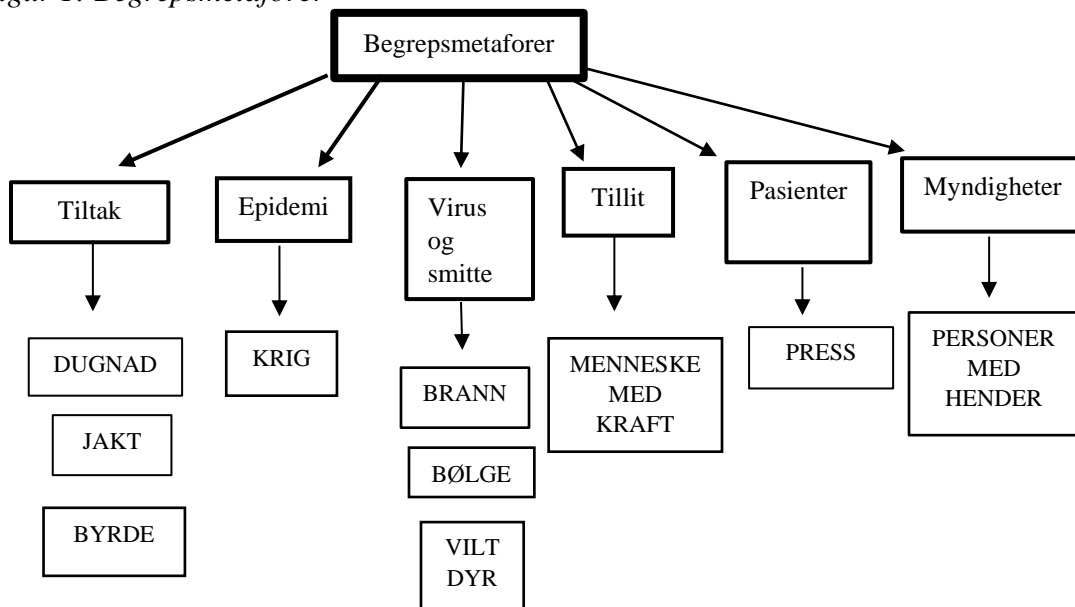
(2) Hvilken forståelse av virus og smitte, epidemi, smitteverntiltak, myndigheter og befolkning kan metaforene tolkes som uttrykk for hos Høie og myndighetene?

Etter å ha funnet fram til de metaforiske uttrykkene som kan regnes for å være de mest relevante, har jeg, i tråd med den kritiske metaforanalysen (KMA) til Charteris-Black (2004),

forsøkt å finne ut av hvilke begrepsmetaforer de ulike metaforiske uttrykkene er språklige realiseringer av. Dette er tolkningsdelen av KMA.

Figuren nedenfor illustrerer begrepsmetaforer i primærkildematerialet, med piler ut til måldomenene og kildedomenene. Måldomenene står med små bokstaver, og er delt inn i TILTAK, EPIDEMI, VIRUS OG SMITTE, TILLIT, PASIENTER og MYNDIGHETER. Derfra har jeg satt piler ned til kildedomenene, og disse er skrevet med store bokstaver. To av måldomenene har mer enn ett kildedomene, og da har jeg plassert tekstboksene under hverandre i figuren.

Figur 1: Begrepsmetaforer

Igjen er det viktig å understreke at dette ikke er en uttømmende oversikt over alle interessante metaforer i tekstene, men heller et utvalg.

I teorikapittelet skrev jeg at metaforer ofte hjelper oss til å forstå noe abstrakt ved å knytte det til noe konkret (se 3.3.2). Det er likevel ikke alltid gitt at kildedomenene angår fysiske ting som man kan ta og føle på. I min analyse er ikke alle kildedomenene nødvendigvis fysiske, konkrete objekter, men de er fremdeles mindre abstrakte enn måldomenene.

En annen utfordring med inndelingen som figuren ovenfor illustrerer, er at flere av de metaforiske uttrykkene kan plasseres flere steder. For eksempel er det ikke alltid like intuitivt å skille mellom metaforiske uttrykk om *tiltak* og metaforiske uttrykk om *epidemi*. I de tilfellene der det metaforiske uttrykket kan passe inn under flere begrepsmetaforer, kommer jeg til å kommentere det.

5.2 Begrepsmetaforer med TILTAK som måldomene

I primærkildematerialet er det flere eksempler på metaforiske uttrykk med TILTAK som måldomene. Jeg har valgt å dele de metaforiske uttrykkene inn i tre ulike kategorier etter hvilket kildedomene de har: TILTAK SOM DUGNAD, TILTAK SOM JAKT og TILTAK SOM BYRDE.

5.2.1 TILTAK SOM DUGNAD

Høie introduserer dugnadsmetaforen i en kronikk den 11. mars 2020 – en metafor som etter hvert skulle bli kritisert fra flere hold (Aaneland, 2021; Stalsberg, 2020). *Dugnad* ble i 2004 kåret til Norges nasjonalord, og dugnadsfenomenet er trolig blitt sett på som typisk norsk av flere nordmenn (Sjøli, 2018). Hvorvidt dugnad egentlig er et typisk norsk fenomen, kan selvsagt diskuteres, med ved å bruke ordet *dugnad* kobler man uansett tilbøyeligheten til å følge tiltak sammen med noe mange ser på som en del av den norske kulturen. Det norske folk tok oppfordringen til seg, og både dugnadsånden og dugnadsretorikken spredte seg i tiden som fulgte (Kjeldsen, 2021).

I det følgende presenteres noen eksempler på metaforiske uttrykk som alle er språklige realiseringer av den underliggende begrepsmetaforen TILTAK SOM DUGNAD.

Eksempler på metaforen TILTAK SOM DUGNAD:

[1] Men **hele samfunnet må delta i dugnaden** mot koronaviruset. **Hver og en av oss har en viktig oppgave** (Høie, 1/2–3).

[2] Så **dugnaden fortsetter** – men **vi fører ikke opp nye ting på arbeidslisten** (Høie, 2/109).

[3] Situasjonen er krevende, men **innsatsen og dugnaden som finner sted nå**, er imponerende! (Høie, 4/61).

Bokmålsordboka definerer dugnad slik: ‘felles, ulønnet og frivillig arbeid, ofte av praktisk karakter’ (*Bokmålsordboka*, under *dugnad*). For tydeligere å vise fram de forskjellige koblingene i begrepsmetaforen har jeg valgt å trekke fram ordene i eksempel [1] i en tabell.

Tabell 3: Tilordninger for TILTAK SOM DUGNAD

<i>Men hele samfunnet må delta i dugnaden mot koronaviruset. Hver og en av oss har en viktig oppgave.</i>	
KILDEDOMENE	MÅLDOMENE
hele laget (med alle medlemmer) for eksempel idrettslaget	hele samfunnet (med alle medlemmer)
dugnad	smittevernaktiviteter
mot forfall, ugress, søppel osv.	mot koronaviruset
hver og en av oss (i laget)	hver og en av oss (i samfunnet)
en viktig oppgave (i dugnaden)	en viktig oppgave (i smittevernaktivitetene)
Alle i laget må delta i dugnaden.	Alle i samfunnet må delta i smittevernaktivitetene.
Alle i laget nyter godt av resultatet av dugnaden.	Alle i samfunnet nyter godt av resultatet av smittevernaktivitetene (lavere smitte).
Alle i laget ofrer like mye i dugnaden.	Alle i samfunnet ofrer like mye i smittevernaktivitetene.
de som ikke møter opp på dugnaden	de som ikke følger reglene
konsekvenser av ikke å bli med på dugnaden	konsekvenser av ikke å bli med på smittevernaktiviteter (følge råd og regler)

I [1] blir *hele samfunnet* forstått som et lag som skal delta i en dugnad sammen. Det er viktig at *hele samfunnet*, altså hele laget, blir med på dette. Arbeidsoppgavene i en dugnad kan være å plukke søppel, male et gjerde eller klippe gress, mens i koronadugnaden tilsvarer dette det man kan kalle ‘smittevernaktiviteter’ – å begrense antall nærkontakter, bruke munnbind og lignende. Å utføre smittevernaktiviteter vil i mange tilfeller bety å avstå fra det som for mange innbyggere vil være vante aktiviteter, som for eksempel å la være å besøke andre, dra på konserter og arrangementer og så videre. *Hver og en av oss* (i samfunnet) vil si hver og en av oss i laget som deltar i dugnaden. Jeg vil hevde at disse tilordningene er relativt lite kontroversielle. Derimot vil det å hevde at alle i samfunnet ofrer like mye (i smittevernaktivitetene) være mer problematisk. Det samme kan sies å gjelde påstanden om at konsekvensene av ikke å bli med på dugnaden, tilsvarer konsekvensene av ikke å bli med på smittevernaktivitetene. Dugnadsmetaforen diskuteres videre i 6.4.1.1.

Ordet *må* i [1] kan tolkes som at deltakelsen ikke er basert på frivillighet. Modalverbet *måtte* uttrykker ulike former for nødvendighet, men verbets betydning varierer både med setningstype og med tempusform (Faarlund, Lie og Vannebo, 1997, s. 598). For eksempel brukes *må* i en rekke setninger med deontisk modalitet²⁴ for å uttrykke noe som en er pliktig eller nødt til å gjøre: *Alle må ta hensyn i trafikken* eller *Vi må begynne å ta miljøproblemene på alvor* (Faarlund et al., 1997, s. 598). I tråd med disse eksemplene kan man hevde at *må* i denne sammenhengen bør tolkes mer som en sterk oppfordring enn en beordring eller et påbud.

5.2.2 TILTAK SOM JAKT

Et sentralt smitteverntiltak er den såkalte TISK-strategien (se 2.4). Hovedelementene i TISK går ut på at personer skal teste seg dersom de mistenker smitte, og hvis testen er positiv, skal den smittede personen isoleres (NOU 2021: 6, s. 192). Alle som har vært i (nær)kontakt med den smittede, skal spores opp og eventuelt settes i karantene.

Eksempler på metaforen TILTAK SOM JAKT:

[1] Kommunene har også ansvaret for å **spore opp smitte** og hindre spredning (Høie, 1/38).

[2] Det hjelper jo ikke med kompetente kommuneleger og smarte **smittesporingsteam** hvis folk flest gir blaffen (Høie, 3/22–23).

²⁴ Deontisk modalitet gir uttrykk for grader av ønskelighet, nødvendighet og tillatelse, og uttrykkes ofte gjennom hjelpeverb som *vil*, *skal*, *bør* og *må* (Lagerholm, 2008, s. 153).

Smittesporing kan knyttes til verbet *spore* som betyr ‘å følge spor av (vilt)’ (NAOB under *spore*). I [1] brukes uttrykket *å spore opp*, altså ‘finne ved å følge sporene etter’ (NAOB under *spore*). Dersom man for eksempel jakter på et vilt dyr, kan man lete etter sporene til dyret ute i naturen. I denne begrepsmetaforen blir de som jobber i smittesporingsteamet, jegere som prøver å finne personer som kan være smittet av koronaviruset. Dette gjør de ved å spørre smittede om hvem de har vært i kontakt med, og hvor de har befunnet seg i løpet av perioden de kan ha vært smitteførende. Det er ikke så lett å skulle si sikkert hvorvidt det er virus eller mennesker det jaktes på, men trolig er det begge deler. Smittesporingsteamet følger på sett og vis spor i jakten på potensielt smittede, og disse kan settes i karantene og dermed «fanges». Smittesporing skjer bare når det er bekreftet at en person er smittet, mens karantene av nærkontakter hindrer videre smitte fra personer som *kan* være smittet (NOU 2021: 6, s. 192).

Dette forutsetter selvsagt at personen selv samarbeider og oppgir korrekt informasjon. Gjennom epidemien har FHI flere ganger fått meldinger om at ikke alle vil oppgi nærkontaktene sine (Haugland og Jørgensen, 2021). Å nekte å oppgi nærkontakter kan slik ses på som en måte å tildekke spor på, og dermed noe som er til hinder for jakten som smittesporerne forsøker å utføre.

5.2.3 TILTAK SOM BYRDE

En fellesnevner i primærkildematerialet er at Høie uttrykker forståelse for de ulempene som strenge smittevernrestriksjoner medfører for innbyggerne. Dette gjøres gjerne i form av at tiltakene omtales som «tunge», eller at restriksjonene som myndighetene innfører, «gjør hverdagen tyngre» for folk. Her ser man også hvordan metonymi og metaforikk virker sammen (se 3.3.3).

Eksempler på metaforen TILTAK SOM BYRDE:

[1] Vi **tar ikke grep som gjør hverdagen tyngre** der det er liten eller ingen smitte (Høie, 2/26).

[2] I vår innførte vi besøkstopp [sic] på sykehjem og sykehus for å hindre spredning av smitte. Pasienter og pårørende opplevde dette som en stor **belastning**, kanskje enda større enn vi kunne forestille oss. Å gjøre dette igjen – over hele landet og over tid – vil igjen **gjøre livet veldig tungt** for de mest sårbare blant oss (Høie, 4/21–25).

Å *ta grep* vil etter alt å dømme bety å innføre tiltak. Tiltak fører til situasjoner som gjør deltakerne (befolkningen) nedstemte og/eller frustrerte, og dette kan resultere i at tiltakene føles som å bære på noe tungt. *Grep* blir altså metonymisk, for det er ikke grepene i seg selv som skaper negative følelser, men konsekvensene de medfører for hverdagen til befolkningen. Som Mannsåker (2017) skriver, kan det av og til være vanskelig å skille mellom metaforisk og metonymisk språkbruk. Det som først ser ut til å være metaforisk, kan ved nærmere undersøkelse vise seg å heller være metonymisk, eller å ligge i en gråsoner mellom disse to fenomenene (Mannsåker, 2017, s. 95). De negative følelsene er et resultat av noe, altså tiltakene. Det kan ligne på det Kövecses (2010) beskriver som begrepsmetonymien ÅRSÅK FOR EFFEKT (s. 182). De negative følelsene er effekten, og årsaken er grepene eller tiltakene. De negative følelsene blir forstått som å bære på noe tungt, altså metaforisk i form av to ulike domener (FØLELSER og TYNGDE/KRAFT). Dermed kan [1] være et eksempel på en metonymi inne i en metafor, slik som Goossens beskriver (2009, s. 363).

Kövecses (2010, s. 245) har også skrevet om begrepsmetaforen CONTROL IS HOLDING (SOMETHING IN THE HAND), noe som kommer til uttrykk nettopp gjennom *grep* i [1]. Hvis man holder et objekt i hånden, kan man gjøre hva man vil med det, altså har man mulighet til direkte å manipulere et objekt etter eget ønske (Kövecses, 2010, s. 245). Eksempel [1] kan dermed ses i sammenheng med MYNDIGHETER SOM PERSONER MED HENDER, som omtales i 5.7.

Bokmålsordboka oppgir i mange tilfeller overførte betydninger av ord, og det er også tilfellet her: 'i overført betydning: noe som tynger, tyngsel' (*Bokmålsordboka*, under *byrde*). Som nevnt i 3.3.5 er det ikke alltid lett å med stor sikkerhet si om et metaforisk uttrykk er konvensjonelt, men at den metaforiske betydningen er oppgitt i ordboka, gjør uttrykket mer naturlig å regne som konvensjonelt – altså metaforer som ofte blir brukt og dermed reduserer hvor bevisste vi er på at metaforen inneholder semantisk spenning (Charteris-Black, 2004, s. 21). Kövecses (2010) beskriver begrepsmetaforen FØLELSER ER BYRDER som en av de vanligste vi har i språket (s. 108).

I [2] brukes *belastning* isteden, som ifølge *Bokmålsordboka* er 'tyngde, trykk, press, strekk eller lignende som noe er utsatt for' (*Bokmålsordboka*, under *belastning*). Også her oppgis den overførte betydningen: 'noe eller noen som er til skade, plage eller lignende' (*Bokmålsordboka*, under *belastning*). Vi kan tenke oss at de negative følelsene oppleves som om noe fysisk tungt trykker eller presser på sinnet eller kroppen til folk, og at dette kan føre

til skade eller plage for menneskene som utsettes for det. Uttrykket kan ses i sammenheng med begrepsmetaforen som Kövecses kaller FØLELSER ER EN FYSISK KRAFT (2010, s. 108), fordi det kreves en fysisk kraft for å kunne legge tyngde eller trykk på et annet objekt.

Som jeg har vist ovenfor, kan tilordningene mellom kildedomenet og måldomenet sies å være nokså komplekse i denne begrepsmetaforen, særlig i [1]. Det er heller ikke så lett å trekke grenser mellom hva som er metaforisk og hva som er metonymisk. Gjennom språkbruken anerkjenner uansett Høie at tiltakene, i alle fall de som blir fulgt lojalt av innbyggerne, koster mye for mange mennesker – denne typen retorikk kan ligne på det Dada et al. kaller *emotional appeal* (2021, s. 10).

5.3 EPIDEMI SOM KRIG

Innledningsvis nevnte jeg at krigsmetaforer har vært utbredt gjennom koronapandemien, blant annet hos statsledere. De to domenenene *krig* og *pandemi* er selvsagt forskjellige, men det finnes likevel noen likheter: Både en krig og en pandemi er farlige og kan skade mennesker, og de krever en iherdig innsats av befolkningen (Semino, 2021, s. 50).

De vanligste og mest konvensjonelle metaforene har ofte sitt utspring fra grunnleggende, kroppsliggjorte og sanselige erfaringer (Semino, 2021, s. 51). Hvis vi for eksempel blir møtt av aggressive mennesker eller dyr som kan hindre oss i å klare noe – i verste fall i å overleve – vil det føre til et problemscenario hvor vi opplever svært negative emosjonelle assosiasjoner. Dette scenarionet kan utnyttes metaforisk til å tenke og snakke om en rekke mindre og håndgripelige problemer som sykdom, gjeld eller sorg. Alle disse problemene kan man slite med, bekjempe eller seire over. Grady (1997) har skrevet om dette og om primærmetaforen VANSKELIGHETER ER MOTSTANDERE (Grady, 1997 referert i Semino, 2021, s. 51). Dette kan forklare hvorfor krigsmetaforer ofte blir brukt i offentlig kommunikasjon når man står overfor ulike utfordringer eller problemer. I tilfellet med koronasituasjonen vil det også være et behov for å rettferdiggjøre strenge tiltak, og da kan krigsmetaforer være nyttige.

Eksempler på metaforen EPIDEMI SOM KRIG:

[1] Men hele samfunnet må delta i **dugnaden mot koronaviruset** (Høie, 1/2–3).

[2] Vi **har aldri visst mer om viruset enn vi vet nå**. Vi har aldri vært bedre rustet til å slå ned smitte enn vi er nå (Høie, 3/35–36).

[3] Den høye tilliten gir oss superkrefter i **kampen mot koronaviruset** (Høie, 3/90).

Krig brukes i betydningen ‘våpenkamp mellom to eller flere stater eller folkegrupper’ eller ‘hard strid, kamp’ (*Bokmålsordboka*, under *krig*). Som i 5.2.1 kan vi illustrere tilordningen mellom domenene ved å sette opp egenskapene ved kildedomenet og måldomenet:

Tabell 4: Tilordninger for EPIDEMI SOM KRIG

<i>Vi har aldri visst mer om viruset enn vi vet nå. Vi har aldri vært bedre rustet til å slå ned smitte enn vi er nå.</i>	
KILDEDOMENE	MÅLDOMENE
krigførende parter	myndigheter og innbyggere mot viruset/sykdommen
allierte	alle medlemmer i samfunnet (og myndighetene)
fiende	koronavirus
våpen til myndigheter og innbyggere	smitteverntiltak
våpen til fienden	virusets evne til å spre seg og til å gi (alvorlige) symptomer
å slå ned (fienden)	å sette i verk og følge smittevernrestriksjoner
å ha kunnskap om fienden (for eksempel gjennom etterretning)	å ha kunnskap om viruset (hvordan det smitter, medisinsk behandling og lignende)
å være rustet til krig (være forsynt med krigsmateriell, væpne seg)	å være forberedt til å innføre og følge restriksjoner når det er nødvendig (når smitten øker)

I [1] kan man se at dugnadsmetaforen og krigsmetaforen kombineres, i uttrykket *dugnaden mot koronaviruset*. Preposisjonen *mot* kan ha ulike betydninger, men den mest relevante i denne sammenhengen vil være ‘i strid med’ (*Bokmålsordboka*, under *mot*). *Dugnaden* som

samfunnet skal delta i, har fått en fiende i form av koronaviruset. Målet med dugnaden blir da å overvinne viruset. I krigsmetaforen blir koronaviruset begrepsliggjort som en krigførende part med våpen, og dermed som en handlende agens med intensjon om å skade eller til og med drepe fienden (mennesker).

I [3] ser vi at tilliten blir framstilt som et menneske med kraft, som gir denne kraften til «oss». «Oss» kan tolkes som Høie og resten av myndighetene eller Høie og myndighetene i tillegg til resten av samfunnet. Det metaforiske uttrykket i [3] kan dermed også plasseres i kategorien TILLIT SOM ET MENNESKE MED KRAFT (se 5.5). Man kan også tolke *tilliten* som et våpen, eller som en annen ressurs som gir oss den kraften vi trenger i kampen.

Ifølge tidligere kommunikasjonssjef i Høyre, Rune Alstadsæter, har det å ikke ha en utstrakt bruk av krigsmetaforer vært et mer eller mindre bevisst valg fra epidemiens begynnelse i Norge, med en vurdering av at en mer avdempet kommunikasjonsstil passer den norske diskusjonen bedre og kan skape mer tillit til myndighetene (Revaa, 2020a). Dette kommer jeg tilbake til i 6.5.

5.4 Begrepsmetaforer med VIRUS og SMITTE som måldomene

I primærkildematerialet er det mange tilfeller av metaforiske uttrykk som handler om virus og smitte. Først forsøkte jeg å sortere disse uttrykkene hver for seg, med én kategori av metaforiske uttrykk med SMITTESPREDNING som måldomene og én kategori med VIRUS som måldomene. Underveis i analysen ble det imidlertid klart at det ikke alltid gir mening å dele uttrykkene inn så kategorisk. *Smitte* betyr ifølge *Bokmålsordboka* 'overføring av sykdom' eller 'gjøre syk ved smitte' (*Bokmålsordboka*, under *smitte*). *Smitte* kan forstås som en prosess der virus blir overført, og de to uttrykkene henger dermed tett sammen.

5.4.1 SMITTE SOM BRANN

Ifølge Semino (2021, s. 54) kan brannmetaforer være egnet til å rettferdiggjøre smitteverntiltak som blir iverksatt av myndighetene. Både branner og koronasmitte kan øke raskt i omfang og intensitet, og skadene som forårsakes, kan være uopprettelige. En brann kan være vanskelig å få kontroll over, noe som også gjelder spredningen av et usynlig virus der smittebærere til og med kan være uten symptomer (Semino, 2021, s. 55).

Eksempel på metaforen SMITTE SOM BRANN:

[1] Vi tar grepene som trengs for å slå ned smitten der den blusser opp (Høie, 2/25).

[2] Det er alvorlig at smitten har blusset opp i mange land den siste tiden (Høie, 2/66).

I primærkildematerialet kommer brannmetaforen til uttrykk gjennom formuleringen *blusse opp*, som ifølge *Bokmålsordboka* betyr ‘begynne å brenne kraftig (igjen); flamme opp’ (*Bokmålsordboka*, under *blusse*). At noe begynner å brenne på nytt, indikerer at det tidligere har vært en brann der – altså at steder som har hatt smitteutbrudd tidligere, nå kan få det igjen.

I 5.3 plasserte jeg uttrykket *slå ned* som en del av begrepsmetaforen EPIDEMI SOM KRIG. Ifølge *Bokmålsordboka* har *slå ned* betydningen ‘å knekke’ eller ‘å knuse’ (*Bokmålsordboka*, under *slå ned*). I eksempel [1] brukes derimot uttrykket sammen med brannmetaforen, slik at tolkningen av den ene metaforen (brann) kan påvirke tolkningen av den andre metaforen (krig). Hvis vi ser på ordet *slå* isolert, er den grunnleggende betydningen å ‘svinge, bevege hånd, redskap eller lignende raskt (mot noe)’ (*Bokmålsordboka*, under *slå*). I [1] skal ikke brannen slukkes, men *slås* (*ned*). Ved bruk av et redskap som for eksempel en skogbrannsmekker, som har til hensikt å stoppe tilførselen av luft, vil brannfronten kveles ved at flammene sopes opp fra fronten og inn mot brannen. Hvis man bokstavelig talt *slår på* flammene kan man imidlertid gjøre brannen verre, fordi slagene tilfører brannen luft.²⁵ Å *slå på* brannen der den *blusser opp* vil altså være lite hensiktsmessig.

Dersom vi ikke tolker *slå* i [1] alene, men heller hele uttrykket (*slå ned*) som en del av en krigsmetafor, vil det innebære å slå ned (og dermed å ‘knekke’ eller ‘knuse’) en fiende i form av en brann.

²⁵ Se <https://snl.no/skogbrann>.

5.4.2 SMITTE SOM BØLGE

I primærkildematerialet blir smitten også framstilt som en bølge som slår mot Norge eller deler av Norge. Slike kraftmetaforer er eksempler på det Kövecses kaller grunnleggende kildedomener (Kövecses, 2010, s. 22). Det finnes ulike typer krefter, som gravitasjon, magnetisme, elektrisitet og mekaniske krefter. Kraftene kan ta form som ulike fysiske fenomener som bølger eller vind (Kövecses, 2010, s. 22).

Eksempel på metaforen SMITTE SOM BØLGE:

[1] Kommunene som slår ned lokale utbrudd beskytter ikke bare sine egne innbyggere. De beskytter innbyggerne i hele landet. Hvis et lokalt utbrudd ikke blir slått raskt ned, kan det **vokse til en bølge som slår inn over store deler av landet og rammer store deler av befolkningen** (Høie, 3/28–31).

I [1] blir et lokalt smitteutbrudd forstått som vann i bevegelse, som i ytterste konsekvens kan vokse til en bølge, og store deler av Norge blir forstått som området bølgen slår mot. Dette er en strukturell metafor (se 3.3.4), altså en type metafor som gir en ny struktur til måldomenet (Kövecses, 2010, s. 37).

Tabell 5: Tilordninger for SMITTE SOM BØLGE

<i>Hvis et lokalt utbrudd ikke blir slått raskt ned, kan det vokse til en bølge som slår inn over store deler av landet og rammer store deler av befolkningen.</i>	
KILDEDOMENE	MÅLDOMENE
land eller område som bølgen slår mot	Norge eller deler av Norge og folkene som bor der
bølge av vann	mengder av koronavirus/sykdom
begynnelsen på bølgen	et lokalt smitteutbrudd
å beskytte seg mot bølgen (stenge sluser, sette opp demninger og lignende)	å sette inn smitteverntiltak som reduserer smittespredning (for eksempel begrensninger på antall nærkontakter, hjemmeskole/hjemmekontor)
Bølgen vokser	Smitten øker
intensitet på bølgen	intensitet på smittetrykket
ødeleggelser skapt av bølgen	ødeleggelser skapt av høye smittetall (sykdom og død)

Som tabellen illustrerer, er det en del aspekter ved kildedomenet som kan overføres til måldomenet. En bølge, i alle fall en stor bølge, kan oppfattes som en farlig naturkatastrofe som forårsaker betydelige ødeleggelse og skader. På samme måte kan et høyt smittetrykk gjøre mange mennesker alvorlig syke, føre til kapasitetsutfordringer i helsevesenet og så videre. Det er ikke så lett å formulere nøyaktig hva bølgen består av i overført betydning. En nærliggende tolkning er at bølgen tilsvarer (store) mengder av koronavirus og smitte, men samtidig er det forekomst av smitte *mellom* mennesker som fører til at bølgen vokser.

I flere tilfeller hvor myndighetenes koronastrategi omtales, brukes formuleringer som *flate ut smittekurven* og *smittetopp* (NOU 2021: 6, s. 128 og s. 310). Grafiske framstillinger av smittekurver blir gjerne brukt i statistikk for smittetall av for eksempel Folkehelseinstituttet. Slike grafiske framstillinger kan også minne om fasene til en bølge, der man har en begynnelse, en topp hvor bølgen er på sitt høyeste (og mest farlige), og så en utflating der bølgen går nedover.

Man kan beskytte seg mot bølger ved å bygge demninger og sluser, og man kan bøte på høye smittetall ved å sette inn tiltak som begrenser kontakten mellom mennesker. Dette er imidlertid bare tiltak som beskytter befolkningen til en viss grad. Selv med demninger og sluser vil en stor bølge kunne gjøre mye skade, og selv med strenge smitteverntiltak vil det vanskelig la seg gjøre å stoppe smittespredningen fullstendig. En bølge kan dessuten bli forstått som noe som naturlig forekommer fra tid til annen og derfor være vanskelig å kontrollere. Sammenlignet med VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR (se 5.4.3), som framstiller viruset som en levende entitet med en selvstendig evne til handling, kan bølgemetaforer redusere virusets agentivitet og heller framheve at en viss mengde smitte er uunngåelig (Taylor og Kidgell, 2021, s. 9).

5.4.3 VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR

Det finnes flere eksempler på metaforiske framstillinger av virus og smitte som et vilt dyr, eller i alle fall som noe levende. Taylor og Kidgell (2021) skriver at disse uttrykkene befinner seg i et grenseområde for hva som kan regnes som metaforisk, ettersom enkelte virologer anser virus for å være levende entiteter (s. 8). Likevel har ikke virus den typen agentivitet som ofte blir tilskrevet dem gjennom slike metaforiske uttrykk, nemlig en vilje og evne til å forflytte seg på egen hånd.

Som nevnt i 5.4 mener jeg at det vanskelig lar seg gjøre å skille mellom VIRUS og SMITTE som måldomener, ettersom smitte kan regnes som en prosess der virus blir overført. De to

måldomenene henger altså tett sammen, noe eksemplene nedenfor også illustrerer. Jeg kommer til å bruke ordet *virus* der teksteksempelet gjør det, og *smitte* der teksteksempelet bruker det.

Eksempler på metaforen VIRUS/SMITTE SOM ET VILT DYR:

[1] Å **slippe viruset løs** og samtidig **beskytte risikogruppene** ville vært veldig krevende og påføre mange mennesker en stor belastning (Høie, 4/39-40).

[2] Hvis vi ikke **holder kontroll på smitten, kommer den raskt inn** på sykehjemmene, sykehusene og helsestasjonene våre (Høie, 4/43-44).

[3] Smitten har **beveget seg** fra de unge til de eldre (Høie, 4/88).

Dersom vi fjerner eller reduserer smitteverntiltakene, vil konsekvensen bli at viruset *slippes løs*, og *risikogruppene* vil måtte beskyttes mot dette. Det er altså en fare for at viruset vil forårsake skade hos mennesker dersom det ikke fysisk blir holdt fast, sperret inne eller i alle fall kontrollert, slik som det er naturlig å tenke at et vilt dyr vil gjøre. I [2] ser vi at dersom smitten ikke blir kontrollert, vil den bevege seg inn på steder der den ikke bør være. Smitten har altså en egen evne og vilje til å forflytte seg hvis den får mulighet til det. At dette vil skje *raskt*, kan også gi inntrykk av at bevegelsesmønsteret er uforutsigbart og uberegnelig, som hos et vilt dyr, noe som understreker faremomentet. Helsevesenet er ekstra sårbart for smitte, og ettersom viruset i tillegg er usynlig, vil ikke smitteutbruddet oppdages før flere begynner å bli syke og skaden allerede er skjedd.

I [3] ser vi at smitten også er i stand til å bevege seg fra en gruppe i befolkningen til en annen. Det er muligens litt for spesifikt å tolke smitten som et dyr i dette eksempelet, men den kan tolkes som noe levende som er i stand til å spre seg. Det er også rom for å tolke uttrykket som den konvensjonelle begrepsmetaforen FORANDRING ER BEVEGELSE (Kövecses, 2010, s. 162). Før var det den yngre delen av befolkningen som i hovedsak ble smittet, men så skjedde det en forandring i smittesituasjonen, og den eldre befolkningen ble smittet i større grad.

Man kan innvende at viruset og smitten selvsagt ikke aktivt går inn for å bevege seg rundt, men heller blir passivt overført fordi vi mennesker beveger oss og kommer i kontakt med hverandre. Dersom viruset eller smitten faktisk var som et vilt dyr, ville en naturlig løsning

være å sperre det inne for å hindre at det kom i kontakt med mennesker. Gjennom smittevernrestriksjoner er det derimot mennesker som skal redusere kontakten seg imellom, for eksempel ved å holde avstand og ha få nærkontakter, og dermed på sett og vis «sperres inne».

5.5 TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT

I hvor stor grad befolkningen endrer atferd ut fra råd og regler myndighetene gir under en krise, kan antas å henge sammen med hvilken tillit befolkningen har til myndighetene fra før, hvilken grad av tillit de har til at myndighetene er i stand til å håndtere krisen, og til informasjonen myndighetene gir til innbyggerne under krisen (NOU 2021: 6, s. 183). Selv om graden av tillit har variert noe gjennom epidemien, blir den av OECD trukket fram som én av forklaringene på at smittenivået har vært relativt lavt i Norge (OECD, 2020a referert i NOU 2021: 6, s. 23).

Eksempler på metaforen TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT:

[1] Det er i bunn og grunn **tilliten som holder samfunnet vårt åpent** – det er jo den som **får oss til å følge smitterådene og stille opp for hverandre** (Høie, 3/105–106).

[2] Den høye tilliten gir oss superkrefter i kampen mot koronaviruset (Høie, 3/90).

Tilliten blir framstilt som noe med menneskelige egenskaper, altså har vi et eksempel på personifikasjon (Lagerholm, 2008, s. 159). Tillit kan forstås som noe abstrakt, i betydningen av at man har tiltro til noen (*Bokmålsordboka*, under *tillit*), og at man stoler på dem. Tillit kan ikke være i besittelse av kraft i seg selv, men mennesker er i besittelse av kraft. Vi kan derfor si at *tilliten* blir framstilt som et menneske med kraft. Å forstå fenomener i omgivelsene rundt oss i form av KRAFT-domenet er vanlig, og det er et bildeskjema som oppstår på grunn av våre erfaringer med den fysiske verden (Evans og Green, 2006, s. 183). Hvis vi for eksempel holder en kopp med kaffe i hånden og beveger koppen fra side til side, forventer vi at innholdet i koppen følger etter. Dette er fordi koppen utøver en kraftdynamisk kontroll over innholdet i den – innholdet i koppen er begrenset av de fysiske grensene det befinner seg i. Dette er kunnskap vi tar for gitt, men som faktisk gjør at vi kan forutse ting og strukturere verden rundt oss basert på disse erfaringene (Evans og Green, 2006, s. 183).

Tilliten blir også brukt metonymisk. Når innbyggerne har høy tillit til myndighetene, vil de sannsynligvis være mer tilbøyelige til å etterleve smitteverntiltak, og som en naturlig konsekvens vil smittetallene reduseres. Dette fører til at behovet for strenge smittevernrestriksjoner i samfunnet blir mindre. Det er etter alt å dømme disse mekanismene som ligger til grunn for et (relativt) åpent samfunn, men istedenfor å liste opp dette sier Høie at *tilliten* holder samfunnet åpent. Det kan ofte være vanskelig å trekke en skarp grense mellom metonymi og personifikasjon, og bruken av dem er i noen tilfeller overlappende (Mannsaker, 2017, s. 95). Når *tillit* brukes slik som i [1], kan det tolkes som personifikasjon fordi noe abstrakt får menneskelige egenskaper. Samtidig brukes *tillit* i betydningen «det at innbyggerne følger restriksjoner og dermed bidrar til at smitten går ned», altså metonymi av typen ÅRSÅK FOR EFFEKT (Kövecses, 2010, s. 182). Imidlertid er det jo slik at det er *tilliten* som gjør at innbyggerne gjør slik de blir bedt om. Forholdet mellom årsak og virkning er dermed ikke så enkelt å formulere klart.

Den grunnleggende betydningen til *holde*, er ‘ha tak eller grep om’ (*Bokmålsordboka*, under *holde*). I NAOB finner vi også betydningen ‘ha tak eller grep om (med hendene, griperedskap e.l.) (slik at det som gripes, forblir i samme stilling i forhold til den som griper)’ (NAOB, under *holde*). Når *tilliten holder samfunnet åpent* kan vi tolke *tilliten* som et menneske som fysisk holder i noe (for eksempel en dør), slik at samfunnet er åpent og ikke stengt. Samtidig er ikke samfunnet som en dør i denne sammenhengen, men mer som en institusjon eller virksomhet som kan være åpen eller stengt – for eksempel som en butikk. Man kan få inntrykk av at hvis ikke *tilliten* gjør dette, kan resultatet bli at samfunnet stenger fordi en annen kraft, som søker å stenge samfunnet, kommer til. Hvis ikke *tilliten* er til stede, vil kanskje ikke innbyggerne følge smitteverntiltakene i like stor grad, og dermed kan man risikere at smitten øker og at myndighetene må innføre strengere restriksjoner, slik at samfunnet «stenges».

Eksempelet i [2] er også interessant. Her blir ikke *tilliten* bare forstått som et menneske med kraft, men som et menneske som gir denne kraften videre, altså som en handlende agens. I *kampen mot koronaviruset* gir *tilliten superkrefter* til oss, altså til de som kjemper i kampen. Dette eksempelet er en vridning mot krigsmetaforen i 5.3. *Tilliten* kan også forstås som en ressurs som gir *oss*, som kjemper i kampen, krefter – som våpen eller næring i en eller annen form.

Det er verdt å merke seg at *tilliten* ikke bare gir oss krefter, men *superkrefter*. En *superkraft* er en ‘1 uvanlig sterk kraft’ eller en ‘2 overmenneskelig kraft, evne hos superhelt’ (NAOB, under *superkraft*). Det kan tolkes som at befolkningen i Norge mottar en kraft som er så sterk at vi skiller oss ut sammenlignet med andre land. *Tilliten* blir beskrevet som *høy*, noe som er et eksempel på en orienteringsmetafor (se 3.3.4). Orienteringsmetaforer har ofte som funksjon å skape sammenheng i måten vi mennesker orienterer oss i rom på, som for eksempel opp–ned og sentrum–periferi. En vanlig orienteringsmetafor er MER ER OPP og MINDRE ER NED (Kövecses, 2010, s. 40). Ved å si «den *høye* *tilliten*» markerer Høie at *tilliten* ikke bare er der, men at det finnes mye av den.

5.6 PASIENTER SOM PRESS

Metaforiske uttrykk som framhever hvordan helsetjenesten utsettes for *press*, *kraft* og *belastning* som følge av høye smittetall, har ifølge Taylor og Kidgell (2021) ikke vært særlig utbredt før koronapandemien (s. 9). I eksemplene nedenfor blir pasienter forstått som et fysisk press på helsevesenet. Det er snakk om litt ulike metaforer på detaljplanet, men det som går igjen, er at pasientene utøver en kraft, et press, på sykehusene. *Sykehus* vil her være et eksempel på metonymi (se 3.3.3). Det er ikke det fysiske sykehusbygget som blir utsatt for press, men helsetjenestens kapasitet til behandling av pasientene på sykehuset. At pasientene befinner seg på sykehuset, er likevel en del av behandlingen, og dette kan derfor ligne på begrepsmetonymien OBJEKT INVOLVERT I HANDLING FOR HANDLING (Kövecses, 2010, s. 181), eller BYGNING FOR INSTITUSJON, dersom vi har som utgangspunkt at *sykehus* står for hele helsevesenets behandlingsskapasitet.

Eksempler på metaforen PASIENTER SOM PRESS:

[1] Hvis **presset** på sykehusene blir stort, vil vi utsette planlagt behandling for å gi pasienter som er kritisk syke helsehjelpen de trenger (Høie, 1/28–29).

[2] Smitten øker nå i store deler av verden. Vi ser bilder i mediene som minner om dem vi så i vår. Vi ser igjen at sykehus **fylles opp** av alvorlig syke mennesker (Høie, 3/60–62).

[3] Hvis vi slipper smitten løs, vil sykehusene bli **overbelastet** og selv rammet av smitte (Høie, 4/64).

Press defineres som ‘1 klem, trykk’ eller ‘2 påtrykk, belastning, påkjenning’ (*Bokmålsordboka*, under *press*). Når *press* blir brukt metaforisk, er det ofte forstått som noe

negativt, for eksempel ‘press på arbeidsmarkedet’ eller ‘gruppepress’. I [1] er det mengden av pasienter som utøver et fysisk press på *sykehusene*, fordi det blir for mange pasienter som trenger helsehjelp i forhold til ressursene helsevesenet har tilgjengelig (ansatte, medisinsk utstyr og lignende). Presset blir forstått som noe man bør fjerne eller i alle fall minske, ettersom det går ut over dem som allerede får hjelp av helsevesenet, eller som kommer til å trenge hjelp av helsevesenet. Siden det er pasienter som blir forstått som årsaken til presset, er det antall pasienter som må minskes – altså må smittetallene ned. Man kan også tolke *sykehusene* som en beholder der innholdet (pasientene) blir så stort at det fører til et press utover i beholderen. Dette får konsekvenser for dem som allerede er inni beholderen. Et sykehus kan oppleves å ha de samme egenskapene som en fysisk beholder – det har en utside, en innside og en grense som skiller mellom innsiden og utsiden. Beholdermetaforen er en ontologisk metafor, og som nevnt i 3.2 er det våre kroppslige erfaringer med fysiske beholdere som legger grunnlaget for å forstå andre domener som fysiske beholdere (Evans og Green, 2006, s. 180).

I [2] blir det snakket om at sykehus *fylles opp* av pasienter. En konsekvens blir da at beholderen kan «flomme over» av pasienter, slik at vi får et press utover grensene til beholderen. I virkeligheten vil naturligvis konsekvensene være at det er for mange pasienter som trenger behandling i forhold til de ressurser sykehusene har tilgjengelig – ikke at det ikke fysisk er plass til flere inni sykehusbyggene. I [2] ser vi dermed også hvordan den metaforiske og den metonymiske framstillingen av *sykehus* virker sammen. Det er ikke det fysiske sykehusbygget som *fylles opp* av pasienter, men heller behandlingsskapiteten.

I [3] er det snakk om en litt annen form for press. Her blir det hevdet at sykehusene vil bli *overbelastet*, i betydningen ‘belaste for sterkt’ (*Bokmålsordboka*, under *overbelaste*). *Belaste* vil si å ‘legge tyngde eller press på’ eller ‘utsette for en viss påkjenning’ (*Bokmålsordboka*, under *belaste*). Her blir sykehusene forstått som noe som kan bryte sammen, og pasientene blir forstått som en kraft som vil legge et trykk eller press på sykehusene slik at de kan bryte sammen. Istedenfor at pasientene *fyller opp* sykehusene, og dermed forårsaker et press utover, blir de her forstått som noe som legger et trykk eller press nedover. I dette eksempelet er det heller ikke like intuitivt å tolke sykehuset som en beholder, men kanskje heller som en bygning eller en annen form for konstruksjon som er sårbar for en slik form for press nedover.

5.7 MYNDIGHETER SOM PERSONER MED HENDER

Mens dugnadsmetaforen viser en forståelse av befolkningen som likeverdige deltakere i en felles arbeidsøkt, brukes også metaforiske uttrykk som understreker myndighetenes styrende rolle i håndteringen av epidemien. I primærkildematerialet kommer dette til syne gjennom formuleringer som *å ta grep, sette i verk, stramme inn og slippe opp*.

Eksempler på metaforen MYNDIGHETER SOM PERSONER MED HENDER:

[1] Noen spør hvorfor vi ikke har **satt i verk** strengere regler og mer **inngrepene** tiltak før nå (Høie, 1/56).

[2] Andre mener vi bør **slippe mer opp** for å hindre at restriksjonene går ut over næringsliv og arbeidsliv (Høie, 4/71–72).

[3] Vi ser at myndighetene må **stramme inn** landene [sic] rundt oss (Høie, 3/99).

[4] Skal folk beholde denne tilliten, må de oppleve at **grepene som blir tatt** er riktige og nødvendige (Høie, 3/93–94).

Uttrykket *sette i verk* er satt sammen av verbet *å sette*, preposisjonen *i* og substantivet *verk*. Den mest relevante betydningen til *verk* kan i denne sammenhengen sies å være 'ISÆR I FASTE UTTRYKK, MED PREPOSISJON I, PÅ ELLER TIL utførelse av (større, vanskeligere) arbeid, handling, plan, tiltak' (NAOB, under *verk*). Når man vil sette noe i verk, vil det dermed si at man vil 'sette, få satt i gang; la komme i funksjon' (NAOB, under *verk*). Vi kan tenke oss at myndighetene har et sett med planer tilgjengelig, og velger å la disse komme i funksjon. Det som kommer i funksjon, er *strengere regler og mer inngrepene tiltak*. Myndighetene forstås som en form for operatører, som styrer eller organiserer noe, eller betjener et apparat der de kan bestemme hvilke handlinger som skal utføres.

Jeg velger å tolke *inngrepene* sammen med eksempelet i [4], altså *grepene*. *Inngripene* vil ifølge *Bokmålsordboka* bety 'som griper sterkt inn i' (*Bokmålsordboka*, under *inngrepene*). Et *grep* er 'det å gripe, tak' (*Bokmålsordboka*, under *gripe*). Ordet *grep* blir her metaforisk, og myndighetene får dermed metaforiske roller. Myndighetene kan tolkes som personer med hender, som bruker hendene til å utføre en handling. *Inngripene* kan tolkes som at personene bruker hendene til å ta tak i noe, med den hensikt å endre det. Det er kanskje mest nærliggende å tolke dette «noe» som hverdagen til innbyggerne, og livet de lever til daglig, ettersom det er dette som endres som følge av restriksjonene. Som vi ser i eksemplene [2] og [3], kan *grepene* gjøres løsere/mykere (*slippe opp*) eller kraftigere (*stramme inn*). Graden av

«innblanding» fra myndighetene kan reduseres eller økes. Som i 5.2.3 kan *inngrep* og *grep* forstås som begrepsmetaforen CONTROL IS HOLDING (SOMETHING IN THE HAND) (Kövecses, 2010, s. 245). Myndighetene forstås som personer med hender, som bruker hendene til å utføre en handling, og dermed utøver en form for kontroll. Dette kan ses på som en form for ontologisk metafor, fordi vi forstår abstrakte erfaringer som et objekt, og det er menneskelige erfaringer med fysiske objekter (inkludert våre egne kropp) som danner grunnlaget for dette (Lakoff og Johnson, 2003, s. 25).

I 3.3.5 skrev jeg at det kan være vanskelig å skille mellom konvensjonelle og ikke-konvensjonelle metaforer. I NAOB er den overførte betydningen til *gripe inn* oppgitt, nemlig 'blande seg i noe for å oppnå et bestemt resultat, påvirke utfallet' (NAOB, under *gripe*). En kan hevde at både *stramme inn*, *slippe opp* og *gripe inn* er nokså vanlige uttrykk i språket vårt, og derfor vanskelige å unngå når vi snakker om abstrakte fenomener. Denne problemstillingen diskuterer jeg videre i 6.4.1.3.

Det er verdt å merke seg at Høie bruker formuleringen *grepene som blir tatt* i eksempel [4]. Her blir utsagnet passivt fordi aktøren som faktisk utfører handlingen utelates (Machin og Mayr, 2012, s. 137). Vi får vite at det blir tatt grep, men ikke av hvem. Dersom Høie hadde sagt *grepene som jeg/vi har tatt*, ville det blitt gjort eksplisitt hvem som står bak handlingen.

5.8 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjennomgått identifiserte metaforiske uttrykk og foreslått mulige begrepsmetaforer for disse, med måldomenene TILTAK, EPIDEMI, VIRUS OG SMITTE, TILLIT, PASIENTER og MYNDIGHETER. Jeg har brukt *Bokmålsordboka*, NAOB og tidligere forskning som grunnlag for tolkningen. Flere av kildedomenene som Taylor og Kidgell (2021) skriver om, har jeg også funnet i min egen oppgave. For eksempel blir VIRUS OG SMITTE framstilt som en levende entitet (VILT DYR, se 5.4.3) og som BØLGE (se 5.4.2) og EPIDEMI SOM KRIG (se 5.3). I tillegg har jeg også funnet tilfeller av metaforen SMITTE SOM BRANN (se 5.4.1), men i det ene eksempelet er den en vridning mot krigsmetaforen i 5.3. Menneskelig agens og rolle kommer ulikt fram i de forskjellige metaforene. I SMITTE SOM BØLGE blir smitten forstått som noe man som menneske har begrenset kontroll over, og som naturlig forekommer fra tid til annen. Både i VIRUS OG SMITTE SOM VILT DYR og EPIDEMI SOM KRIG blir viruset og smitten derimot forstått som en aktiv motpart som man som menneske må ta til fange, kontrollere eller kjempe mot. Jeg har forsøkt å tolke hvordan

metaforikk og metonymi virker sammen i flere av eksemplene, og det er ikke alltid enkelt å skulle skille entydig mellom dem.

I neste kapittel analyserer jeg flere av begrepsmetaforene videre, for å svare på forskningsspørsmål (4) og (5). Jeg skal også trekke den retoriske konteksten inn i analysen og diskutere hvilken rolle gjentakelser og pronomener og possessiv spiller, for å sette metaforbruken inn i en større sammenheng.

6 Retorisk og kritisk (metafor)analyse

6.1 Disposisjon for kapitlet

I dette kapitlet skal jeg benytte metode og teori fra kritisk metaforanalyse og retoriske perspektiver for å diskutere de språklige virkemidlenes diskursive funksjoner på et mer kritisk og overordnet nivå. *Metafor* står i parentes i overskriften, fordi analysen ikke utelukkende dreier seg om metaforer. Først vil jeg gjøre rede for *den retoriske situasjonen* i tekstene.

Deretter går jeg over til å diskutere hvilken retorisk rolle stilmarkørene *gjentakelse* og *pronomen og possessiv*²⁶ spiller, som utgjør forskningsspørsmål (3). De retoriske og stilistiske elementene fungerer som et supplement til den kritiske analysen, fordi de kan bidra til å sette bruken av metaforene inn i en større kontekst.

Derneft tar kapitlet for seg det siste steget i kritisk metaforanalyse, som er å forklare metaforene. Det betyr at man skal se på de retoriske og ideologiske motivene bak språkbruken (Charteris-Black, 2004, s. 39). Igjen er det viktig å understreke at jeg ikke mener å vite med sikkerhet hva som er motivene bak språkbruken, og derfor diskuterer jeg kun *mulige* diskursive funksjoner. I denne delen vil følgende forskningsspørsmål besvares:

(4) Hvordan kan metaforene tenkes å forme befolkningens følelse av fellesskap og solidaritet?

(5) Hvordan kan metaforene tenkes å forme befolkningens holdninger til smitte og sykdom?

Til sist i kapitlet følger en kort diskusjon om i hvilken grad språkbruken er overlagt, og en oppsummering.

6.2 Retorikk og kontekst

Etter mitt syn vil den retoriske situasjonen henge sammen med hvordan smittebildet ser ut på det aktuelle tidspunktet tekstene er skrevet, og derfor vil jeg også kommentere hvordan den retoriske situasjonen varierer litt mellom de ulike tekstene. Likevel vil jeg hevde at det finnes en overordnet retorisk situasjon som alle tekstene har til felles: Norge er rammet av en epidemi, og befolkningen har behov for informasjon om hvordan de skal forholde seg til det som skjer. Innramming (se 3.3.7) vil også være en del av de retoriske perspektivene, fordi det at ordvalg kan framheve og skjule, pekes på også i retorikken (Kjeldsen, 2015, s. 210).

²⁶ Se 3.6.1 for en utdypende forklaring av stilmarkørene.

Tekstenes titler er viktige – derfor vil jeg kommentere dem når jeg diskuterer den retoriske situasjonen i den enkelte teksten. Det er vanskelig å skulle si noe sikkert om hvordan de retoriske vilkårene virker i den aktuelle konteksten, men jeg vil her foreslå mulige tolkninger.

6.2.1 Hva er den retoriske situasjonen for tekstene?

Den første teksten er en kronikk kalt «Innkalling til dugnad» (se vedlegg 1). At Høie her *innkaller* til en dugnad, i betydningen ‘kalle inn, beordre til å møte’ (*Bokmålsordboka*, under *innkalle*) er interessant. Et alternativ kunne være å *invitere* til dugnad, noe som trolig ville indikere høyere grad av valgfrihet. Kronikken er publisert i avisa *Verdens Gang* den 11. mars 2020. Dette er dagen før de strengeste tiltakene trer i kraft, og det foregår en hektisk møteaktivitet mellom helsetoppene (NOU 2021: 6, s. 17). Situasjonen er uoversiktlig, og det faktisk at smitten øker kraftig, i tillegg til at flere smittetilfeller nå ikke kan spores tilbake til utlandet, gjør at behovet for å innføre tiltak er stort (NOU 2021: 6, s. 17).

Forutsetningen for en retorisk situasjon og det mest sentrale elementet i situasjonen er det påtrengende problemet (Kjeldsen, 2015, s. 80). Som nevnt må det påtrengende problemet være et problem som kan løses gjennom kommunikasjon. Bent Høie søker i denne retoriske situasjonen å gi det retoriske publikummet informasjon om hva slags situasjon de står overfor, og hva den kommer til å kreve av dem. I tillegg må det påtrengende problemet bestå av et faktisk forhold knyttet opp til en interesse (Kjeldsen, 2015, s. 82–83). Det faktiske forholdet kan sies å være at Norge har fått mange smittetilfeller av koronaviruset. *Interessen* knyttet til dette faktiske forholdet er at smittetallene bør reduseres av hensyn til befolkningens liv og helse, og at tilhørerne derfor må følge råd og regler som blir gitt av myndighetene. Man kan tenke seg at en person som ikke ønsker omfattende smitteverntiltak, vil være enig i det faktiske forholdet (det finnes en epidemi), men ikke i interessen knyttet til dette (smitten må begrenses i den grad det er mulig).²⁷

I lys av epidemiens utvikling (se 2.4) er det rom for å hevde at den retoriske situasjonen er noe varierende i de ulike tekstene – også ettersom «Innkalling til dugnad» er skriftlig, mens de tre andre er framført muntlig. I teksten «Den lange serien» (se vedlegg 2) har det gått flere måneder siden landet stengte ned for første gang. Som tittelen på innlegget indikerer, framstiller Høie koronaepidemien som en TV-serie, som er både langvarig og uforutsigbar.

²⁷ Her ser jeg bort fra personer som stiller seg tvilende til hvorvidt koronapandemien i det hele tatt er reell – noe som ville innebære uenighet om *det faktiske forholdet*. Som et tiltak for å imøtegå falske nyheter har blant annet helsemyndighetene i Norge hatt en betydelig tilstedeværelse i sosiale medier (NOU 2021: 6, s. 186).

En sentral del av det påtrengende problemet er å skape en forståelse hos tilhørerne om at epidemien kommer til å vare lenge, og at det vil dukke opp uforutsette problemer underveis. Ifølge tidligere kommunikasjonssjef i Høyre, Rune Alstadsæter, har det vært en del av myndighetenes kommunikasjonsstrategi nettopp å være åpen om uvissheten, og at en del beslutninger er tatt under press (Revaa, 2020b).

I «Norge er annerledeslandet» (se vedlegg 3) er den retoriske situasjonen igjen noe endret. Smittetallene er relativt lave, og smitteverntiltakene er relativt lite inngripende nasjonalt sett, fordi lokale utbrudd blir møtt med lokale tiltak. Norge skiller seg altså ikke ut i negativ forstand – Norge er et *annerledesland* fordi de klarer seg bedre gjennom pandemien enn flere andre nasjoner. Man kan tenke seg at den retoriske situasjonen innebærer en balansegang. På den ene siden skal Høie rose befolkningen for å ha vært med på å holde smitten under kontroll, men samtidig kan de ikke slappe av – på verdensbasis strever mange land med høy forekomst av smitte, og Norge kan også havne i samme situasjon. Balansen mellom å skulle motivere og skryte og å skulle mane til fortsatt forsiktighet legger viktige premisser for kommunikasjonen.

I den siste teksten, «Er det så farlig, da?» (se vedlegg 4), tar Høie opp kritiske spørsmål om myndighetenes koronastrategi og forsøker å svare på dem. I sosiale medier har folk lurt på hvorfor smitten ikke bare kan spre seg i samfunnet når de fleste ikke blir alvorlig syke – derav innleggets tittel. Høie argumenterer for hvorfor alle, også de som ikke er en del av risikogruppene, er tjent med et lavt smittenivå.

Retorikk er adressert kommunikasjon; den søker en bestemt form for svar eller respons hos dem som ttales (Kjeldsen, 2015, s. 83). Derfor krever en retorisk situasjon alltid et publikum. *Det retoriske publikummet* her vil være alle i Norges befolkning som følger med på pressekonferansene. I tilfellet med kronikken den 11. mars kan man innvende at det retoriske publikummet i hovedsak er avisas lesere og ikke befolkningen generelt, slik som i de tre andre tekstene. Likevel vil det etter mitt syn være rimelig å anta at Høie henvender seg til befolkningen på et generelt grunnlag også i kronikken, ettersom han ber *hele samfunnet* om å delta i smitteverndugnaden (Høie, 1/2), i tillegg til at *Verdens Gang* er en landsdekkende avis. Teksten er også tilgjengelig på regjeringens nettsider, og på en pressekonferanse senere samme dag ble oppfordringen til å bli med på en nasjonal dugnad gjentatt (Kjeldsen, 2021). Et retorisk publikum må være personer som kan bidra til forandringen som trengs (Kjeldsen,

2015, s. 83). Det er hele Norges befolkning som skal etterleve tiltakene og slik bidra til forandringen, altså at smitten reduseres.

Befolkningens *lydhørhet* (se 3.7) er en del av *de retoriske vilkårene*, og den avhenger av flere elementer. Vilråene utgjør visse rammer som Høie må arbeide innenfor, men også muligheter som kan benyttes. *Graden av interesse* øker jo nærmere, mer omfattende og jo mer personlig det påtrengende problemet oppleves. Det er med andre ord viktig for Høie å få befolkningen til å forstå alvoret i at mange personer blir syke av koronaviruset i Norge. Samtidig avhenger befolkningens lydhørhet av *muligheten for å konfrontere og endre problemet* (Kjeldsen, 2015, s. 86). Høie må gi befolkningen inntrykk av at de selv har mulighet til å redusere smittetrykket – han må være forsiktig med å framstille epidemien som noe som er utenfor tilhørernes kontroll. Det tredje elementet handler om *risiko* – dersom befolkningen får inntrykk av at de har mye å tape og lite å vinne på å følge smittevernrestriksjonene, er det begrenset sannsynlighet for at de vil reagere på det påtrengende problemet. I tillegg til at befolkningen bør føle at de har mulighet til å endre problemet, bør de også føle en *plikt til og forventning om* det. Her kan dugnadsmetaforen, som i stor grad legger opp til samarbeid og at hver enkelt har en moralsk plikt til å bidra, være nyttig. Lydhørheten avhenger også av *kunnskap og fortrolighet*. Befolkningen trenger kunnskap om koronaviruset, og de trenger å føle på en sikkerhet og fortrolighet. Til sist kommer lydhørheten an på situasjonens *krav til umiddelbar handling*. Ettersom koronaviruset har potensial til å spre seg raskt, er det rimelig å anta at mange i befolkningen vil være enige i at det haster med å få bukt med smittetrykket.

Summen av disse vilråene illustrerer en vanskelig retorisk balansegang – Høie må på den ene siden understreke epidemiens alvorlige omfang og til dels farlige konsekvenser, men det er lite hensiktsmessig å skremme befolkningen slik at de føler en maktesløshet over situasjonen. Befolkningen må bli tilstrekkelig bekymret, ettersom de er viktige brikker i strategien for å få bukt med smittetrykket, men en fullstendig panikk ville etter alt å dømme være lite fruktbar. Høie står derfor i en utfordrende kommunikasjonssituasjon når begge disse hensynene skal ivaretas.

Høie bruker ulike språklige virkemidler for å håndtere den retoriske situasjonen som er skissert ovenfor. I tillegg til metaforer har jeg valgt ut to stilmarkører som inkluderes i analysen. I det følgende skal jeg gjennomgå sentrale funn knyttet til disse to kategoriene av virkemidler, for å svare på forskningsspørsmål (3).

6.2.2 Bruk av gjentakelser: anaforer og epiforer

Vi husker bedre det som blir gjentatt, og dette er ekstra viktig for det talte ord (Kjeldsen, 2015, s. 221). Derfor er bruken av gjentakelser særlig relevant for tekst 2, 3 og 4 i primærkildematerialet, ettersom de er utformet for å bli framført muntlig. Det er ikke plass til å nevne alle eksemplene på gjentakelser, men jeg skal her gjennomgå et utvalg og diskutere dem i lys av den retoriske situasjonen. Det interessante er hvorfor akkurat disse momentene gjentas, og hva slags virkning det kan få hos tilhørerne.

Som nevnt i 3.6.1.1 finnes det stilfigurer som oppnår sin effekt gjennom ulike typer repetisjoner. Med gjentakelser kan avsenderen påvirke mottakeren i en bestemt retning gjennom å fokusere på spesifikke deler av teksten. To hyppig brukte former for gjentakelser er anaforer og epiforer (Kjeldsen, 2015, s. 206–207). I en anafor blir åpningsordet eller åpningsordene i en setning gjentatt flere ganger etter hverandre. I epiforen slutter setningene med samme ord. Begge formene forekommer i de tre siste tekstene i primærkildematerialet, og i ett eksempel blir anaforen og epiforen kombinert.

Eksempler på bruk av anaforer:

[1] **Hvis vi holder** minst en meters avstand til hverandre. **Hvis vi holder** hendene rene. **Hvis vi holder** oss hjemme hvis vi er syke (Høie, 3/101–103).

[2] **Det har skjedd** i Haugesund og Moss. **Det har skjedd** på Hamar og Vestvågøy. **Det har skjedd** i Sarpsborg og Fredrikstad (Høie, 3/10–12).

[3] **Det er mennesker** med kroniske sykdommer som diabetes og lungesykdommer. **Det er mennesker** med hjerte- og karsykdommer. **Det er mennesker** som har – eller har hatt – alvorlige sykdommer som kreft (Høie, 4/28–30).

[4] **Det ville** innebære at unge mennesker med kroniske sykdommer ikke kunne gå på skole. **Det ville** bety at mennesker med hjerte-karsykdommer ikke kunne gå på jobb. **Det ville** innebære at mange over 65 måtte isolere seg fra omverdenen (Høie, 4/32–34).

I [1] blir *hvis vi holder* gjentatt i tre setninger etter hverandre. Som jeg nevnte i 6.2.1, er den retoriske situasjonen i «Norge er annerledeslandet» i stor grad sentrert rundt poenget om at Norge håndterer epidemien godt i et internasjonalt perspektiv, men at man ikke kan regne

med at det vil holde seg slik uten videre innsats. Etter hvert *hvis vi holder* kommer det også et grunnleggende smittevernråd. Det kan tenkes å styrke budskapet om at forutsetningen for at Norge skal fortsette med å være et *annerledesland*, er nettopp at befolkningen etterlever tiltak. At *hvis* gjentas, understreker også dette forbeholdet.

I eksempel [2] og [4] er det samme type variasjon etter gjentakelsene: *i – på – i* og *innebære – bety – innebære*. Bruk av repetisjoner kan være ganske virkningsfullt, men det kan også tenkes at en slags repetisjon *med* variasjon er hensiktsmessig. Når vi skriver eller snakker, risikerer vi alltid å kjede dem vi henvender oss til (Kjeldsen, 2015, s. 210). Hvis publikum synes at språket er kjedelig, intetsigende eller utslitt, slutter de å lytte, men ved hjelp av gode formuleringer og språklige virkemidler kan vi skape engasjement og holde på tilhørernes interesse. Repetisjon med samme mønster (som for eksempel i et tiraderim²⁸) kan tenkes å gjøre språket forutsigbart og kjedelig, mens repetisjon med variasjon kan være en måte å unngå dette på. I [2] blir det for hvert *Det har skjedd* nevnt to ulike geografiske steder, som også blir en form for gjentakelse med variasjon.

[3] og [4] er begge fra innlegget «Er det så farlig, da?», hvor Høie som nevnt tar opp kritiske spørsmål rundt myndighetenes koronastrategi. Menneskene det siktes til i [3], er personer som regnes for å være i risikogruppene, og som derfor vil måtte isolere seg dersom smittevernsrestriksjonene skal reduseres eller kanskje til og med fjernes. For hvert *Det er mennesker* blir det også nevnt ulike sykdommer som alle regnes for å gi økt risiko for utvikling av alvorlig covid-19-sykdom. Det kan tolkes som at Høie ønsker å understreke omfanget og de praktiske og etiske problemstillingene ved at et så stort antall mennesker skal isoleres fra samfunnet. At ordet *mennesker* blir gjentatt, framhever det faktum at personene det dreier seg om er unike individer og ikke en homogen gruppe.

I [4] tegner Høie opp et hypotetisk scenario med anaforen *Det ville (innebære – bety – innebære)*. Også her blir konsekvensene ved ikke å ha smitteverntiltak framhevet ved å vise til alle som ikke lenger vil kunne ta del i samfunnet. Viktige samfunnsfunksjoner vil bli satt ut av spill når ansatte i risikogruppene ikke kan gå på jobb, og det vil neppe framstå som etisk forsvarlig at mange mennesker i praksis ikke vil kunne ha en normal hverdag. Scenarioet innebærer en advarsel om hva som kan komme til å skje dersom befolkningen ikke slutter seg til myndighetenes råd og regler, og kan derfor bidra til å skape legitimitet for tiltakene.

²⁸ Tiraderim: 'rim mellom første, annet, tredje, fjerde osv. vers' (NAOB, under *tiraderim*).

Eksempel på både anafor og epifor:

[1] **Takket være folk flest har** den norske strategien fungert – **så langt. Takket være folk flest har** vi greid å holde smitten lav og samfunnet åpent – **så langt** (Høie, 3/26–27).

Strategien med lokalt spissede tiltak er en viktig årsak til at Norge er et *annerledesland*. Dette ser vi også i eksempel [1] – de som blir takket, er *folk flest*, et begrep som gjerne brukes i betydningen ‘folk i sin alminnelighet’ eller ‘flertallet’ (*Bokmålsordboka*, under *folk flest*).²⁹ Høie trekker fram den generelle befolkningen i Norge og skryter av innsatsen deres. Dette kan få tilsvarende retoriske implikasjoner som i dugnadsmetaforen,³⁰ hvor viktigheten av at hver enkelt deltaker (i dugnaden) bidrar, understrekes, og at det ikke er noen forskjell på den gjennomsnittlige nordmannen og aktører i mer privilegerte posisjoner.

Epiforen *så langt* er også interessant. Som nevnt i 6.2.1 er det en vanskelig retorisk balansegang mellom å skulle skryte av befolkningens innsats hittil, og samtidig få fram at jobben ikke er ferdig ennå. Å gjenta at strategien har fungert *så langt*, kan være en måte å framheve det usikre ved situasjonen, og slik få budskapet om fortsatt forsiktighet til å feste seg hos tilhørerne.

Bruken av gjentakelser skaper en rytme som er egnet til å holde på tilhørernes oppmerksomhet, og «banker» budskapet inn (Kjeldsen, 2015, s. 211). Det er trolig ikke tilfeldig at flere av gjentakelsene er i form av tre utsagn etter hverandre.³¹ En av fordelene med slike trepunktstaster er at de oppfattes som en sammenhengende, avsluttet enhet. I en valgkampdebatt i 2001 brukte tidligere statsminister og daværende leder i Arbeiderpartiet, Jens Stoltenberg, den rytmiske formuleringen: «Det er urettferdig, det er dårlig skattepolitikk, og det er Arbeiderpartiet imot» (Kjeldsen, 2015, s. 213). En slik rytmisk effekt skapes også i eksemplene hos Høie.

²⁹ Uttrykk som *vanlige folk* og *folk flest* blir ofte brukt av politiske partier for å sette egen politikk i et godt lys, for eksempel av Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet (Ellingsen, Vestly og Tveit, 2021). I artikkelen «På jakt etter folk flest» har to forskere brukt kriterier gitt av tilfeldig valgte journalister som skriver om personlig økonomi, for å regne ut hvor stor del av befolkningen «folk flest» utgjør, og kom fram til rundt 2 prosent (Eika og Eika, 2011).

³⁰ Se 5.2.1 for en analyse av denne begrepsmetaforen.

³¹ Med unntak av eksempel [1] i kombinasjonen anafor og epifor.

6.3 Bruk av pronomener og possessiv

Noen typer ord viser tydelig hva slags forhold avsenderen har til mottakeren, og hvilken grad av nærhet det legges opp til (Lagerholm, 2008, s. 112). Noen av de vanligste måtene å synliggjøre seg selv på som avsender, er bruk av førstepersonspronomen og tilhørende possessiv: *jeg, meg, min, vi, oss* og *vår*. Som nevnt i 3.6.1.2.1 kan *vi* inkludere avsender og mottaker og muligens andre – såkalt inklusivt *vi*. *Vi* kan også vise til avsender og en eller flere andre personer, men *ikke* mottaker – såkalt eksklusivt *vi* (Chen, 2006, s. 1). Det er enkelt å vandre mellom betydningen av inklusivt og eksklusivt *vi*, noe som kan utydeliggjøre hvem avsender sikter til utenom seg selv (Kinn, 2005, s. 130).

6.3.1 Bruk av inklusivt og eksklusivt *vi*

Bruken av pronomeneret *vi* er utbredt i primærkildematerialet. Det er kanskje ikke så overraskende, ettersom Høie henvender seg til Norges befolkning, som han selv er en del av, og i tillegg diskuterer tiltak og planer han og regjeringen har i møte med epidemien.³² Som eksemplene nedenfor viser, skifter Høie mellom å bruke et *vi* hvor tilhørerne er inkludert, og et *vi* hvor tilhørerne er ekskludert. Det er likevel ikke alltid tydelig hvem Høie egentlig sikter til utenom seg selv (og trolig regjeringen). I særlig én av tekstene, «Er det så farlig, da?» (se vedlegg 4) brukes *de*, som indikerer at Høie plasserer seg selv og tilhørerne utenfor den gruppen som omtales. I det følgende skal jeg først vise til eksempler på bruken av inklusivt og eksklusivt *vi*, før jeg går over til eksempler på bruken av *vi* og *de* i teksten «Er det så farlig, da?».

³² Dette var også en del av kriteriene i prosessen med å velge ut tekster, som man kan lese mer om i 4.2.1.

Eksempler på veksling mellom inklusivt og eksklusivt *vi*:

[1] Noen mener **vi** (*a*) har rykket tilbake til start og bør gjøre det samme som **vi** (*b*) gjorde i mars: Stenge grensene og stenge **oss** (*c*) inne. Men **vi** (*d*) har ikke rykket tilbake til start. I mars måtte **vi** (*e*) stenge hele landet for å slå ned en smittespredning **vi** (*f*) ikke hadde oversikt over. Nå har **vi** (*g*) bedre oversikt og mer kontroll. **Vi** (*h*) tar grepene som trengs for å slå ned smitten der den blusser opp. **Vi** (*i*) tar ikke grep som gjør hverdagen tyngre der det er liten eller ingen smitte. Slik sparer **vi** (*j*) på kreftene. Slik lever **vi** (*k*) så normalt som mulig i en unormal tid. Slik holder **vi** (*l*) samfunnet **vårt** (*m*) åpent (Høie, 2/19–29).

[2] Men **vi** (*a*) kan klare det. Hvis **vi** (*b*) holder minst en meters avstand til hverandre. Hvis **vi** (*c*) holder hendene rene. Hvis **vi** (*d*) holder **oss** (*e*) hjemme hvis **vi** (*f*) er syke (Høie, 3/100–103).

I hele eksempel [1] veksler Høie mellom å bruke *vi* i betydningen *jeg og regjeringen* og *vi* i betydningen *jeg, regjeringen og dere* (tilhørerne). I (*a*) tolker jeg det som at det er hele samfunnet som potensielt har *rykket tilbake til start*. De som måtte *stenge grensene og stenge oss inne* er etter alt å dømme Høie og regjeringen, men *oss* inkluderer også tilhørerne. *Vi* er altså først eksklusivt i (*b*) og så inklusivt i (*c*) (objektsform). Avgjørelsen ble truffet av styresmaktene, men både de og tilhørerne ble *stengt inne* sammen. I eksemplene fra (*e*) til (*i*) er det nok mest nærliggende å tolke *vi* som eksklusivt, ettersom det tross alt er myndighetene, og ikke tilhørerne, som har *oversikt og kontroll* og som *tar grep*. I resten av eksempel [1] kan det derimot tolkes som at Høie bruker inklusivt *vi*, særlig når han refererer til samfunnet som *vårt*.

Selv om det er vanskelig å skulle skille klart mellom når *vi* er inklusivt og eksklusivt, er det rom for å hevde at Høie vandrer mellom de to betydningene. Det kan være retorisk effektivt, avhengig av i hvilken grad tilhørerne er bevisste på dette. Som Semino (2008, s. 93) skriver, kan bruken av *vi* gi inntrykk av at hardt arbeid er et resultat av felles innsats, og at når det går bra, er det dermed en kollektiv seier. I [1] blir skillet mellom hvem som er ansvarlig for å *stenge grensene og stenge oss inne* (med alt det negative det kan medføre), og hvem som må leve med dette uten direkte innflytelse, utydelig. Det kan gi inntrykk av at avgjørelser relatert til smitteverntiltak er et kollektivt anliggende hvor befolkningen og myndighetene har truffet beslutninger i fellesskap, istedenfor noe som er bestemt av myndighetene. Likevel er ikke

styresmaktene fritatt fra å følge reglene, så slik sett er det naturlig at Høie bruker *vi*. Dessuten er omfanget av smitteverntiltak basert på faglige råd fra Folkehelseinstituttet, og i tillegg til at forholdsmessighetsvurderinger skal tas med i betrakningen.³³ Det er dermed ikke noe myndighetene alene vurderer eller avgjør, men det vil åpenbart fremdeles være stor ubalanse i maktforholdet mellom myndighetene og den enkelte tilhører. I innleggene bruker ikke Høie forklarende tillegg til *vi*, og ettersom de færreste av Norges innbyggere er til stede under pressekonferansene, kan kommunikasjonen regnes som enveis, og tilhørerne har ingen mulighet til å få Høie til å presisere hvem han sikter til. Det som avgjør tolkningen av *vi*, blir derfor konteksten og den enkelte mottakers innstilling til Høie.

I eksempel [2] tolker jeg *vi* som inklusivt, ettersom det er Høie og tilhørerne som skal *klare det* ved å følge smittevernreglene. Etter (a) kan man likevel argumentere for at han henvender seg til tilhørerne og vil at de skal gjøre slik han ber om, altså at han med anaforen *hvis vi [...]* egentlig mener *hvis dere [...]*. En slik bruk av *vi*, som egentlig kun refererer til tilhørerne, kalles for *metonymisk vi* (Kinn, 2005, s. 133). Det er tilhørerne som skal ta anbefalingene til seg, men samtidig er de ikke alene om å skulle følge tiltakene, så slik sett er det naturlig at Høie bruker *vi*. Alternativet ville vært *dere*, som ville fått en helt annen effekt og trolig ikke falt i god jord. *Vi* er et inkluderende retorisk grep, som i likhet med begrepsmetaforer som TILTAK SOM DUGNAD (se 5.2.1) og TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT (se 5.5) kan bidra til å unngå en forståelse av at det er forskjell på styresmaktene og resten av befolkningen. Isteden kan det skape en følelse av tilhørighet, både til Høie og regjeringen, og innbyggerne imellom. Å bruke *dere* ville trolig skape en oppfatning om at det er tilhørernes jobb alene å redusere smittetrykket, noe som kunne gått på bekostning av tillit, fellesskapsfølelse og vilje til å etterleve tiltak.

Gjennom epidemien har det vært tilfeller der politikere bryter smittevernreglene, både i form av brudd på råd og anbefalinger, og faktiske brudd på smittevernforskriftene.³⁴ Daværende statsminister Erna Solberg måtte i 2021 betale en bot på 20 000 kroner etter å ha brutt smittevernforskriftene i forbindelse med egen bursdagsfeiring (Olsen, Aas, Valderhaug og Ruud, 2021). Potensielt kan slike hendelser skade både tillit og følelse av samhold, ettersom det bryter med implikasjonen *vi* gir av at «vi er alle i samme båt», og at det ikke er forskjell på innbyggerne og den politiske eliten. Kjeldsen (2021) skriver at i tillegg til å være brudd på

³³ For mer informasjon om ulike aktørers roller og ansvar da pandemien brøt ut, se 2.5.

³⁴ Smittevernloven § 8-1 gir hjemmel for å pålegge straff i form av bøter og fengsel for brudd på vedtak eller forskrifter etter loven (NOU 2021: 6, s. 370). Smittevernloven omtales i korte trekk i 2.5.

juridiske regler kan dette sees på som brudd på en «moralsk kontrakt» som Solberg og de andre i regjeringen har inngått med den norske befolkningen. Dette kommer jeg tilbake til i 6.4.1.1.

6.3.2 Veksling mellom *vi* og *de*

I særlig to av tekstene i primærkildematerialet veksler Høie mellom å bruke *vi* og *de*, som betyr at Høie plasserer seg selv og tilhørerne utenfor gruppen som omtales.

Eksempler på veksling mellom *vi* og *de*

[1] De siste månedene har **vi** sett folk protestere mot smitteregler **de** synes er for strenge og styresmakter **de** ikke har tillit til (Høie, 3/80–81).

[2] Det får **noen** til å spørre om strategien **vår**, som handler om å holde smitten under kontroll, er den rette. Hvorfor ikke la folk flest bli smittet og bare beskytte dem som er i risikogruppene, spør **de** (Høie, 4/8–10).

[3] **De** som mener **vi** bør slippe smitten mer løs, hevder at **vi** vil oppnå flokkimmunitet som stopper viruset for godt (Høie, 4/68–69).

I [1] er det to ulike grupper som nevnes. *Vi* (trolig inklusivt) har observert en annen gruppe, *de*, som protesterer mot *smitteregler* og mangler tillit til styresmaktene. I [2] brukes determinativet *noen*. Kvantorene³⁵ *noen* og *somme* opptrer i substantivfraser der det enten refereres til en ubestemt mengde i flertall eller til en ubestemt størrelse i entall (‘en eller annen’) (Faarlund et al., 1997, s. 220). *Noen* blir brukt med noe forskjellig betydning i ulike setningstyper, men i utsagnssetninger angir den som regel en uspesifisert mengde ‘en del’. I [2] kan *noen* tolkes som å ha samme betydning som *somme*, altså ‘visse, enkelte, noen’ (NAOB, under *somme*). Det angir en viss delmengde innenfor en større enhet eller mengde – det er *noen* som spør, men ikke alle.

Om possessivet *vår* er brukt inklusivt eller eksklusivt, er uklart, men det er uansett en strategi som *de* stiller spørsmål ved. Høie konstruerer her to grupper. Han plasserer seg selv og tilhørerne i den ene gruppa, og menneskene som uttrykker skepsis til smitteverntiltakene, i den andre. Dette i seg selv kan skape en forståelse av det norske samfunnet som delt, og at de

³⁵ Kvantor: ‘determinativ som uttrykker mengde eller antall’ (NAOB, under *kvantor*).

to gruppene har ulike verdier eller interesser. *De* innehar ikke den tilliten som av Høie blir løftet fram som helt sentral for å få bukt med smittetrykket, og ikke minst som en viktig del av befolkningens nasjonale identitet (se 5.5).

De inkluderer ikke tilhørerne. Dermed forutsetter Høie at tilhørerne ikke deler synspunktene deres. Ettersom han ikke henvender seg direkte til gruppen som omtales, er *de* heller ikke tenkt som en del av det retoriske publikummet, og dette åpner for spørsmålet om hva som da er *det påtrengende problemet* (se 6.2.1). Hvis vi tar utgangspunkt i at det faktiske forholdet er at *noen* stiller kritiske spørsmål ved myndighetenes koronastrategi, kan man hevde at *interessen* knyttet til det faktiske forholdet påvirkes av at Høie ikke henvender seg direkte til denne gruppa, men heller snakker *om* dem. Dermed kan man få inntrykk av at intensjonen er å bevare eller forsterke enigheten dem imellom, framfor å skulle overtale dem som *er* uenige. At Høie konstruerer to grupper, hvor han og tilhørerne befinner seg i den ene gruppa og de kritiske stemmene i den andre, kan tenkes å undergrave følelsen av samhold og fellesskap.

Samtidig ligger det noe usagt i innlegget til Høie, og det er verdt å påpeke hvilke språklige valg han *ikke* tar. I stedet for å legge seg på en anklagende linje eller å advare tilhørerne mot å høre på dem som kritiserer myndighetenes strategi, kan man hevde at han heller forsøker å *forklare* hvordan tiltakene er ment til å ivareta praktiske og etiske hensyn. Han peker på konsekvensene det kan få å skulle fjerne eller minske smittevernrestriksjoner, for eksempel ved at sykehusene vil bli *overbelastet*.³⁶ Samlet sett framstår ikke språkbruken som konfronterende eller anklagende, men mer avdempet. Som nevnt i 5.3 har det vært en viktig del av myndighetenes kommunikasjonsstrategi å ha en mykere retorikk uten utbredt bruk av for eksempel krigsmetaforer. Måten Høie svarer på spørsmål og protester rettet mot koronahåndteringen på, kan sies å være i tråd med denne kommunikasjonsstrategien.

Vandringen mellom inklusivt og eksklusivt *vi* kan bidra til en utydeliggjøring av maktforholdet mellom Høie (og regjeringen) og tilhørerne, noe som kan være fordelaktig dersom Høie ønsker å appellere til tilhørernes følelse av samhold og fellesskap og skape oppslutning om egen koronastrategi. At han konsekvent plasserer seg og tilhørerne i én gruppe (*vi*) og kritiske stemmer (*de*) i en annen, kan derimot tenkes å ha en polariserende effekt ved at det skaper en forståelse av befolkningen som delt.

Til nå har jeg redegjort for den overordnede retoriske situasjonen, i tillegg til å kommentere hvordan den justeres noe mellom de fire ulike tekstene i primærkildematerialet. Smittebildet

³⁶ Se 5.6 for en analyse av dette metaforiske uttrykket.

varierer gjennom perioden, noe som påvirker hva som er fokuset i den enkelte tekst. I tillegg har jeg trukket fram to stilmarkører som jeg har valgt å inkludere i den retoriske analysen: gjentakelse (i form av anaforer og epiforer) og bruk av pronomen og possessiv. Dette er for å sette metaforbruken inn i en større kontekst. Videre vil jeg fortsette den kritiske analysen ved diskutere hva slags forståelse av samfunn og sykdom metaforene kan skape i folket.

6.4 Hva slags forståelse av samfunn og sykdom kan metaforene skape i folket?

Som vist i 5.1 ble måldomenene TILTAK, EPIDEMI, VIRUS OG SMITTE, TILLIT, PASIENTER og MYNDIGHETER tilknyttet kildedomenene DUGNAD, JAKT, BYRDE, KRIG, BRANN, BØLGE, VILT DYR, MENNESKE MED KRAFT, PRESS og PERSONER MED HENDER. Ved å sortere de metaforiske uttrykkene inn i disse begrepsmetaforene forsøkte jeg å svare på forskningsspørsmål (1) og (2).

I det følgende skal jeg ta utgangspunkt i forskningsspørsmål (4) og (5) og diskutere metaforenes diskursive funksjoner. Dette er forklaringsdelen av kritisk metaforanalyse, hvor man ser på metaforenes retoriske siktemål. I min oppgave er jeg spesielt interessert i to bestemte diskursive funksjoner: Hvordan kan metaforene tenkes å påvirke befolkningens følelse av fellesskap og solidaritet, og hvordan kan de tenkes å påvirke befolkningens holdninger til koronavirus og koronasykdom?

Språklige framstillinger av ulike fenomener innebærer at man som språkbruker tar valg. Metaforer kan brukes til å framheve og skjule aspekter ved fenomenene som omtales, og derfor er det naturlig å spørre om *hvorfor* de ulike metaforene brukes, og hva slags virkning de kan ha. Som nevnt i 3.8 har Semino (2021) undersøkt hvordan ulike metaforer rammer koronapandemien inn på forskjellig vis, hovedsakelig ved å sammenligne brannmetaforer og krigsmetaforer (s. 50). Det finnes både styrker og svakheter ved å framstille sykdom som krig. Det kan bidra til at befolkningen forstår alvoret og risikoen som følger med koronapandemien, og dermed blir mer villige til å akseptere inngripende tiltak. Samtidig har det blitt hevdet at krigsmetaforer kan øke følelsen av skyld og skam hos personene som blir syke, også når det gjelder sykdom generelt, fordi mangel på bedring vinkles som at man ikke har «kjempet hardt nok» (Semino, 2021, s. 52).

Ifølge Semino er brannmetaforen et godt alternativ til krigsmetaforen (2021, s. 54). Brannmetaforen kan være særlig nyttig når det gjelder innrammingen av selve

smitteprosessen. Det er en vanskelig balansegang mellom å skulle påvirke befolkningen til ikke å sette seg selv og andre mennesker i fare, og å unngå følelser av skam og skyld hos de smittede. Ved at man for eksempel framstiller smitten som en skogbrann, forstås mennesker som trær som står ved siden av hverandre for så å ta fyr. En slik framstilling understreker farene ved å bli smittet, men kan samtidig bidra til å redusere skyldfølelse fordi personene blir forstått som ikke-menneskelige entiteter, som også blir negativt påvirket av brannen de er med på å spre (Semino, 2021, s. 55).

På tilsvarende vis som Semino analyserer hvordan forskjellige metaforer bidrar til å framheve og skjule ulike aspekter ved måldomenet, skal jeg se på hvordan metaforene som ble tolket i kapittel 5, framstiller ulike sider ved samfunn og sykdom. Et eksempel er begrepsmetaforen VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR (se 5.4.3). Når man framstiller virus og smitte som et vilt dyr, framheves det farlige aspektet ved å bli smittet. I tillegg forstås viruset som en handlende agens med evne til å spre seg. Metaforen skjuler det faktum at viruset blir passivt overført mellom mennesker som en konsekvens av at vi er i kontakt med hverandre.

6.4.1 Følelse av fellesskap og solidaritet

I kapittel 5 analyserte jeg begrepsmetaforene TILTAK SOM DUGNAD (se 5.2.1) og TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT (se 5.5), som begge kan sies å kunne påvirke befolkningens følelse av fellesskap og solidaritet. Særlig dugnadsmetaforen har blitt kritisert fra flere hold, fordi den skjuler det urettferdige i at epidemien og konsekvensene av tiltakene rammer så skjævt.

6.4.1.1 Et nærmere blikk på dugnadsmetaforen

TILTAK SOM DUGNAD framstiller det å følge smitteverntiltak som å delta i en dugnad.³⁷ Flere tilordninger ved dugnadsmetaforen er relativt lite kontroversielle, mens andre er mer problematiske. Semino (2008, s. 32) skriver at metaforer kan brukes til å konstruere og forhandle relasjoner mellom mennesker, for eksempel ved å uttrykke takknemlighet og andre følelser, underholde, forsterke intimitet eller for å oppnå humoristiske effekter. TILTAK SOM DUGNAD kan bidra til å etablere eller å styrke forholdet mellom Høie og tilhørerne, ved å appellere til et fenomen som mange nordmenn kjenner til, og som har en betydelig verdi i samfunnet.

³⁷ Se 5.2.1 for en oversikt over tilordningene til denne begrepsmetaforen.

Kjeldsen (2021) betegner dugnadsmetaforen som en moralsk kontrakt mellom alle innbyggerne i Norge – inkludert styresmaktene – fordi mange av smittevernreglene er råd og anbefalinger, og ikke juridisk forankrede lover.³⁸ TILTAK SOM DUGNAD kan skape en forståelse av det norske samfunnet som et slags spleiselag som alle skal bidra til. I en dugnad blir det normalt ikke gitt formelle sanksjoner dersom man sluntrer unna arbeidet. Man kan hevde at dette ikke er tilfellet med koronasituasjonen, fordi Norge gjennom smittevernloven tross alt har hatt hjemmel for å pålegge straff i form av bøter og fengsel for brudd på vedtak eller forskrifter etter loven (NOU 2021: 6, s. 370). Likevel har dette vært mindre utbredt i Norge enn i flere andre land, og det er dette Kjeldsen (2021) har som utgangspunkt når han kaller dugnadsretorikken for en moralsk kontrakt, både mellom hver enkelt innbygger og mellom befolkningen og styresmaktene. Det å følge smittevernregler blir forstått som en dugnad alle bør være med på, og det kan innebære et stikk til dem som ikke er lojale mot myndighetenes strategi. Dugnadsmetaforen appellerer til innbyggernes følelse av plikt og ansvar, som *lydhørheten* delvis avhenger av (se 6.2.1). Innbyggerne gjør som de får beskjed om, kanskje ikke med glede, men med en følelse av stolthet og at de er med på noe viktig. Som i enhver annen dugnad, er det noen som sluntrer unna – og andre som tar ekstra ansvar og irettesetter dem som ikke følger reglene (Kjeldsen, 2021).

Dugnadsmetaforen framhever at myndighetene ikke klarer å få ned smittetrykket alene, men tvert imot er avhengige av hjelp fra befolkningen. En helt sentral forutsetning er at hver deltaker, også de som er en del av styresmaktene, ofrer noe – ikke av frykt for formelle sanksjoner, men med mål om å bidra til fellesskapet. Derfor er det åpenbart problematisk når de samme politikerne som oppfordrer til dugnad, bryter reglene (og den «moralske kontrakten»), slik som i Solbergs tilfelle.

Det faktum at konsekvensene av smitteverntiltakene rammer befolkningen svært skjevt (NOU 2021: 6, s. 28), skjules. Arbeidsledigheten har vært høyest blant personer med kort utdanning, lav inntekt og personer som er født utenfor Norge. Begrensningene på sosial kontakt har vært særlig belastende for barn, unge, institusjonsbeboere og dem som bor alene. Blant fagfolk har det vært en bekymring for om omfanget av omsorgssvikt, vold og overgrep kan ha økt under pandemien. De økonomiske kostnadene for reiselivsnæringen og kulturnæringen var særlig høye (NOU 2021: 6, s. 28). I et innlegg i *Dagsavisen* den 29. desember 2020 skrev Linn Stalsberg om hvordan dugnadsmetaforen skjuler det ubehagelige i at krisen rammer så skjevt:

³⁸ Grensen mellom formelle regler og anbefalinger er imidlertid ikke alltid like klar, se Spurkland (2020).

Det var aldri en dugnad dette her. Å bruke ordet dugnad var rett og slett en politisk kommunikasjonsstrategi som dekket over ubehaget, den faktiske arbeidsløsheten, permitteringen, usikkerheten og livskrisen mange opplevde, ved å lulle oss inn i troen på at vi var i samme båt. (Stalsberg, 2020)

En annen problematisk side ved dugnadsmetaforen handler om tidsperspektivet. Dugnader er av varierende varighet, men det vil neppe være urimelig å anta at de færreste varer i årevis. I tillegg vil det å i det hele tatt bestemme når epidemien er over, være utfordrende nok i seg selv.³⁹ Man kan dermed tenke seg at dugnadsmetaforens appell blir mindre etter hvert som koronasituasjonen vedvarer og det i tillegg er uklart når «dugnadsarbeidet» egentlig er ferdig.

Dugnad blir gjerne sett på som et særnorsk fenomen, og dette fremmer en forståelse av det norske samfunnet som et samfunn med særlig dyktige og ansvarlige mennesker. Jeg vil hevde at begrepsmetaforen TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT også bidrar til å sette Norge i en slik særstilling.

6.4.1.2 TILLIT gjør Norge til et «annerledesland»

En kan tenke seg at tillit er en viktig ingrediens i det samfunnet som bruken av dugnadsmetaforen legger opp til, og som jeg har vært inne på tidligere, blir den også trukket fram som en sentral årsak til at Norge har klart seg relativt greit gjennom pandemien (NOU 2021: 6, s. 23). Den metaforiske og metonymiske framstillingen av TILLIT viser tilliten som et menneske med kraft som gir denne kraften videre, eller som en kraftkilde. Norge har både lavere smittetall og færre restriksjoner enn flere andre land. Tilliten fører til at befolkningen stoler på myndighetene og følger smittevernreglene, noe som igjen fører til at behovet for strenge restriksjoner blir mindre, og samfunnet kan være relativt åpent. Metonymisk blir disse mekanismene isteden framstilt i form av at tilliten i seg selv *holder samfunnet åpent og får oss til å følge smittevernrådene og stille opp for hverandre*.⁴⁰ Når tilliten får tildelt en så sentral rolle i smittehåndteringen, er det naturlig å tenke at vi må fortsette å stole på hverandre og på myndighetene.

Høie sier at tilliten *gir oss superkrefter*.⁴¹ Som jeg tidligere har vært inne på, kan uttrykket *superkrefter* indikere at Høie ser på tilliten som noe særnorsk, og som noe som gjør at det

³⁹ Ifølge biologiprofessoren François Balloux finnes det ingen formell definisjon på når en pandemi faktisk tar slutt (Paust, 2021).

⁴⁰ Se 5.5 for en analyse av de metaforiske uttrykkene i sitatene.

⁴¹ Se 5.3 og 5.5 for analyser av dette metaforiske uttrykket.

norske samfunnet skiller seg ut i et globalt perspektiv. Norge har tilgang på en spesiell kraft, en ressurs, som gir oss fordeler sammenlignet med andre land.

Både dugnadsmetaforen og den metaforiske framstillingen av tillit kan skape en forståelse av Norge som et samfunn i en særskilt positiv posisjon, med bedre forutsetninger for å lykkes i pandemien enn andre land. Metaforene appellerer til tilhørernes samvittighet og følelse av nasjonal identitet. Kjeldsen (2021) hevder at myndighetene gjennom dugnadsmetaforen ikke forteller befolkningen hva de skal gjøre, men hvem de er. Jeg vil hevde at en lignende forståelse kan overføres til metaforen TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT – Norge er et land hvor innbyggerne stoler på hverandre og på myndighetene, og det gjør dem spesielle. Denne *superkraften* blir framstilt som en felles verdi og som en sentral del av den nasjonale identiteten til befolkningen. Bruken av uttrykket kan dermed tolkes som et forsøk på appellere til en felles nasjonal identitet, på linje med dugnadsmetaforen.

6.4.1.3 Myndighetenes styrende rolle

Mens TILTAK SOM DUGNAD og TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT legger opp til samarbeid og følelse av fellesskap, kan metaforiske uttrykk som *stramme inn*, *slippe opp* og *inngripende* framheve myndighetenes styrende rolle (se 5.7). Det er til syvende og sist myndighetene som bestemmer hvilke regler som skal gjelde til enhver tid, noe disse metaforene framhever. På den annen side kan de metaforiske uttrykkene regnes som nokså konvensjonelle i språket, og dermed være vanskelige å unngå. Politiske vedtak og avgjørelser er nokså abstrakte fenomener, og det kan tenkes at metaforene er så godt forankret i språket at vi ikke har andre naturlige språkvalg tilgjengelige. Semino (2008, s. 6) skriver at måldomener typisk er abstrakte, komplekse og/eller ukjente, med kildedomener som ofte er konkrete, kjente og fysiske – som for eksempel å bruke hendene for å *gripe tak i* et objekt eller *slippe opp* noe.

Det er likevel vanskelig å betrakte metaforisk språkbruk generelt som nøytral (jf. *innrammingseffekten*, se 3.3.7), fordi valg av kildedomener har mye å si for hvordan man forstår måldomener, og dermed blir den aktuelle forståelsen bare én av flere mulige. Å framstille noe på én måte istedenfor en annen resulterer i et bestemt syn på det aktuelle måldomenet, som også ofte inkluderer spesifikke holdninger og vurderinger (Semino, 2008, s. 32). Det at myndighetene tross alt *har* styrende roller, blir framhevet, mens det at «objektet» som blir *grepet inn i*, er livene og hverdagen til innbyggerne, kommer mer i bakgrunnen. Til

forskjell fra mer kreative metaforer kan slike konvensjonelle metaforer føre videre en bestemt forståelse av fenomenene som omtales, uten at tilhørerne nødvendigvis er klar over det.

I 5.2.3 skrev jeg om begrepsmetaforen TILTAK SOM BYRDE, hvor Høie uttrykker forståelse for at *innstramminger* og *inngrepene* tiltak fører til situasjoner som gjør innbyggerne nedstemte eller frustrerte, og de negative følelsene blir framstilt som ulike former for tyngde og belastning. Å snakke om følelser som en fysisk kraft er ikke noe nytt, noe for eksempel Kövecses (2010, s. 108) peker på. Disse metaforiske uttrykkene kan regnes for å være konvensjonelle, men likevel kan de ha nyttige retoriske funksjoner. Det at Høie anerkjenner hvordan tiltakene er krevende for mange mennesker, kan i seg selv tenkes å oppleves positivt for tilhørerne – og ifølge Dada et al. kan slik medfølelse retorikk (*emotional appeal*) spille en viktig rolle for å generere fellesskap og solidaritet i befolkningen (2021, s. 10). Selv om konvensjonelle metaforer kanskje virker mindre øyefallende enn mer kreative metaforer, kan de likevel ha viktige diskursive funksjoner.

6.4.2 Holdninger til koronavirus og sykdom

I kapittel 5 identifiserte jeg metaforiske uttrykk med EPIDEMI og VIRUS OG SMITTE som måldomener. I denne delen av oppgaven vil jeg se nærmere på hvilken forståelse av virus, smitte og sykdom som skapes som følge av metaforbruken, og da vil naturligvis måldomenene ovenfor være relevante. I tillegg vil jeg her se nærmere på begrepsmetaforene TILTAK SOM JAKT (se 5.2.2) og PASIENTER SOM PRESS (se 5.6) fordi disse metaforene også kan skape visse holdninger til smitte og sykdom.

6.4.2.1 EPIDEMI SOM KRIG og VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR

I begrepsmetaforen EPIDEMI SOM KRIG (5.3) blir viruset framstilt som en krigførende part med våpen, som de allierte (innbyggerne) må kjempe mot, for eksempel gjennom uttrykket *dugnaden mot koronaviruset*. I den grad man arbeider *mot* fiender i en dugnad, er det kanskje mot ugress eller annet forfall, men i denne dugnaden kjemper deltakerne mot virus og smitte. Dette kommer også mer eksplisitt fram i uttrykkene *kampen mot koronaviruset* (Høie, 3/90) og *vi har aldri vært bedre rustet til å slå ned smitte enn vi er nå* (Høie, 3/36). Når koronaepidemien blir forstått som en krig, blir koronaviruset begrepsliggjort som en krigførende part med våpen, altså som en handlende agens med mål om å skade dem som kjemper imot.

En lignende framstilling ser man også i begrepsmetaforen VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR (se 5.4.3). Å framstille viruset som et dyr (eller i alle fall som noe som kan spre seg) er i grenseland for hva som kan regnes som metaforisk, ettersom virus faktisk blir regnet for å være levende entiteter av enkelte virologer (Taylor og Kidgell, 2021, s. 8). Likevel har ikke virus den formen for selvstendig vilje og bevissthet som blir tillagt dem i disse metaforiske uttrykkene. Viruset og smitten blir forstått som en handlende aktør, med mulighet til og intensjon om å skade, og dermed som noe farlig som vi bør fange eller i alle fall ha kontroll på. I både EPIDEMI SOM KRIG og VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR konstrueres det på sett og vis en aktiv motpart (et dyr eller en fiende) som har mulighet til (og potensielt et ønske om) å forvolde skade på den andre parten (innbyggerne). Løsningen blir da å kjempe mot viruset eller å sperre det inne, slik at det ikke lenger har muligheten til dette.

Metaforer som innebærer en angriper av noe slag, kan også gjøre det lettere for befolkningen å godta inngripende tiltak (Semino, 2021, s. 52). Som undersøkelsen til Thibodeau og Boroditsky (se 1.1) viste, kan folk som blir eksponert for metaforer som framstiller kriminalitet som et vilt dyr (altså som en angriper) være mer tilbøyelige til å slutte opp om strenge straffer og fengsling som løsninger på kriminalitetsproblemet. På tilsvarende vis kan både EPIDEMI SOM KRIG og VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR tenkes å rettferdiggjøre strenge smitteverntiltak, som til og med kan være uforholdsmessige.⁴² Når epidemien blir forstått som en krig, framheves både faren ved økt smittetrykk og at det haster med å få iverksatt tiltak. Det samme kan sies å gjelde når virus og smitte blir forstått som et vilt dyr – i den grad man *kan* kontrollere ville dyr, *bør* man gjøre det, for å unngå at man selv eller andre blir *angrepet*.

Som jeg innvendte i 5.4.3, er det ikke viruset som aktivt beveger seg fra person til person – det blir snarere passivt overført som følge av at vi mennesker beveger oss og kommer i kontakt med hverandre. Dette aspektet ved smitteprosessen skjules, og språkbruken kan slik sett bidra til å redusere følelser av skam og skyld hos dem som blir smittet. Ved flere anledninger har Høie tatt opp det offentlige ordskiftet rundt koronasituasjonen, og blant annet reagert på kritikk rettet mot personer som drar på sosiale sammenkomster eller utenlandsferier (Bjørnestad, 2020). Ved å trekke paralleller til tidligere holdninger til sykdommer som

⁴² Utarbeidelse av smittevernforskrifter krever normalt omfattende konsekvensanalyser, samfunnsøkonomiske analyser og forholdsmessighetsvurderinger (NOU 2021: 6, s. 145).

tuberkulose og aids advarte han om at fordømmelse kan føre til at smitten sprer seg enda mer, fordi smittede ikke tør å teste seg eller oppsøke hjelp slik at smittekjeden brytes.

Bruken av KRIG som kildedomene når vi snakker om sykdom, har som nevnt blitt problematisert av flere (Semino, 2021, s. 51). Selv om man kan hevde at det er forskjell på å kjempe mot å bli smittet av en sykdom, og det å kjempe for å bli frisk av en sykdom man allerede har fått, vil det likevel være problematiske sider ved krigsmetaforer også i koronasituasjonen. Hvis man *kjemper mot* å bli smittet av viruset og likevel blir smittet, vil en logisk følgeslutning være at man ikke kjempet hardt nok – tilsvarende dersom man først *er* smittet og det ender med dødsfall. Risikoen for et alvorlig sykdomsforløp henger som nevnt sammen med faktorer som alder, hvorvidt man har underliggende sykdommer og tilgang på medisinsk behandling⁴³ – altså momenter man ikke nødvendigvis har kontroll over selv. Gjennom krigsmetaforer blir dette aspektet skjult, og slik kan metaforene forsterke følelser av skam og skyld hos smittede. I tillegg kan de oppleves som problematiske for pårørende til koronapasienter som ikke overlever og dermed har «tapt».

6.4.2.2 SMITTE SOM BRANN og BØLGE

Både SMITTE SOM BRANN (se 5.4.1) og SMITTE SOM BØLGE (se 5.4.2) framstiller viruset og smitteprosessen litt annerledes enn i de ovennevnte eksemplene, men fremdeles som noe farlig. Både branner og bølger kan være vanskelige å kontrollere, og de kan forårsake ødeleggelser og uopprettelige skader.

I SMITTE SOM BRANN blir smitten forstått som noe som *blusser opp* ('begynne å brenne kraftig (igjen); flamme opp') (*Bokmålsordboka*, under *blusse opp*). Både Semino (2021, s. 54) og Taylor og Kidgell (2021, s. 8) skriver om brannmetaforer i forbindelse med koronapandemien, men det kan være greit å poengtere at ett av eksemplene i mitt materiale ikke entydig er en brannmetafor. Som vist i 5.4.2 brukes uttrykket sammen med krigsmetaforen – *slå ned smitten der den blusser opp* (Høie, 2/25). Tolkningen av den ene metaforen (krig) påvirker dermed tolkningen av den andre metaforen (brann).

Når smitten forstås som en brann, kan det utydeliggjøre hvem som egentlig har ansvaret for at brannen starter – i mange tilfeller vil en brann starte «av seg selv» og være et resultat av uflaks eller uforsiktighet. Hvis man oppdager et smitteutbrudd i tide, kan man hindre det i å utvikle seg til en stor «brann» som gjør mye skade (og som kanskje må resultere i omfattende

⁴³ Jf. *risikogrupper*, som omtales i 4.2.2.

nasjonale tiltak for å hindre at smitten «sprer seg» til resten av befolkningen). Brannmetaforen kan gi tilhørerne en oppfatning av at det er et kollektivt ansvar å forebygge nye utbrudd, og at dette er et arbeid som må pågå kontinuerlig (Semino, 2021, s. 56). Virkningen kan bli at smittede føler mindre skyld, ved at det ikke blir sett på som kun én enkelt persons ansvar å forebygge smitte. Metaforen understreker også hvordan strategien med smitteverntiltak er todelt – det handler om å forhindre smitte, og om å redusere smittespredning som allerede har funnet sted. Med forebyggende tiltak som røykvarsler, brannslukningsapparat, å la være å dekke til ovner og lignende kan man forhindre at brannen i det hele tatt finner sted.

Smitten blir også forstått som en bølge som slår mot Norge eller deler av Norge. En bølge kan forårsake store skader, og dermed kan bølgemetaforer når vi snakker om koronasmitte bidra til å skape et dramatisk og skremmende bilde av epidemien. Samtidig er en bølge et naturlig forekommende fenomen hvor menneskelig agens har en begrenset rolle (Taylor og Kidgell, 2021, s. 8). Slik sett kan metaforen tenkes å redusere følelser av skyld hos de smittede – smitte blir sett på som en «naturkatastrofe». Selv om man ikke fullt ut kan kontrollere bølger, bør man likevel gjøre det man kan for å begrense skadeomfanget, for eksempel gjennom å bygge demninger og sluser. Dermed kan bølgemetaforen også styrke oppslutningen rundt smitteverntiltakene, for selv om man ikke kan forhindre all smitte, bør man likevel forsøke å redusere den i den grad det er mulig.

6.4.2.3 PASIENTER SOM PRESS og TILTAK SOM JAKT

I 5.6 analyserte jeg begrepsmetaforen PASIENTER SOM PRESS. Taylor og Kidgell (2021, s. 9) skriver at slike metaforiske uttrykk⁴⁴ bør vies mer oppmerksomhet i framtidig forskning, fordi de ikke har vært særlig utbredt i tidligere pandemier. Når pasienter forstås som et fysisk press på helsevesenet, kan det tenkes å føre til økt skam og skyldfølelse hos koronasmittede som trenger hjelp fra helsetjenesten.

Presset som pasientene forårsaker, blir framstilt litt ulikt på detaljplanet i primærkildematerialet. Enten blir sykehuset forstått som en beholder som *fylles opp* av pasientene, og pasientene forårsaker derfor et press utover, eller så blir sykehuset forstått som en form for konstruksjon som er sårbar for et press *nedover*, fordi pasientene legger press oppå konstruksjonen slik at den i verste fall kan bryte sammen. Begge disse eksemplene viser en forståelse av pasientene som et fysisk press som bør fjernes eller i alle fall minskes, fordi

⁴⁴ Taylor og Kidgell trekker fram ulike eksempler på kildedomener, som trykk, kraft og belastning. Den vanligste mottakeren av dette (som de fant i sin undersøkelse) er helsetjenesten (2021, s. 8–9).

det får negative konsekvenser for andre som trenger helsehjelp. Et høyt antall koronasmittede fører til at det blir for mange pasienter som trenger helsehjelp i forhold til de ressurser helsevesenet har tilgjengelig, ikke til at det ikke fysisk er plass til flere mennesker inne i sykehusbygget. De ansatte i helsetjenesten blir dermed også utsatt for et press, i betydningen at arbeidshverdagen deres blir betydelig mer krevende. Slike metaforiske uttrykk kan tenkes å skape en følelse av skam og skyld hos de smittede, for eksempel ved at de føler seg som en byrde for helsevesenet. I frykt for å *belaste* behandlingsskapiteten, kan det tenkes at flere slutter opp om styresmaktenes koronastrategi, noe som vil være positivt. Likevel vil det være lite ønskelig med en tankegang om at man som pasient belaster helsevesenet, all den tid helsevesenet i Norge i hovedsak er skattefinansiert av fellesskapet. Pasientene benytter seg av en helsetjeneste som mange av dem er med på å bidra til finansieringen av.

Koronakommisjonen (se kapittel 2) skriver at det ble oppdaget færre nye krefttilfeller i månedene etter mars 2020 (NOU 2021: 6, s. 327). Dette har sannsynligvis flere forklaringer,⁴⁵ men en mulig medvirkende faktor kan være at terskelen for å oppsøke helsetjenesten ble høyere, i frykt for å belaste helsevesenet unødvendig (NOU 2021: 6, s. 406).

I 5.2.2 skrev jeg om begrepsmetaforen TILTAK SOM JAKT. Mer spesifikt er det *smittesporerne* som «jakter» på personer som *kan* være smittet av viruset, ved å kartlegge folks bevegelser i løpet av et gitt tidsrom. Å måtte forklare til fremmede i detalj om hvor man har vært, og hvem man har vært i kontakt med, kan oppleves som en påkjenning og kanskje føre til skam og skyldfølelse hos enkelte. I dugnaden forventes det at man gir fra seg informasjon som i en normalsituasjon betraktes som en del av privatlivet. Som nevnt har flere gjennom epidemien nektet å oppgi nærkontakter, noe som har blitt omtalt som «usolidarisk» og «egoistisk» (Haugland og Jørgensen, 2021). De dekker til sporene sine og forhindrer smittesporerne i å finne «smitteveien».

Resultatet av «jakten» kan bli karantene eller isolasjon, noe som gjør begrepsmetaforen interessant å se i sammenheng med VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR. At smitten forstås som et dyr eller noe annet levende som er i stand til å bevege seg, gjør det naturlig å tenke at det er viruset som «jaktet på» og som skal «fanges». Gjennom smittesporingen er det derimot vi mennesker som jaktet på og deretter isoleres eller settes i karantene, og dermed på sett og vis «stenges inne».

⁴⁵ Kreftregisteret peker på flere sannsynlige årsaker til nedgangen i antallet krefttilfeller i den første perioden etter nedstengingen: screeningprogrammene stoppet, det kan ha vært vanskeligere å få tilgang til fastleger og spesialister, og folk kan ha vært redde for å bli smittet (NOU 2021: 6, s. 327).

6.5 I hvilken grad er metaforbruken overlagt?

I 3.3 skrev jeg om den kognitive metaforteorien slik den først ble presentert av Lakoff og Johnson (1980). I kognitiv metaforteori blir metaforbruk sett på som en ubevisst handling – vi snakker i metaforer fordi vi tenker i metaforer (Kövecses, 2010, s. x). Likevel har flere metaforforskere påpekt at metaforer også kan brukes med overlegg, med hensikt å overtale og overbevise. Som nevnt i 3.4.2 er det en pågående debatt om hvilken rolle såkalt «deliberate metaphor» spiller (Gibbs, 2015, s. 78–79). Ifølge tilhengere av DMT gjelder dette en bevisst bruk av metaforer som nettopp metaforer mellom avsender og mottaker (Steen, 2017, s. 1). Det handler ikke om hvorvidt metaforene er innovative eller konvensjonelle, for konvensjonelle metaforer kan også brukes med overlegg – men om hvordan metaforer blir brukt som et kommunikasjonsverktøy i seg selv (Steen, 2008a, s. 57). Selv om oppgaven min ikke tar sikte på å vurdere hvilke metaforer hos Høie som er brukt med overlegg og ikke, er debatten om DMT likevel relevant. I Solberg-regjeringen var det Rune Alstadsæter og hans kolleger ved Statsministerens kontor som samordnet kommunikasjonen fra ulike statsråder (Revaa, 2020a). Det faktum at tekstene er utformet som en del av en politisk kommunikasjonsstrategi, gjør det naturlig å regne noen av metaforene som mer eller mindre overlagte. I et intervju med Kommunikasjonsforeningen (se 2.4) fortalte Alstadsæter for eksempel at det var et bevisst valg å ha en avdempet kommunikasjonsstil uten utstrakt bruk av krigsmetaforer, ettersom statsrådene ikke snakket slik til vanlig. TILTAK SOM DUGNAD (se 5.2.1) kan slik være et godt alternativ, fordi det heller kan bidra til å styrke relasjonen mellom Høie og tilhørerne. Som nevnt innledningsvis i oppgaven var det en viktig del av myndighetenes kommunikasjonsstrategi å «skape trygghet, tillit til myndighetene og mobilisere fellesskap» (NOU 2021: 6, s. 177). Både dugnadsmetaforen og den metaforiske framstillingen av tilliten kan regnes for å være i tråd med denne strategien. Samtidig har særlig dugnadsmetaforen vært gjenstand for en del kritikk i befolkningen. Dette kan påvirke den retoriske virkningen til metaforen.

Det er derimot vanskelig å si noe sikkert om hvorvidt tilhørernes oppfatning endres avhengig av om metaforene er brukt med overlegg, slik som motstanderne av DMT også påpeker (Gibbs, 2015, s. 86). Som nevnt er likevel ikke hensikten med denne oppgaven å vurdere hvilke momenter i språkbruken som er brukt med hensikt, og hvilke som ikke er det. Jeg har isteden forsøkt å være kritisk⁴⁶ til metaforene som brukes i primærkildematerialet, uten å

⁴⁶ Som nevnt i 1.1.1 vil ikke det å være *kritisk* bety at jeg utelukkende fokuserer på negative sider ved språkbruken hos Høie.

påstå å vite med sikkerhet hva som er motivene bak språkbruken, eller hvorvidt den er overlagt.

6.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg brukt kritiske og retoriske tilnærminger for å analysere tekstene i primærkildematerialet på et mer kritisk og overordnet nivå. Kapittel 5 handlet om metaforene, mens jeg i kapittel 6 også har kommentert den retoriske situasjonen som ligger til grunn for tekstene. Den overordnede retoriske situasjonen er i stor grad sentrert rundt befolkningens behov for kunnskap om hva koronakrisen innebærer, og hva situasjonen kommer til å kreve av dem – og dette varierer til en viss grad etter hvordan smittebildet ser ut i konteksten til den enkelte teksten.

I forbindelse med de retoriske perspektivene har jeg diskutert hvordan Høies bruk av anaforer og epiforer bidrar til å forsterke viktige poeng i tekstene – for eksempel åpenhet rundt graden av usikkerhet, som også har vært et uttalt mål med kommunikasjonen (se 1.1.1). Høies bruk av pronomen og possessiv har også viktige retoriske funksjoner. Vekslingen mellom inklusivt og eksklusivt *vi* utydeliggjør skillet mellom tilhørerne som får presentert smitteverntiltak, og politikerne som innfører dem. Gjennom bruken av pronomenene *vi* og *de* skaper Høie et skille mellom han selv og tilhørerne i én gruppe, og personer som er kritiske til myndighetenes strategi i en annen.

Metaforenes diskursive funksjoner har blitt analysert og forklart nærmere. Jeg har forsøkt å forklare hvordan de ulike metaforene kan sies å framstille det norske samfunnet på forskjellig vis, og hvordan de kan tenkes å skape legitimitet for myndighetenes koronastrategi. Jeg har også diskutert hva slags forståelser av smitte og sykdom metaforene kan skape. I neste kapittel skal jeg diskutere språkbruken mer overordnet, og forsøke å gi et avsluttende svar på oppgavens problemstilling.

7 Avslutning

7.1 Kort om kapittelet

I dette kapittelet vil jeg forsøke å gi et avsluttende svar på problemstillingen som jeg presenterte i innledningen, ved å diskutere hovedfunn fra analysene i kapittel 5 og 6. Til sist skal jeg kommentere oppgavens begrensninger og plassering i fagfeltet, før jeg runder av kapittelet med en kort konklusjon.

7.2 Sentrale trekk ved metaforene

Kapittel 5 tok for seg identifiserte metaforiske uttrykk og foreslo mulige begrepsmetaforer for disse. Som nevnt gir ikke figuren i 5.1 noen fullstendig oversikt over alle mulige begrepsmetaforer i primærkildematerialet, men snarere et utvalg basert på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Det finnes flere interessante trekk ved de metaforiske uttrykkene og begrepsmetaforene som er presentert og analysert.

I oppgaven har jeg funnet flere av de samme metaforene som pekes på i tidligere forskning på metaforbruk i forbindelse med koronapandemien. For eksempel har innrammingseffekten ved krigsmetaforer og brannmetaforer blitt sammenlignet hos Semino (2021), og Taylor og Kidgell (2021) skriver om SMITTE SOM BØLGE og BRANN, PASIENTER SOM PRESS og ulike varianter av VIRUS SOM LEVENDE ENTITET. TILTAK SOM DUGNAD er blitt problematisert og kritisert i norske medier (Aaneland, 2021; Stalsberg, 2020) og hos Kjeldsen (2021), men skiller seg ut fra den internasjonale forskningen på området. Det er kanskje ikke så uventet, ettersom dugnaden blir sett på som et typisk norsk fenomen av mange. Hos Dada et al. (2021) trekkes det likevel fram eksempler på retorikk fra statsledere som appellerer til befolkningens følelse av plikt og ansvar, og empatiske utsagn som viser medfølelse for innbyggerne (særlig sårbare grupper i samfunnet) (Dada et al., 2021, s. 7–8). I denne oppgaven kommer dette til uttrykk gjennom blant annet TILTAK SOM DUGNAD og TILTAK SOM BYRDE.

I flere av eksemplene interagerer metaforikk og metonymi med hverandre. Dette samspillet ble kommentert i 5.2.3 (TILTAK SOM BYRDE), 5.5 (TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT) og 5.6 (PASIENTER SOM PRESS). I tillegg er det flere eksempler på samspill mellom ulike begrepsmetaforer – som TILTAK SOM DUGNAD (5.2.1) og EPIDEMI SOM KRIG (5.3), hvor dugnaden har fått en fiende i form av koronaviruset. I SMITTE SOM BRANN (5.4.1) finner vi

også et eksempel på en vridning mot krigsmetaforen, slik at tolkningen av den ene metaforen (brann) påvirker tolkningen av den andre metaforen (krig). Noe lignende ser vi i TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT – tilliten blir framstilt som en kraftkilde i krigen mot koronaviruset, men også som personifisering i form av et menneske med kraft som sørger for at samfunnet holdes åpent (se 5.5).

VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR (5.4.3) og TILTAK SOM JAKT (5.2.2) er interessante å se i sammenheng med hverandre, på grunn av måten de rammer inn selve smitteprosessen på. Resultatet av «jakten» som smittesporer utfører, er at enkelte personer «fanges» i form av karantene eller isolasjon. I VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR er det viruset i seg selv som skal fanges eller kontrolleres, mens i TILTAK SOM JAKT er det mennesker som enten *er* bekreftet smittet og har viruset i kroppen, eller som *kan* være smittet, som jaktes på og settes i karantene eller isolasjon (og dermed «fanges»).

Et annet viktig funn er at flere av kildedomenene i oppgaven er relativt vanlige eller «nøytrale»,⁴⁷ i alle fall i den forstand at de ofte blir brukt i flere forskjellige diskurser. For eksempel er det å forstå fenomener i verden i form av kraftdomenet og beholderdomenet ganske vanlig, og gjøres gjerne for å få en bedre forståelse av måldomenet. I den forbindelse er det også verdt å nevne at flere av begrepsmetaforene kan regnes som relativt konvensjonelle, som TILTAK SOM BYRDE og MYNDIGHETER SOM PERSONER MED HENDER. Det betyr ikke at de er uinteressante for analysen – konvensjonelle metaforer er også viktige og kan forme vår forståelse av verden rundt oss (Goatly, 2007, s. 28).

7.3 Stilmarkørens retoriske funksjoner

Som et supplement til den retoriske analysen trakk jeg inn stilmarkørene gjentakelse og pronomen og possessiv, i henholdsvis i 6.2.2 og 6.3. På et generelt plan er gjentakelser et vanlig retorisk grep i politiske taler, og intensjonen er gjerne at momentene som blir gjentatt, skal være særlig saliente i teksten og «feste seg» hos tilhøreren. Etter mitt syn er anaforene og epiforene tett knyttet til den retoriske situasjonen i tekstene. I «Norge er annerledeslandet» (se vedlegg 3) gjentar for eksempel Høie at den norske strategien fungerer *så langt*, og at *hvis vi* fortsetter med å følge tiltakene, vil Norge fortsette å være et «annerledesland». Det at fremtiden er uviss og avhengig av befolkningens innsats, er en sentral del av den retoriske

⁴⁷ Som nevnt i 6.4.1.3 er det vanskelig å betrakte metaforisk språkbruk generelt som nøytral, derfor har jeg satt ordet i hermetegn.

situasjonen i teksten, noe bruken av gjentakelser forsterker. I «Er det så farlig, da?» (se vedlegg 4) framhever Høie hva det vil bety å la smitten spre seg i samfunnet, gjennom å gjenta de negative konsekvensene det vil få, i tråd med den retoriske situasjonen. De fleste gjentakelsene har form som trepunktstaster, noe som skaper en rytmisk effekt. Den viktigste retoriske funksjonen til anaforene og epiforene kan dermed sies å være at de forsterker de mest framtrepende delene av budskapet i den aktuelle teksten.

Vandringen mellom inklusivt og eksklusivt *vi* kan utydeliggjøre maktforholdet mellom Høie (og resten av styresmaktene) og tilhørerne, og framstille smitteverntiltakene som noe tilhørerne og myndighetene har bestemt sammen. Samtidig kan bruken av *vi* bygge opp under følelsen av samhold og fellesskap – alle er i «samme båt». På den annen side bruker Høie konsekvent pronomenet *de* når han omtaler personer som stiller seg spørrende til hvorvidt myndighetenes koronastrategi er den mest hensiktsmessige, og *vi* om seg selv og tilhørerne. Å konstruere to grupper på denne måten, hvor *de* ikke inkluderer tilhørerne, kan tolkes som en form for «oss mot dem»-retorikk, som igjen kan føre til splittelse og mistenksomhet. Samtidig er det en rekke språklige valg Høie *ikke* tar – for eksempel ber han ikke tilhørerne om å ikke høre på kritikken og «protestene», noe som ville vært å legge kommunikasjonen på en mer anklagende og konfronterende linje. Det er likevel interessant å merke seg motsetningen mellom den inkluderende metaforbruken om tillit og dugnad, og vekslingen mellom *vi* og *de*.

7.4 Hva slags syn på samfunn og sykdom tar metaforene sikte på å skape i folket?

I hovedsak vil jeg hevde at de ulike begrepsmetaforene bidrar til å skape en forståelse av det norske samfunnet som et slags spleiselag, tuftet på fellesskap og solidaritet mellom innbyggerne. Gjennom bruken av TILTAK SOM DUGNAD og TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT kan man hevde at befolkningens følelse av fellesskap og solidaritet forsterkes, og at Høie appellerer til en felles nasjonal identitet. Tilliten blir løftet fram som en nøkkelegenskap hos befolkningen og som en viktig årsak til at Norge håndterer epidemien godt i et globalt perspektiv, noe som kan tenkes å bidra til å skape legitimitet for smitteverntiltakene – og til å sette Norge i en positiv særstilling. Som jeg skrev i 1.1, kan metaforer ha utilsiktede effekter dersom de oppdages, påpekes og kritiseres – TILTAK SOM DUGNAD har blitt kritisert for å skjule hvordan konsekvensene av smitteverntiltakene har rammet befolkningen ulikt, noe som kan påvirke den retoriske effekten til metaforen.

Et viktig skille gjelder hvilken grad av menneskelig agens metaforene impliserer. VIRUS OG SMITTE SOM ET VILT DYR (5.4.3) framstiller viruset som en handlende agens og en konstruert motpart, som aktivt går inn for å skade (smitte) andre. EPIDEMI SOM KRIG (5.3) framstiller også viruset som en handlende agens – og enda viktigere, som en krigførende part med våpen. Begge disse begrepsmetaforene framhever det farlige aspektet ved koronaviruset og kan dermed gjøre tilhørerne mer tilbøyelige til å akseptere inngripende tiltak. SMITTE SOM BRANN (5.4.1) og SMITTE SOM BØLGE (5.4.2) innebærer derimot ikke en angriper på samme måte. Bølger er naturkatastrofer som mennesker har lite kontroll over, og branner kan ses på som noe alle mennesker har et kollektivt ansvar for kontinuerlig å forebygge (Semino, 2021, s. 56). Branner og bølger er likevel farlige og kan forme et dramatisk bilde av sykdommen og epidemien.

I 5.6 presenterte jeg begrepsmetaforen PASIENTER SOM PRESS. Her blir pasienter som trenger helsehjelp forstått som et fysisk press på helsevesenet, noe som kan føre til økt skam og skyldfølelse hos smittede personer, fordi de blir framstilt som ulike former for belastning på livsviktige institusjoner. Slike metaforiske uttrykk kan skape legitimitet for inngripende tiltak, dersom man har som utgangspunkt at innbyggere følger smitteverntiltak for å unngå å skape press på sykehusene. Innbyggerne blir ansvarliggjort, og det kan tenkes å ha en motiverende effekt på tilhørerne. Samtidig er det lite ønskelig at tilhørerne skal føle seg som en byrde for fellesskapet dersom de blir syke, og det skaper trolig ikke den samme følelsen av samhold og solidaritet som for eksempel dugnadsmetaforen legger opp til.

7.5 Forbehold og videre forskning

Tekstene som utgjør primærkildematerialet i denne oppgaven, begrenser seg til perioden mars 2020 til oktober 2020. Med unntak av den første teksten er innleggene hentet fra pressekonferanser om koronasituasjonen. Tekstene er viktige kilder når man skal studere språkbruken på høyere politiske nivåer i Norge, men samtidig vil det faktum at taleskrivere og gjennomtenkte kommunikasjonsstrategier står bak tekstene, naturligvis prege resultatene. Tekstene kan ikke tolkes som rene uttrykk for Bent Høies språkbruk, og funnene er ikke generaliserbare – men dette har heller ikke vært oppgavens ambisjon, som påpekt innledningsvis. Som jeg også innvender i 4.4, er denne typen kvalitative analyser med nærlesinger forholdsvis selektiv og subjektiv, noe som også påvirker resultatene. Analysene i denne oppgaven bør derfor betraktes som innledende undersøkelser av hvordan metaforer og

andre stilmarkører *kan* brukes i den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien, og den kan fungere som utgangspunkt for nærmere studier av språkbruk i denne diskursen. Et konkret eksempel, som også Taylor og Kidgell (2021, s. 9) mener at behøver mer oppmerksomhet i framtidig forskning, er metaforiske uttrykk som framstiller pasienter som et fysisk press på helsevesenet.

Måten metaforer rammer inn koronapandemien på, har allerede blitt viet betydelig oppmerksomhet i både akademisk og offentlig debatt (Taylor og Kidgell, 2021, s. 1). I oppgaven min har jeg valgt en kvalitativ tilnærming til analysen, hvor primærkildematerialet består av relativt få tekster som jeg har gjort nærlesinger av. En mer kvantitativ analyse med et større korpus hadde vært interessant å gjennomføre, for å se om man kan finne lignende resultater med andre metoder. Det kunne også vært interessant å analysere tekster skrevet av andre aktører enn politikere, som privatpersoner og journalister. Man kunne også gjort en mer komparativ analyse der man sammenligner metaforer hos norske politikere med metaforer brukt av statsledere i andre land – dette er ikke minst interessant sett i lys av norske myndigheters kommunikasjonsstrategi med en avdempet og lite krigsmetafororientert retorikk (se 2.6, 5.3 og 6.5). Til sist kunne det vært spennende å undersøke hvordan metaforene utvikler seg gjennom epidemien, og for eksempel se om bruken av TILTAK SOM DUGNAD endres som følge av kritikk fra medier og privatpersoner.

7.6 Konklusjon

Oppgaven har vist hvilken rolle metaforer og et utvalg stilistiske trekk kan spille i den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien, med helse- og omsorgsminister Bent Høie som avsender av alle tekstene. Man kan finne metaforiske uttrykk i alle tekstene i primærkildematerialet, og i oppgaven min har jeg forsøkt å formulere hvilken forståelse av fenomenene som kommer til uttrykk gjennom metaforene, og diskutert hvilke diskursive funksjoner de har i tekstene. Flere av metaforene framstiller det norske samfunnet som et samfunn i en positiv særstilling, der innbyggerne stoler på hverandre og på myndighetene, og smitteverntiltakene blir framstilt som en dugnad som alle bør ta del i. Metaforene framstiller sykdom og smitte på forskjellig vis – som en handlende agens som aktivt går inn for å skade (smitte) andre, eller som naturkatastrofer som vi har lite kontroll over. Felles for flere av begrepsmetaforene er likevel at de kan tenkes å skape et dramatisk bilde av sykdommen, og slik sett føre til økt frykt i befolkningen – som i sin tur kan gjøre befolkningen mer tilbøyelig

til å akseptere inngripende tiltak. Noen av metaforene er egnet til å plassere skylden for smitten hos den smittede selv – for eksempel ved EPIDEMI SOM KRIG, hvor en følgeslutning blir at man ikke har *kjempet* godt nok dersom man blir smittet.

Retorikk må samspille med situasjonen dersom den skal fungere. Som jeg har vist i oppgaven, utgjør de retoriske vilkårene flere begrensninger som det er utfordrende å håndtere – særlig knyttet til balansen mellom å skulle understreke epidemiens alvor og samtidig unngå panikk i befolkningen. Bruken av gjentakelser og pronomener og possessiv bidrar i høy grad til å forsterke budskapene i den enkelte tekst. Vekslingen mellom *vi* og *de* kan likevel motvirke en del av den forenende og solidariske appellen som særlig TILTAK SOM DUGNAD og TILLIT SOM MENNESKE MED KRAFT legger opp til. Koronapandemien har satt myndigheters krisekommunikasjon i søkelyset, og virkningsfulle metaforer og stilmarkører kan skape oppslutning rundt inngripende smitteverntiltak, bevare tilliten til styresmaktene og styrke fellesskapet.

Litteratur

- Aaneland, H. (2021, 9. februar). – Dugnad i koronaens tid er makt i praksis. *Sykepleien*.
Hentet fra <https://sykepleien.no/meninger/innspill/2021/02/dugnad-i-koronaens-tid-er-makt-i-praksis> (lest 05.05.22).
- Askeland, N. og Agdestein, M. W. (2019). *Metaforer – hva, hvor og hvorfor?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Askeland, N. og Agdestein, M. W. (Programledere). (2021, 18. mai). Metaforer i koronatiden. [Audio podkast episode]. I *Metaforprat*. Universitetet i Sørøst-Norge.
<https://www.usn.no/nyhetsarkiv/hvordan-ble-dugnad-og-fjelltur-en-del-av-pandemispraket>
- Baisotti, V. (2021, 1. juni). FHI: Koronaepidemien vil mer eller mindre forsvinne i sommer. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/vestland/fhi -koronaepidemien-vil-mer-eller-mindre-forsvinne-fra-norge-sommeren-2021-1.15517675> (lest 05.05.22).
- Bergmann, L. (2020, 31. mars). 11 råd til krisekommunikasjon. *Kommunikasjonsforeningen*.
Hentet fra <https://www.kommunikasjon.no/pr-prat/11-rad-til-krisekommunikasjon> (lest 05.05.22).
- Bjørnstad, S. (2020, 3. august). Høie advarer mot koronaskam: – Du skal ikke skamme deg, du skal teste deg. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/Ad6BEj/hoeie-advarer-mot-koronaskam-du-skal-ikke-skamme-deg-du-skal-teste-deg> (lest 05.05.22).
- Bredahl, A. (2018). «Den endeløse strømmen». *Ein kritisk analyse av metaforar i ein politisk diskurs om innvandring*. (Mastergradsoppgave). Universitetet i Bergen. Hentet fra <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/18279>
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2005). *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor*. New York: Palgrave Macmillan.

- Chen, J. M. (2006). First Person Plural. *Minnesota Legal Studies Research Paper No. 06-30*. Hentet fra https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=916018
- Dada, S., Ashworth, H. C., Bewa, M. J. og Dhatt, R. (2021). Words matter: political and gender analysis of speeches made by heads of government during the COVID-19 pandemic. *BMJ Global Health*, 6(1), e003910. Hentet fra <https://gh.bmj.com/content/6/1/e003910>
- Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. (2022). *Det Norske Akademis ordbok*. Hentet fra <https://naob.no/> (Lest 05.05.22).
- De Smedt, K. (2020). Smittsomme koronaord. *Oslo Studies in Language*, 11 (2), 59–73. <https://doi.org/10.5617/osla.8488>
- Eika, L. og Eika, T. (2011). På jakt etter folk flest – og hva betyr SSBs siste prognoser for dem? *Samfunnsøkonomen*, 4, 10–16.
- Ellingsen, Ø., Vestly, A. S. og Tveit, J. B. N. (2021, 30. august). Kven er «vanlege folk» og «folk flest»? *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/rogaland/politikarar-pratar-om- vanlege-folk -og- folk-flest -men-kven-er-dei -1.15626325> (lest 05.05.22).
- Evans, V. og Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Faarlund, J. T., Lie, S. og Vannebo, K. I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Folkehelseinstituttet. (2022, 7. februar). Fakta om koronaviruset og SARS-CoV-2 og sykdommen covid-19. Hentet fra <https://www.fhi.no/nettpub/coronavirus/fakta/fakta-om-koronavirus-coronavirus-2019-ncov/?term=&h=1> (Lest 21.04.22).
- Gibbs, R. W. (2015). Do pragmatic signals affect conventional metaphor understanding? A failed test of deliberate metaphor theory. *Journal of Pragmatics*, 90, 77–87. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2015.05.021>
- Goatly, A. (2007). *Washing the Brain: Metaphor and Hidden Ideology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- Golden, A. (2005). *Å gripe poenget: forståelse av metaforiske uttrykk fra lærebøker i samfunnskunnskap hos minoritets elever i ungdomsskolen* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Oslo.
- Goossens, L. (2009). Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. I Dirven, R., Pörings, R. (red.), *Cognitive Linguistics Research: Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. (s. 349–378). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haugland, M. og Jørgensen, G. (2021, 30. mars). Flere bryter karanteneregler og nekter å oppgi nærkontakter: – Usolidarisk og egoistisk. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/rogaland/flere-bryter-karanteneregler-og-nekter-a-oppgi-naerkontakter-1.15439052> (lest 05.05.22).
- Hotvedt, S. K. (2021, 12. februar). Trump skal ha vore sjukare enn han ville innrømme. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/urix/legane-skal-ha-vurdert-a-leggje-trump-i-respirator-1.15370684> (lest 05.05.22).
- Høie, B. (2020a). Innkalling til dugnad. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/taler-og-innlegg/minister/taler-av-helse-og-omsorgsminister-bent-/2020/innkalling-til-dugnad/id2693216/> (Lest 20.04.22).
- Høie, B. (2020b). Takk til ungdommen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/taler-og-innlegg/minister/taler-av-helse-og-omsorgsminister-bent-/2020/takk-til-ungdommen/id2700424/> (Lest 26.04.22).
- Høigård, A. (1978). *Språkbruken i partiprogrammer. En analyse av Høyres og Arbeiderpartiets arbeidsprogrammer for perioden 1973–77*. Oslo: Novus forlag.
- Johannessen, T. (2020, 25. juni). Hvem har økt risiko for covid-19? *Norsk Helseinformatikk*. Hentet fra <https://nhi.no/for-helsepersonell/fra-vitenskapen/hvem-har-okt-risiko-for-covid-19/> (lest 05.05.22).
- Kinn, T. (2005). Plays of we-hood. What do we mean by we? *Akademisk Prosa*, 3, 129–142.
- Kjeldsen, J. E. (2015). *Retorikk i vår tid – en innføring i moderne retorisk teori*. (8. opplag). Oslo: Scandinavian Academic Press.

- Kjeldsen, J. E. (2021, 26. mars). Dagen derpå for Korona-dugnad. *Blogg – Pandemi og retorikk*. Hentet fra <https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/retorikk-om-pandemi/blog/Korona.dugnad.html> (Lest 27.04.22).
- Kristensen, M. og Wernersen, C. (2020, 3. oktober). Slik har det gått med statslederne som fikk korona. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/urix/slik-har-det-gatt-det-med-statslederne-som-fikk-korona-1.15185364> (lest 05.05.22).
- Kvam, M. (2021, 3. februar). *Hva er en pandemi*. Norsk Helseinformatikk. Hentet fra <https://nhi.no/sykdommer/infeksjoner/diverse/hva-er-en-pandemi/> (Lest 05.05.22).
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor. A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Lagerholm, P. (2008). *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lakoff, G. og Johnson, M. (2003 [1980]). *Metaphors We Live By*. (2. utg.) Chicago/London: University of Chicago Press.
- Machin, D. og Mayr, A. (2012). *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. London: SAGE Publications Ltd.
- Mannsåker, H. (2017). *Schizofrene symptom og splitta sinn. Kritiske metonymi- og metaforanalyser av fagtermer knytte til diagnosen schizofreni i skandinaviske lærebøker i psykiatri* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Bergen.
- Meisingset, S. (2022, 26. april). Koronakommisjonen gir både ris og ros: Mener Solberg-regjeringen detaljstyrte for mye av krisehåndteringen. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/politikk/korona/helse/erna-solberg/koronakommisjonen-gir-bade-ris-og-ros-mener-solberg-regjeringen-detaljstyrte-for-mye-av-krisehandteringen/2-1-1207078> (lest 05.05.22).
- NOU 2021: 6. (2021). *Myndighetenes håndtering av koronapandemien. Rapport fra Koronakommisjonen*. Statsministerens kontor. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2021-6/id2844388/>
- Olsen, T., Aas, O. I., Valderhaug, R. og Ruud, S. (2021, 9. april). Solberg får bot på 20.000: – Alle er like for loven, men ikke alle er like. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/Ln724P/solberg-faar-bot-paa-20000-alle-er-like-for-loven-men-ikke-alle-er-like> (lest 05.05.22).

- Panzeri, F., Di Paola, S. og Domaneschi, F. (2021). Does the COVID-19 war metaphor influence reasoning? *PLoS ONE*, 16(4), Artikkel e0250651.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0250651>
- Paust, T. (2021, 10. desember). Professor: – Ville ikke overrasket meg om man i framtiden sier at pandemien tok slutt i 2021. *Nettavisen*. Hentet fra
<https://www.nettavisen.no/nyheter/professor-ville-ikke-overrasket-meg-om-man-i-framtiden-sier-at-pandemien-tok-slutt-i-2021/s/12-95-3424217439> (lest 05.05.22).
- Pragglejaz Group. (2007). *MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse*. *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39.
- Revaa, M. S. (2020a, 29. mai). Lær av Ernas nærmeste. *Kommunikasjonsforeningen*. Hentet fra <https://www.kommunikasjon.no/fagstoff/nyheter/laer-av-ernas-naermeste> (lest 05.05.22).
- Revaa, M. S. (2020b, 3. juni). Myndighetenes koronakommunikasjon sett med en retorikers blikk. *Kommunikasjonsforeningen*. Hentet fra
<https://www.kommunikasjon.no/fagstoff/nyheter/myndighetenes-krisekommunikasjon-sett-med-en-retorikers-blikk> (lest 05.05.22).
- Schnepf, J. og Christmann, U. (2022). «It’s a war! It’s a battle! It’s a fight!»: Do militaristic metaphors increase people’s threat perceptions and support for COVID-19 policies? *International Journal of Psychology*, 57(1), 107–126.
<https://doi.org/10.1002/ijop.12797>
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. New York: Cambridge University Press.
- Semino, E. (2021). “Not Soldiers but Fire-fighters” – Metaphors and Covid-19. *Health Communication*, 36(1), 50–58.
- Sennett, R. (1992). *Intimitetstyranniet* (E. Tjønneland, Overs.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. (Opprinnelig utgitt i 1977).
- Sfrintzeris Y. (2020, 11. mars). WHO: Erklærer Covid-19 en pandemi. *Verdens Gang*,
<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/na7BWQ/who-erklarer-covid-19-en-pandemi>
 (lest 05.05.22).
- Sjøli, H. P. (2018, 7. mai). Å hildrande dugnad! *Verdens Gang*. Hentet fra
<https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/P3z37R/aa-hildrande-dugnad> (lest 05.05.22).

- Sonstad, K. (Programleder). (2020, 3. juli). Språkteigen: Metaforer i koronatid. I *Språksnakk*. NRK Radio. https://radio.nrk.no/podkast/spraakteigen/sesong/202007/1_9b4e1e5e-55e6-46f4-8e1e-5e55e666f49b
- Spurkland, K. (2020, 3. juni). Slik kan politiet håndheve smittevernreglene under koronakrisen. *Juridika*. Hentet fra <https://juridika.no/innsikt/slik-kan-politiet-handheve-smittevernreglene-under-koronakrisen> (lest 05.05.22).
- Språkrådet. (2018a, 31. august). Kroppsforankring. Hentet fra <http://termwiki.sprakradet.no/wiki/Kroppsforankring>
- Språkrådet. (2018b, 31. august). Kobling. Hentet fra <http://termwiki.sprakradet.no/wiki/Kobling>
- Språkrådet. (2021, 3. august). *Epidemi og pandemi*. Hentet fra <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt-ord/epidemi-og-pandemi/> (lest 05.05.22).
- Stalsberg, L. (2020, 29. desember). Året det var så bakglatt. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2020/12/29/aret-det-var-sa-bakglatt/> (lest 05.05.22).
- Statsministerens kontor. (2020a, 25. juni). Åpning for reiser mellom Norge og Europa. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/pressemeldinger/2020/apning-for-reiser-mellom-norge-og-europa/id2721165/> (lest 05.05.22).
- Statsministerens kontor. (2020b, 10. september). Regjeringen vurderer innstramminger. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/pressemeldinger/2020/regjeringen-vurderer-innstramminger/id2741067/> (lest 05.05.22).
- Statsministerens kontor. (2020c, 26. oktober). Nye nasjonale innstramminger. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/pressemeldinger/2020/nye-nasjonale-innstramminger/id2776995/> (lest 05.05.22).
- Steen, G. (2008a). When is Metaphor Deliberate. *Selected Papers from the*, 43–63.
- Steen, G. (2008b). The Paradox of Metaphor: Why We Need a Three-Dimensional Model of Metaphor. *Metaphor and symbol*, 23(4), 213–241.

- Steen, G. (2017). Deliberate Metaphor Theory: Basic assumptions, main tenets, urgent issues. *Intercultural Pragmatics*, 14(1), 1–24. <https://doi.org/10.1515/ip-2017-0001>
- Stortinget. (u. å.). *Biografi: Høie, Bent*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representant/?perid=BENH> (Lest 26.04.22).
- Svendsen, B. (2020, 13. april). Koronakrisen: – Derfor er Norge bedre rustet enn de fleste andre til å holde hjulene i gang. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/okonomi/koronakrisen-derfor-er-norge-bedre-rustet-enn-de-fleste-andre-til-a-holde-hjulene-i-gang/s/12-95-3423952829> (lest 05.05.22).
- Taylor, C. og Kidgell, J. (2021). Flu-like pandemics and metaphor pre-covid: A corpus investigation. *Discourse, Context & Media*, 41, 100503.
- Thibodeau, P. H og Boroditsky, L. Metaphors We Think With. The Role of Metaphor in Reasoning. *PLoS ONE*, 6(2), Artikkel e16782. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0016782>
- Universitetet i Bergen/Språkrådet red. (2022). *Bokmålsordboka*. Hentet fra <https://ordbokene.no/bm> (Lest 05.05.22).
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06>
- Walmsness, T. og Vestly, A. S. (2021, 1. november). Første dag i ny jobb for Bent Høie. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no/rogaland/bent-hoie-ferdig-som-politiker--har-sin-forste-dag-som-statsforvaltar-i-rogaland-1.15712711> (lest 05.05.22).

Vedlegg

VEDLEGG 1: Analysetekst 1

1 **Innkalling til dugnad**

2 Vi tar grep for å hindre smittespredning og sørge for at alvorlig syke får helsehjelp. Men hele
3 samfunnet må delta i dugnaden mot koronaviruset. Hver og en av oss har en viktig oppgave.

4 Vi er gode på dugnad i Norge. Mange av oss har vært med på jobben som nabolaget og
5 idrettslaget gjør i fellesskap hver vår og hver høst. Før dugnaden planlegger vi de store
6 arbeidsoppgavene. Men det dukker alltid opp nye oppgaver underveis, som vi først ser når vi
7 er i gang med jobben. Nå trenger vi en dugnad i det norske samfunnet. I helsesektoren tar vi
8 grepene som trengs for å hindre smittespredning og sørge for at alvorlig syke får helsehjelpen
9 de trenger. Men det er ikke bare i helsesektoren vi har en viktig jobb å gjøre i tiden som
10 kommer. Alle sektorer må bidra i dugnaden. Noen av oppgavene vi skal ta fatt på har vi
11 kartlagt og planlagt. Noen kommer til å dukke opp underveis. Det er bare å brette opp ermene.

12 **Øker behandlingsskapiteten**

13 Det er to måneder siden det kinesiske smitteverninstituttet meldte om et nytt virus som
14 forårsaket alvorlig lungebetennelse. 30. januar erklærte Verdens helseorganisasjon en global
15 folkehelsekrise. Da hadde norske helsemyndigheter overvåket utviklingen nøye og startet
16 forberedelsene til det som kunne komme.

17 Helsemyndighetene har bedt sykehus og kommuner kartlegge kapasitet og utstyr, samt sjekke
18 at planene for smittevern er på plass.

19 Kartleggingen viser at tilstrekkelig smittevernutstyr kan bli en utfordring på sikt, fordi
20 etterspørselen er stor i hele verden. Vi har derfor tatt kontakt med næringslivet for å
21 undersøke om det er mulig å starte norsk produksjon av utstyr det kan bli mangel på.
22 Tilbakemeldingene har vært positive. Det er mulig at norske bedrifter kan produsere
23 smittevernutstyr.

24 Kartleggingen viser at sykehusene i utgangspunktet har god kapasitet til å behandle alvorlig
25 syke. I dag har vi opp mot 450 intensivplasser i daglig bruk. Hvis mange blir smittet, får flere
26 behov for sykehusbehandling. Vi skalerer derfor opp kapasiteten med 200 ekstra plasser i en
27 beredskapssituasjon. I en kritisk situasjon kan vi ha opp mot 1400 intensivplasser totalt.

28 Hvis presset på sykehusene blir stort, vil vi utsette planlagt behandling for å gi pasienter som
29 er kritisk syke helsehjelpen de trenger. Influensavirus tar liv hvert eneste år. Vi kommer til å
30 oppleve dødsfall som en følge av koronaviruset også. Men vi jobber for å forhindre dødsfall
31 som en følge av at vi ikke klarer å gi god helsehjelp.

32 **Forhindrer smittespredning**

33 Det er kommunene som har ansvaret for behandling og oppfølging av dem som ikke trenger
34 sykehusbehandling. Fastlegene har en nøkkelrolle, både når det handler om å gi helsehjelp og
35 gi råd til pasienter i risikogruppene. Eldre på sykehjem og eldre i hjemmetjenesten vil ha
36 behov for tett og god oppfølging. De med kroniske lidelser og flere diagnoser vil være sårbare
37 for koronasmitte.

38 Kommunene har også ansvaret for å spore opp smitte og hindre spredning. Dersom det er
39 nødvendig, kan kommunen pålegge innbyggere karantene, stenge institusjoner eller avlyse
40 arrangementer.

41 **Gir nye råd**

42 De fleste norske smittede har blitt smittet i utlandet, eller av noen som har vært i utlandet.
43 Men nå har vi fått tilfeller i Norge der vi ikke greier å finne ut hvor smitten kommer fra.

44 Da er vi i en ny fase der vi må ta nye grep for å forhindre at smitten sprer seg raskt blant folk.

45 Helsemyndighetene anbefaler nå at arrangementer med seteplassering hvor 500 eller flere er
46 samlet, blir avlyst eller flyttet.

47 Skoler og universiteter blir bedt om å unngå store samlinger og vurdere stenging av store
48 kantiner.

49 Arbeidsgivere blir oppfordret til å innføre hjemmekontor eller økt bruk av fleksitid for å
50 forhindre at mange folk på vei til jobb blir stående tett sammen på busser, t-baner eller tog.

51 Kollektivselskaper blir oppfordret til å sette i gang ekstra rengjøring av t-banetrokker, busser
52 og trikker på områder mange mennesker tar på.

53 Helsemyndighetene oppfordrer også til ekstra rengjøring på områder med stor
54 publikumstrafikk.

55 **Tiltak når de trengs**

56 Noen spør hvorfor vi ikke har satt i verk strengere regler og mer inngripende tiltak før nå.
57 Svaret er at vi må sette inn de strenge tiltakene når de trengs, ikke lenge før. Hvis vi setter inn
58 strenge tiltak før det er nødvendig, risikerer vi at befolkningen ikke ser at de er nødvendige,
59 og ikke respekterer dem. Det kan være fristende å komme med strenge råd og tiltak for å virke
60 handlekraftig. Eller det kan være fristende å komme med milde råd og lite inngripende tiltak
61 for å gjøre hverdagslivet minst mulig krevende for befolkning og næringsliv. Begge deler vil
62 være feil. Det er viktig at tiltakene kommer når de trengs, og at de er basert på råd fra
63 helsemyndighetene.

64 **Alle trengs i dugnaden**

65 Vi hadde planer for å håndtere pandemier lenge før koronaviruset oppsto. Vi har lagt planer
66 for de konkrete utfordringene vi står overfor nå. Men uansett hvor mye og hvor godt vi
67 planlegger, vil vi ikke greie å forutse alle problemer. Noen må løses underveis, når de oppstår.
68 Derfor er det viktig at både lokale og statlige myndigheter er fleksible, og legger til rette for
69 løsninger som begrenser smitte og letter presset på helsetjenesten. Dette må ikke bare skje i
70 helsesektoren, det må skje i alle sektorer.

71 At Kunnskapsdepartementet opphever kravet om at skoleelever må ha legeattest for fravær,
72 gjør at fastlegen kan konsentrere seg om andre oppgaver.

73 At Arbeids- og sosialdepartementet endrer permitteringsreglene, gjør det enklere for
74 næringslivet å møte utfordringene som følger i kjølvannet av koronaviruset.

75 Jeg opplever at viljen til å bidra er stor, både i privat sektor og frivillig sektor. Det er jeg
76 veldig glad for. Vi trenger alle i denne dugnaden. Arbeidsgiveren som legger til rette for at
77 ansatte kan jobbe hjemme, lokalbutikken som leverer dagligvarer på døra til familien som er i
78 karantene, frivillige som hjelper dem som ikke har familie. Alle gjør en viktig innsats for
79 fellesskapet.

80 Hver og en av oss har en viktig jobb å gjøre nå. Vi må holde oss hjemme når vi er syke eller
81 smittefarlige. Vi må vaske hendene ofte og ikke utsette andre for smitte ved å håndhilse eller
82 klemme. Det er ingen stor og komplisert jobb. Men den er svært viktig. Når vi gjør dette,
83 bremser og begrenser vi smitte som er ufarlig for veldig mange, men veldig farlig for noen få.
84 Da er vi med på en dugnad som redder liv.

VEDLEGG 2: Analysetekst 2

1 Den lange serien

- 2 Vi har snakket om det en god stund.
- 3 Men jeg tror det først går opp for oss nå.
- 4 At denne pandemien kommer til å vare lenge.
- 5 Dette er ikke helaftens spillefilm med enkel slutt.
- 6 Det er en serie.
- 7 En serie med mange episoder og muligens flere sesonger.
- 8 Vi vet ikke hvor lenge den kommer til å vare.
- 9 Vi vet ikke hva som kommer til å skje, og når det kommer til å skje.
- 10 Slikt kan jo være spennende når det handler om serier vi ser i sofakroken.
- 11 Det er ikke spennende når det handler om våre egne liv.
- 12 Da er det slitsomt og strevsomt.
- 13 Det føles som å delta i en dugnad som aldri tar slutt.
- 14 Der ledelsen i borettslaget eller fotballaget fører opp stadige nye oppgaver på arbeidslista hver
- 15 gang du tror du er ferdig.
- 16 Jeg forstår at mange er slitne og mangler motivasjon til å starte på nytt.
- 17 Men vi skal – heldigvis – ikke gjøre den samme jobben igjen.
- 18 Den siste tiden har vi hatt flere lokale utbrudd i Norge.
- 19 Noen mener vi har rykket tilbake til start og bør gjøre det samme som vi gjorde i mars: Stenge
- 20 grensene og stenge oss inne.
- 21 Men vi har ikke rykket tilbake til start.
- 22 I mars måtte vi stenge hele landet for å slå ned en smittespredning vi ikke hadde oversikt
- 23 over.
- 24 Nå har vi bedre oversikt og mer kontroll.
- 25 Vi tar grepene som trengs for å slå ned smitten der den blusser opp.
- 26 Vi tar ikke grep som gjør hverdagen tyngre der det er liten eller ingen smitte.
- 27 Slik sparer vi på kreftene.
- 28 Slik lever vi så normalt som mulig i en unormal tid.
- 29 Slik holder vi samfunnet vårt åpent.
- 30 Den siste rapporten fra FHI viser at smittespredningen fortsatt er lav i Norge.

31 I uke 33 ble det meldt om 360 tilfeller.
32 Uken før ble det meldt om 370 tilfeller.
33 Smitten har altså flatet ut, selv om det har blitt testet langt flere.
34 Det er fortsatt flest smittede i aldergruppene under 40 år.
35 De vanligste smittestedene de siste to ukene er hjemme, på privat arrangement, på reise, på
36 serveringssted, på jobb og universitet.
37 Antall tester har økt med 54 prosent sammenlignet med uken før.
38 Jeg har i dag, sammen med kommunalministeren og Helsedirektoratet, hatt møte med KS og
39 flere av de store kommunene og kommuner som er berørt av utbrudd.
40 Der understreket jeg viktigheten av at de fortsetter arbeidet med å ha en langvarig beredskap
41 for å teste fem prosent av befolkningen i uken.
42 Vi påpekte at kommunene kan hente personell fra andre steder enn sin egen helse og
43 omsorgstjeneste. De kan for eksempel hente folk fra basen der helsepersonell har meldt seg
44 under pandemien.
45 Helsedirektoratet har klargjort at andre enn autorisert helsepersonell kan jobbe med testing og
46 sporing under ledelse av helsepersonell.
47 Jeg vil berømme kommunene som har arbeidet hardt for å øke testkapasiteten de siste ukene.
48 De har gjort en stor innsats som nå gir resultater!
49 At veldig mange nå ønsker å teste seg er bra.
50 Det viser at de følger smitterådene og forstår at tidlig testing er viktig for å stoppe smitte.
51 Mange synes det er vanskelig å følge med på rådene og reglene som har endret seg i takt med
52 smittespredningen.
53 Det forstår jeg godt.
54 Noen av forskriftene som ble laget ved starten av pandemien, har blitt endret flere ganger
55 underveis og derfor blitt mer kompliserte.
56 Vi arbeider nå med å forenkle der det er mulig.
57 Men å fjerne all usikkerhet og all uforutsigbarhet lar seg ikke gjøre.
58 Vi lever jo med et uforutsigbart virus som sprer seg lett.
59 Vi vet ikke hva som vil skje, og vi vet ikke når det vil skje.
60 Derfor har vi laget planer og verktøy for mange ulike situasjoner.
61 De lokale utbruddene vi har sett den siste tiden er alvorlige.

62 Men de kommer ikke overraskede på oss.
63 Derfor har vi laget en verktøykasse med ulike tiltak som kommunene kan ta i bruk for å
64 stoppe slike utbrudd.
65 Mye tyder på at disse verktøyene virker.
66 Det er alvorlig at smitten har blusset opp i mange land den siste tiden.
67 Men det kommer heller ikke overaskende på oss.
68 Derfor har vi laget et system som gjør at vi raskt kan innføre karantene for reisende fra land
69 der smitten har økt mye.
70 Fra natt til lørdag – klokka 24 – blir ytterligere fire land og en region røde.
71 Da innføres karantene for reisende fra Storbritannia, Irland, Hellas, Østerrike og
72 hovedstadsregionen i Danmark.
73 Det er slik hverdagen vår blir framover.
74 Vi må ta grep for å slå ned smitte og forebygge smitte der det blir nødvendig, og når det blir
75 nødvendig.
76 Noen ganger vil det være forventet.
77 Andre ganger vil det komme uventet.
78 Langvarige serier er delt opp i episoder og sesonger.
79 Vi må dele det langvarige arbeidet vårt inn i arbeidsøkter som gjør det mulig å ta en pust i
80 bakken.
81 Det er jo slik vi har gjort det fram til nå.
82 Mars ble en mørk og tung arbeidsøkt for mange.
83 Påsken ble et pusterom, selv om vi ikke kunne dra på hyttetur.
84 Utover våren begynte vi å se resultater av arbeidsinnsatsen.
85 Sommeren ble et pusterom, selv om vi ikke kunne dra på ferie til fjerne land.
86 Nå er det ikke flere feriedager igjen.
87 Men skoledager, arbeidsdager og helt alminnelige hverdager kan være like fine.
88 Å være i et fellesskap og møte skolekamerater og arbeidskamerater gir nye krefter, det også.
89 De av oss som lengter etter neste ferie, kan glede seg til jul.
90 Da nærmer vi oss sannsynligvis godkjenning av den første vaksinen.
91 De første dosene kan – i beste fall – bli tilgjengelig på begynnelsen av det nye året.
92 Vi skal gjøre dette sammen, kontrollert og over tid.

- 93 Vi har flere tøffe arbeidsøkter bak oss.
- 94 Nå begynner vi på en som er ny og annerledes.
- 95 Noen mener myndighetene bør bli strengere når folk blir slitne og slappere med å følge
96 smitterådene.
- 97 Jeg tenker motsatt.
- 98 Vi vil heller gi råd enn regler.
- 99 Vi vil heller anbefale enn befale.
- 100 Vi vil heller satse på klokskap enn å forby dumskap.
- 101 Vi vet jo hva som bor i den norske befolkningen.
- 102 Vi så jo hvordan hver og en tok ansvar i vår.
- 103 Den gangen gjorde vi en innsats for å åpne samfunnet.
- 104 Nå skal vi gjøre en innsats for å holde samfunnet åpent.
- 105 Vi spiller alle viktige roller i serien med de mange episodene.
- 106 Vi kan jo påvirke handlingen.
- 107 En eneste person kan spre smitte til mange.
- 108 En eneste person kan stoppe smitte fra å spre seg til mange.
- 109 Så dugnaden fortsetter – men vi fører ikke opp nye ting på arbeidslisten.
- 110 Oppgavene er de samme som før:
- 111 Hold minst en meter avstand til andre.
- 112 Hold deg hjemme hvis du er syk.
- 113 Vask hendene godt og grundig.
- 114 Og test deg ved minste mistanke.

VEDLEGG 3: Analysetekst 3

1 Norge er annerledeslandet

- 2 Norge er nå et annerledesland.
- 3 Vi er åpnere enn de aller fleste andre land midt i en verdensospennende pandemi.
- 4 Vi har lavere smitte enn de aller fleste andre land midt i en verdensospennende pandemi.
- 5 Vi slår ned utbruddene lokalt – så raskt og bestemt det lar seg gjøre.
- 6 Vi holder resten av landet så åpent som det lar seg gjøre.
- 7 Det er den norske strategien.
- 8 Vi ser at den fungerer – så langt.
- 9 Kommunene som har blitt rammet av utbrudd har tatt grep og slått ned smitten.
- 10 Det har skjedd i Haugesund og Moss.
- 11 Det har skjedd på Hamar og Vestvågøy.
- 12 Det har skjedd i Sarpsborg og Fredrikstad.
- 13 Og nå ser det ut som om Bergen har fått kontroll etter noen tøffe uker.
- 14 Det er ikke bare kommuneleger, smittesporingsteam, helsepersonell, ordførere og byråder
- 15 som har gjort en stor innsats.
- 16 Det har også innbyggerne i kommunene som ble rammet.
- 17 De har tatt jobben med å slå ned smitten.
- 18 De har sørget for at det som ble stengt kunne åpne igjen.
- 19 Jeg blir imponert over dette igjen og igjen.
- 20 Hver eneste gang vi ser en lokal oppblomstring i smitte,
- 21 ser vi også en lokal oppvisning i engasjement.
- 22 Det hjelper jo ikke med kompetente kommuneleger og smarte smittesporingsteam hvis folk
- 23 flest gir blaffen.
- 24 Men folk flest gir ikke blaffen.
- 25 Folk flest tar ansvar.
- 26 Takket være folk flest har den norske strategien fungert – så langt.
- 27 Takket være folk flest har vi greid å holde smitten lav og samfunnet åpent – så langt.
- 28 Kommunene som slår ned lokale utbrudd beskytter ikke bare sine egne innbyggere. De
- 29 beskytter innbyggerne i hele landet.
- 30 Hvis et lokalt utbrudd ikke blir slått raskt ned, kan det vokse til en bølge som slår inn over
- 31 store deler av landet og rammer store deler av befolkningen.

32 Nå er det Oslo som står i første linje og må gjøre denne jobben for oss alle!

33 Vi har levd med koronaviruset i et halvt år.

34 Det betyr at vi har samlet erfaringer i et halvt år.

35 Vi har aldri visst mer om viruset enn vi vet nå.

36 Vi har aldri vært bedre rustet til å slå ned smitte enn vi er nå.

37 I løpet av dette halvåret har vi fylt opp en verktøykasse med mange redskaper vi kan bruke for
38 å stoppe smitte.

39 Det er dem kommunene må ta i bruk når de har utbrudd.

40 Det er ikke nok å hente fram verktøykassen og lete etter redskaper du tror kanskje kan være
41 der når uhellet har skjedd.

42 Kommunene må gjøre seg kjent med hvilke verktøy de har, og planlegge hvordan de skal ta
43 dem i bruk under lokale utbrudd.

44 Vi har denne uken sendt ut et rundskriv med veiledning om hvordan kommunene raskt kan ta
45 ulike grep for å stoppe smittespredning.

46 Vi sender i dag brev til kommunene der vi ber dem planlegge hva de trenger av
47 smittevernutstyr neste år og bestille nok til at det rekker første halvår 2021.

48 I mars opprettet vi en felles innkjøpsordning for smittevernutstyr for å sikre kommuner og
49 sykehus utstyr i en krevende situasjon.

50 Ordningen som Helsedirektoratet, Helse Sør-Øst og Sykehusinnkjøp fikk raskt på plass, har
51 fungert godt.

52 Ved nyttår vender vi tilbake til normale rutiner der sykehusene og kommunene selv står for
53 innkjøp av smittevernutstyr.

54 For å sikre at helsetjenesten har utstyret de trenger i en kritisk situasjon, forsterker vi det
55 nasjonale reservelageret og gjør det til et nasjonalt beredskapslager. Det skal inneholde utstyr
56 for seks måneders forbruk i kommunene og på sykehusene.

57 Vi sender i dag brev til kommunene der vi orienterer om dette, og oppfordrer dem til å bestille
58 utstyret de trenger allerede nå.

59 Ekstrakostnader vil bli kompensert av staten.

60 Smitten øker nå i store deler av verden.

61 Vi ser bilder i mediene som minner om dem vi så i vår.

62 Vi ser igjen at sykehus fylles opp av alvorlig syke mennesker.

63 Vi ser igjen at gatene tømmes og menneskene stenger seg inne.

64 I Norge er fortsatt smitten lav sammenlignet med de fleste andre land, selv om vi også har
65 smitteøkning.

66 Det er registrert smitte i 90 kommuner.

67 Det vil si at det ikke er smitte i 266 kommuner.

68 Målet vårt er å fortsette gjenåpningen av det norske samfunnet så fort smittesituasjonen gjør
69 det mulig.

70 Men vi må vurdere om det lar seg gjøre på en trygg måte.

71 Vi ser at det har gått galt i land etter land.

72 Alle som har åpnet opp – har måttet stenge ned igjen fordi smitten har økt.

73 Vi skal ikke ta noen sjanser.

74 Men vi vil nå vurdere om det er mulig å gjenåpne mer nasjonalt, men samtidig ha strenge
75 tiltak og begrensninger i de kommunene som har høy smitte og forhøyet risiko for
76 smittespredning.

77 I mange land tar myndighetene nå tøffe – og helt nødvendige – grep for å slå ned smitten.

78 Vi ser at strenge restriksjoner kan føre til både demonstrasjoner og konspirasjoner.

79 Grepene som skal stoppe viruset – får folks liv til å stoppe opp.

80 De siste månedene har vi sett folk protestere mot smitteregler de synes er for strenge og
81 styresmakter de ikke har tillit til.

82 Koronaviruset endrer liv og knuser drømmer.

83 Det er ikke rart at menneskene som opplever det slik leter etter argumenter for å slippe
84 tiltakene og til slutt går ut i gatene for å protestere.

85 Det er veldig alvorlig. Hvis ikke folk forstår eller støtter myndighetenes grep, blir det
86 vanskelig å stoppe viruset fra å spre seg.

87 Vi er heldige i dette landet.

88 Innbyggerne har høy tillit til hverandre og til myndighetene.

89 Det gjør at de følger rådene og reglene som stopper smitten.

90 Den høye tilliten gir oss superkrefter i kampen mot koronaviruset.

91 Dette har fungert så langt.

92 Men vi skal stå i dette lenge sammen.

93 Skal folk beholde denne tilliten, må de oppleve at grepene som blir tatt er riktige og
94 nødvendige.

95 Slik sparer vi på kreftene i en pandemi som kommer til å vare lenge.

96 Norge er nå et annerledesland, som midt i en pandemi er mer åpent enn de fleste andre land
97 rundt oss.

98 Vi har ingen garanti for at dette kan vare.

99 Vi ser at myndighetene må stramme inn landene rundt oss.

- 100 Men vi kan klare det.
- 101 Hvis vi holder minst en meters avstand til hverandre.
- 102 Hvis vi holder hendene rene.
- 103 Hvis vi holder oss hjemme hvis vi er syke.
- 104 Da holder vi samfunnet åpent.
- 105 Det er i bunn og grunn tilliten som holder samfunnet vårt åpent – det er jo den som får oss til
106 å følge smitterådene og stille opp for hverandre.
- 107 Tilliten har hjulpet oss til å komme dit vi er i dag.
- 108 Tilliten kan hjelpe oss til å komme dit vi skal.
- 109 Det er tilliten som er det viktigste verktøyet i verktøykassen.

VEDLEGG 4: Analysetekst 4

- 1 **Er det så farlig, da?**
- 2 Er det så farlig, da?
- 3 Det lille spørsmålet dukker ofte opp i kommentarfeltene og avisspaltene.
- 4 De som spør lurer på hvorfor det er så viktig å hindre at smitten sprer seg i samfunnet.
- 5 De peker på at det er få som er alvorlig syke og få som er innlagt på sykehus nå.
- 6 Vi har sett det samme i mange andre land gjennom sommeren.
- 7 At mange har blitt smittet, men få alvorlig syke.
- 8 Det får noen til å spørre om strategien vår, som handler om å holde smitten under kontroll, er
- 9 den rette.
- 10 Hvorfor ikke la folk flest bli smittet og bare beskytte dem som er i risikogruppene, spør de.
- 11 Det er en viktig debatt!
- 12 Råd, regler og restriksjoner som skal hindre smitte, gjør livet tungt for mange mennesker i
- 13 mange land.
- 14 Norge er åpnere og har færre restriksjoner enn de fleste andre land, men pandemien og
- 15 restriksjonene sliter tungt på arbeidsliv, samfunnsliv og mennesker her også.
- 16 Det er denne byrden vi må veie mot byrden ved å slippe smitten løs og muligheten til å
- 17 samtidig beskytte dem som risikerer å bli alvorlig syke.
- 18 Når vi snakker om risikogrupper er det mange som tenker på de eldste og mest skrøpelige på
- 19 sykehjemmene.
- 20 Det stemmer at de eldste er blant de mest utsatte.
- 21 I vår innførte vi besøkstopp på sykehjem og sykehus for å hindre spredning av smitte.
- 22 Pasienter og pårørende opplevde dette som en stor belastning, kanskje enda større enn vi
- 23 kunne forestille oss.
- 24 Å gjøre dette igjen – over hele landet og over tid – vil igjen gjøre livet veldig tungt for de
- 25 mest sårbare blant oss.
- 26 Men det er langt flere enn de eldste som risikerer å bli alvorlig syke.
- 27 Opp mot 1,6 millioner mennesker kan befinne seg i risikogruppene.
- 28 Det er mennesker med kroniske sykdommer som diabetes og lungesykdommer.
- 29 Det er mennesker med hjerte- og karsykdommer.
- 30 Det er mennesker som har – eller har hatt – alvorlige sykdommer som kreft.

31 Å isolere alle disse menneskene mot smitte vil vært svært inngripende.

32 Det ville innebære at unge mennesker med kroniske sykdommer ikke kunne gå på skole.

33 Det ville bety at mennesker med hjerte-karsykdommer ikke kunne gå på jobb.

34 Det ville innebære at mange over 65 måtte isolere seg fra omverdenen.

35 Skulle vi lykkes med å beskytte dem som er mest utsatt,

36 måtte vi også beskyttet helsepersonellet som jobber med dem.

37 Vi kunne ikke risikere at de som behandler og pleier de mest sårbare blant oss brakte med seg

38 smitte inn på sykehusene, sykehjemmene eller legekantorene.

39 Å slippe viruset løs og samtidig beskytte risikogrupperne ville vært veldig krevende og påføre

40 mange mennesker en stor belastning.

41 Risikoen for at vi ikke lykkes ville vært for stor.

42 En av ti av oss jobber i helsetjenesten.

43 Hvis vi ikke holder kontroll på smitten, kommer den raskt inn på sykehjemmene, sykehusene

44 og helsestasjonene våre.

45 Fordi alle som jobber der har familie, venner og et liv som skal leves ved siden av jobben.

46 Når de blir smittet eller kommer i karantene må de holde seg hjemme.

47 I månedsskiftet mars-april hadde over 7.000 ansatte i Helse Sør-Øst fravær på grunn av

48 korona.

49 Når fagfolk må holde seg hjemme, må avdelinger stenges og operasjoner utsettes. Mange blir

50 engstelige for å oppsøke helsehjelp.

51 Vi vet hvordan det er, for vi opplevde det i mars og april.

52 Vi ser det samme ved lokale utbrudd nå.

53 I Bergen, i Oslo, i Tromsø – og ikke minst i Hammerfest.

54 Situasjonen er fortsatt krevende i Hammerfest.

55 Det blir nå rapportert om 15 smittede blant de ansatte og tre smittede pasienter. Mer enn 120

56 personer ved sykehuset er satt i karantene.

57 Sykehuset har fått tilført helsepersonell fra andre sykehus, og pasienter behandles flere andre

58 steder i regionen.

59 Beredskapen i luftambulansetjenesten er styrket, og et team fra Folkehelseinstituttet bistår i

60 smittesporingen.

61 Situasjonen er krevende, men innsatsen og dugnaden som finner sted nå, er imponerende!

62 Det går altså kort tid fra smitten øker lokalt, til helsetjenesten og andre pasienter rammes.

63 I Norge har vi nå få personer som er innlagt på sykehus med covid 19.

64 Hvis vi slipper smitten løs, vil sykehusene bli overbelastet og selv rammet av smitte.

65 Da vil nok en gang mange pasienter som har andre sykdommer oppleve at de ikke får
66 behandling, kontroller og oppfølging.

67 Helse og liv vil gå tapt.

68 De som mener vi bør slippe smitten mer løs, hevder at vi vil oppnå flokkimmunitet som
69 stopper viruset for godt.

70 Men det er fortsatt usikkert hvor lenge beskyttelsen i så fall varer.

71 Andre mener vi bør slippe mer opp for å hindre at restriksjonene går ut over næringsliv og
72 arbeidsliv.

73 Men strategien om å holde kontroll på smittespredningen tjener også næringsliv og arbeidsliv.

74 Det mener utvalget ledet av professor Steinar Holden som har vurdert de økonomiske
75 effektene av tiltak mot koronapandemien og konsekvensene av ulike strategivalg.

76 Holdenuutvalget sier at det å holde smitten nede har betydning for verdiskapningen i
77 samfunnet.

78 I sommer spredte viruset seg i mange land blant unge voksne som hadde milde symptomer og
79 sjelden ble alvorlig syke.

80 Det fikk noen til å hevde (og mange til å håpe) at viruset hadde blitt mindre farlig.

81 Men forskere og fagfolk tilbakeviser dette.

82 Viruset er like farlig som før.

83 Det ser vi nå.

84 For nå er smitten i ferd med å nå andre grupper enn de unge i mange land.

85 Antallet alvorlig syke og antallet sykehusinnleggelses øker i Frankrike, Belgia og Nederland –
86 for å nevne noen.

87 I Storbritannia ser vi at smitteøkningen nå skjer i de eldre aldersgruppene igjen.

88 Smitten har beveget seg fra de unge til de eldre.

89 By etter by innfører portforbud.

90 Land etter land erklærer helsekrise.

91 Vi har ikke kommet dit.

92 Jeg håper vi ikke gjør det.

93 Jeg håper vi fortsatt vil greie å holde smitten nede og samfunnet åpent.

94 Det handler ikke om å beskytte noen.

- 95 Det handler om å beskytte oss alle.
- 96 Hvis sykehusene får mange kritisk syke pasienter som trenger behandling på grunn viruset,
97 rammes alle kritisk syke pasienter.
- 98 Hvis mange i helsetjenesten blir smittet, rammes alle pasienter.
- 99 Hvis vi igjen må stenge ned samfunnet for å få kontroll over smitten, rammes barn og voksne,
100 unge og eldre.
- 101 Så hvis noen spør meg:
- 102 Er det så farlig, da?
- 103 Da svarer jeg:
- 104 Ja. Det er det.

Sammendrag

Student: Kjersti Hartveit Ure

Tittel: «Den høye tilliten gir oss superkrefter» En kritisk analyse av metaforer og andre stilistiske trekk i den norske helsepolitiske diskursen om koronaepidemien

Oppgaven undersøker hvordan helse- og omsorgsminister Bent Høie, som representant for norske myndigheter, bruker begrepsmetaforer og et utvalg stilmarkører i en norsk, helsepolitisk diskurs om koronaepidemien. Analyse materialet består av fire tekster – den ene er en kronikk publisert i avisen *Verdens Gang*, og de tre andre er innlegg fra pressekonferanser om koronasituasjonen. Gjennom en nærlesing av tekstene er metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer identifisert, tolket og forklart i tråd med kritisk metaforanalyse. For en overordnet tekstlig analyse er stilmarkørene *gjentakelse* og *pronomen og possessiv* analysert, i tillegg til den retoriske situasjonen for tekstene. Det teoretiske grunnlaget for oppgaven er kognitiv lingvistikk, nærmere bestemt teori om innramming og begrepsmetaforer, men oppgaven er også sterkt inspirert av kritiske tilnærminger til metaforer i autentiske diskurser.

Oppgaven har en todelt analyse, hvor den første delen tar for seg metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer om tiltak, epidemi, virus og smitte, tillit, pasienter og myndigheter, og tar sikte på å tolke hva slags forståelse av måldomenene som kommer til uttrykk hos Høie. Analysen viser hvordan menneskelig agens og rolle blir rammet inn forskjellig i de ulike metaforene – for eksempel blir smitten forstått som en naturkatastrofe (BØLGE) som mennesker har begrenset innflytelse på, eller som levende entiteter man bør fange, kontrollere eller kjempe mot. I flere tilfeller interagerer metaforikk og metonymi med hverandre. Den andre delen går i dybden av hvilken forståelse metaforene tar sikte på å skape i folket, mer spesifikt hvordan de er egnet til å skape legitimitet for smitteverntiltak og bidra til å styrke befolkningens følelse av fellesskap. I denne delen settes metaforbruken inn i en overordnet retorisk kontekst. Anaforer og epiforer understreker og forsterker hovedbudskapene i den enkelte tekst. Analysen av pronomenbruken viser at Høie vandrer mellom bruk av inklusivt og eksklusivt *vi*, noe som kan bidra til å skape et feilaktig inntrykk av at smittevernrestriksjonene er bestemt av styresmaktene og befolkningen sammen – men samtidig styrke tilhørernes følelse av samhold og fellesskap. Høie bruker *de* når han refererer til personer som er skeptiske til myndighetenes smittehåndtering, og *vi* om seg selv og tilhørerne, noe som kan skape en uheldig forståelse av samfunnet som delt.

Abstract

Student: Kjersti Hartveit Ure

Thesis title: «High trust gives us superpowers» A critical analysis of metaphors and other stylistic features in the discourse of Norwegian health politics in the COVID-19 epidemic

The thesis examines how metaphorical linguistic expressions and a selection of other stylistic and rhetorical devices are used by Bent Høie as the Norwegian Minister of Health and Care Services, in a political discourse on the COVID-19 epidemic in Norway. The corpus consists of one article submitted by Høie to the Norwegian newspaper *Verdens Gang*, and three texts from press conferences on the epidemic. Through a close reading of the texts, metaphorical linguistic expressions and conceptual metaphors are identified, interpreted and explained, in line with Critical Metaphor Analysis. In order to support a general textual analysis, the stylistic devices of *repetition* and the use of *personal pronouns* are included, as well as the rhetorical situation of the texts. The main theoretical basis for the thesis is Cognitive Linguistics, more specifically Framing Theory and Conceptual Metaphor Theory. The thesis is also strongly inspired by critical approaches to metaphors in authentic discourses.

The analysis section consists of two parts. In the first part, the aim is to identify metaphorical linguistic expressions and conceptual metaphors about preventative measures, epidemic, virus and infection, trust (in the government and interpersonal trust), patients and authorities in order to interpret what understanding of the target domains is expressed by Høie. The analysis shows how the framing of human agency shifts. Virus and infection are understood as natural disasters (OCEAN WAVE) in which human agency has a limited role. Virus and infection are also understood as living entities that one has to capture, control or fight against. Several findings include interaction of metaphor and metonymy. The second part explains what understandings and feelings the metaphors aim to create in the Norwegian people, more specifically how they are suitable for legitimizing interventions adopted by the government, and to strengthen the population's sense of solidarity and community. Anaphora and epiphora reinforce the main message in each text. Høie's use of the personal pronoun *we* may create a false impression that the restrictions are determined by the government and the population together – but also strengthen the audience's sense of trust and unity. Høie uses *they* when referring to people who are critical towards the government's coronavirus strategy, and *we* when referring to himself and the audience, which may create an unwanted understanding of the Norwegian society as divided.

Profesjonsrelevans

Masteroppgaven min omhandler hvordan metaforer og andre stilmarkører kan ha viktige retoriske funksjoner, og dette er på flere måter relevant for lærerprofesjonen. Metaforen framhever og skjuler bestemte aspekter av det som omtales, og på denne måten påvirkes og kanskje styres vår oppfatning av en bestemt sak (Askeland og Agdestein, 2019, s. 22).

I læreplanen for norsk kan man lese at norskfaget skal «styrke elevenes evne til kritisk tenkning og ruste dem til å delta i samfunnet gjennom en utforskende og kritisk tilnærming til språk og tekst» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 2). *Kritisk tilnærming til tekst* er ett av kjerneelementene i norskfaget – elevene skal kunne «reflektere kritisk over hva slags påvirkningskraft og troverdighet tekster har» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 2). Etter 10. trinn skal elevene kunne «gjenkjenne og bruke språklige virkemidler og retoriske appellformer» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 9). De skal lære både å analysere og kritisk vurdere retoriske virkemidler i andres tekster, og å bruke dem i eget arbeid.

Metaforer har også en viktig forklaringsfunksjon, ved at de hjelper oss til å forstå noe gjennom begreper fra et annet betydningsfelt (Askeland og Agdestein, 2019, s. 22). De er dermed en viktig del av teorier og fagspråk. Gjennom skolegangen skal elevene lære seg et mer faglig språk, som er ganske forskjellig fra det hverdagslige språket de er vant til (Askeland og Agdestein, 2019, s. 114). Som voksne veksler vi gjerne lettere mellom hverdagsspråket og fagspråket, mens mange elever kan trenge hjelp til denne overgangen – for eksempel gjennom metaforbruk. Forskning har også vist hvordan selv konvensjonelle metaforer kan være vanskelige å forstå for elever fra språklige minoriteter, og dermed kan trenge eksplisitt oppmerksomhet i undervisningen (Golden, 2005, s. 301 og 318–319).

Med dette som grunnlag vil jeg hevde at både temaet i oppgaven og kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom arbeidet med den, er relevant for lærerprofesjonen. Som lærer kan jeg bruke metaforer som pedagogisk verktøy for å forklare nye og kanskje abstrakte fenomener, og være bevisst på at flere av metaforene kan være vanskelige å forstå og kreve tydeligere forklaring. Ikke minst kan jeg lære mine framtidige elever å bruke metaforer og andre språklige virkemidler selv – og å ha et bevisst og kritisk forhold til hvordan de brukes av andre.